

The use of sources in teaching and learning history

The Council of Europe's activities in Cyprus

Volume 1

**Report of the workshops and workshop materials on:
“The use of sources in teaching and learning history”**

**Nicosia, Cyprus
12-13 November 2005**

The opinions expressed in this work are those of the authors and do not necessarily reflect the official views and policy of the Council of Europe.

CONTENTS

Preface by Mr Gabriele MAZZA, Director of Education and Languages, Council of Europe	5
Introduction by Ms Tatiana MINKINA-MILKO, Project Manager, History Education Division, Council of Europe	9
Acknowledgements	15
Workshops on “The use of sources in teaching and learning history”, 12-13 November 2005.....	17
PART I: PRESENTATIONS	19
Introduction.....	21
Summary of Plenary Session	21
Introductory Presentations	24
• Dr Michael Riley and Mr Jamie Byrom, United Kingdom “The use of historical sources when teaching history in schools – challenges and different perspectives: examples from the United Kingdom”	
• Dr Alois Ecker, Austria “The use of historical sources when teaching history in schools – challenges and different perspectives: examples from Austria”	
• Ms Luisa De Bivar Black, Portugal “The use of historical sources when teaching history in schools – challenges and different perspectives: examples from Portugal”	
Summary of the open discussion with the participants.....	29

PART II: WORKSHOPS	31
Short description of the four workshops	33
<ul style="list-style-type: none"> • Workshop 1 on “Using textual historical sources (historical documents, memoirs, travellers’ impressions, etc.) in teaching history” 	
Animator: Mr Jamie Byrom, United Kingdom	
<ul style="list-style-type: none"> • Workshop 2 on “Using visual sources (illustrations, photos, Internet, etc.)” 	
Animator: Ms Luisa De Bivar Black, Portugal	
<ul style="list-style-type: none"> • Workshop 3 on “How to select different historical sources and provide effective learning in history” 	
Animator: Dr Michael Riley, United Kingdom	
<ul style="list-style-type: none"> • Workshop 4 on “How to use sources in a process-oriented concept of history teaching” 	
Animator: Dr Alois Ecker, Austria	
Closing Plenary Session	44
Conclusions and Recommendations	50
PART III: APPENDICES	51
Programme of the Workshops.....	53
Evaluation of Workshops.....	61

Preface

“The Use of Sources in Teaching and Learning History” is the result of activities conducted by the Council of Europe in Cyprus in 2005 and 2006 in close co-operation with the Association for Historical Dialogue and Research, a unique multicommunial non-governmental body, and with the support of teacher trade unions from all parts of Cyprus (OLTEK, POED, KTOEÖS, KTÖS, OELMEK).

This is the second publication in the series to appear in three languages: the first booklet, “Multiperspectivity in Teaching and Learning History”, was published in English, Greek and Turkish in 2005. It reached almost all schools in Cyprus and received positive feedback from practising teachers.

The main aims of both publications, prepared under the Council of Europe bilateral co-operation programme with Cyprus, were to respond to the most urgent methodological needs of practising teachers by collecting examples of innovative teaching approaches and to share experiences between local educators and their colleagues from various other European countries.

The work of the Council of Europe in Cyprus which led to these publications has its own history. The initial programme was launched in 2004 on the initiative of the Secretary General and comprised six activities including seminars, workshops and expert meetings. This enabled about 600 participants from different communities to work together, reflecting the fact that Cyprus has been a multicultural environment throughout its long history.

Each activity had its own emphasis while building upon a common basis that primarily addressed the multicultural Cypriot teaching community as a whole, trying to create an atmosphere of confidence and trust. This was no matter of chance: although the Council of Europe is well known as a European intergovernmental organisation, it has always placed great importance on its work with civil society and valued highly the input of all citizens, in particular with regard to such issues as strengthening social cohesion and the encouragement of a peaceful process of co-operation.

Our work in different countries clearly shows that teachers today play a crucial role in society as, thanks to their efforts and professional competences, the younger generation can acquire important skills and attitudes such as open-mindedness, critical thinking, tolerance and an ability to communicate through dialogue based on mutual respect. This comprises two equally important components - self expression and willingness and ability to listen to others.

During recent years, Council of Europe programmes have paid special attention to promoting the ideas of intercultural dialogue in all areas, including education and history teaching. Our Organisation has always supported the view that diversity and intercultural dialogue are essential tools for building mutual understanding, trust and confidence in Europe. This is reflected in *Recommendation Rec (2001) 15 on teaching history in twenty-first-century Europe*, which has been adopted by all member states of the Council of Europe. The text of the Recommendation also emphasises the idea that in the 21st Century, history teaching should encourage people to co-operate and, therefore, contribute to creating appropriate conditions for stable peace.

The Third Summit of the Heads of State and Government, which took place in Warsaw in 2005, identified intercultural dialogue as one of the key missions of the Council of Europe, along with fostering democracy, human rights and the rule of law. The ideas of intercultural dialogue are directly linked to cultural diversity, which is rooted in Europe's history and enhanced by the process of globalisation. Living in today's diverse world, we inevitably witness such phenomena as the development of new worldwide communication technologies and increased mobility (which, for example, has had a huge influence on student exchange programmes). All this stimulates curiosity, inspiring people to acquire additional knowledge about other cultures and traditions. But at the same time, factors such as increasing migration might create certain fears and, as a result, add to social tension.

Consequently, the Council of Europe has recently undertaken the challenging task of summing up the experiences of its member-states in order to produce a document which identifies ways and means of responding to the need for intensified dialogue within and between European societies, and for structured dialogue between Europe and its neighbours. This document, the *White Paper on Intercultural Dialogue 'Living Together As Equals in Dignity'*, was adopted by all member-states and launched by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 May 2008.

One of the major aims of the *White Paper* is to provide policy makers at international, national, regional and local levels, as well as civil society organisations, with guidelines for the development and implementation of intercultural dialogue, and with the analytical and methodological tools and standards indispensable for successful practice.

In response to this major trend, recent history teaching activities have been focused on an analysis of the ways in which intercultural dialogue could be integrated into the teaching process. Thus, the ideas of diversity and teaching about cultural interactions formed the basis for the first teaching pack on the history of the Black Sea area, prepared by teams of authors from Bulgaria,

Georgia, Moldova, Romania, the Russian Federation, Turkey and Ukraine, and the launch of a new three-year intergovernmental project “The Image of the Other in History Teaching”, which involves educators from all 49 countries Parties to the European Cultural Convention.

The activities conducted in Cyprus in recent years are an important contribution to this collective work. The Secretariat hopes that this publication will provide additional support for Cypriot teachers who are seeking efficient ways of responding to the main challenges of a rapidly changing world and are helping their pupils to find their deserved place in it. We also hope that the activities of the Council of Europe, which have enabled educators from the whole of Cyprus to meet on a regular basis and share their experiences and concerns, have made an impact on strengthening mutual understanding, confidence and trust among representatives of the different Cypriot communities. Certainly, the experience gained by the Council of Europe will be of great help in preparing future co-operation programmes.

The success of the activities that provide the basis for this publication is largely due to the crucial and extensive preparatory carried out by the Association for Historical Dialogue and Research with the support of all the Cypriot teacher trade unions (OLTEK, POED, KTOEÖS, KTÖS, OELMEK). I would like to take this opportunity to thank all of them for their ongoing help and commitment to our work together.

Gabriele MAZZA
Director of Education and Languages
Council of Europe

Introduction

Short history of co-operation

The first seminar on “*The Council of Europe and History Education*” was organised in co-operation with the Cyprus JW Fulbright Commission and with the involvement of the Association for Historical Dialogue and Research. Held in June 2004, it marked the start of a series of Council of Europe activities on history teaching in Cyprus.

This seminar clearly showed the strong interest of local history educators in the Council of Europe’s experience in this area. It brought together 100 participants from different communities, among them teacher trainers, representatives of non-governmental organisations, specialists in initial training and history teachers, and provided a wide forum for discussion on new approaches to teaching history in the 21st Century.

The seminar was particularly welcomed by Cypriot educators, as it was the first opportunity specialists from the different communities had had to meet one another and discuss key issues in history teaching. They expressed particular interest in the Council of Europe’s expertise in how to develop regional co-operation using multiperspectivity when teaching history, how to teach history for reconciliation using different sources, how to teach pupils competences such as critical thinking and open-mindedness, and how to assess their knowledge, understanding and skills.

These discussions helped to identify the main areas in which, from the point of view of Cypriot history educators, co-operation with the Council of Europe would be the most efficient. Two areas identified by the majority of participants became the main focus for follow-up activities:

- the lack of supplementary teaching materials that could be used in all communities when teaching history on the basis of tolerance, mutual understanding and reconciliation;
- the lack of methodological information on new interactive methods.

It is worth noting that from this time onwards, this approach became the rule: the choice of topics and questions for discussion for every single activity was based on suggestions made by Cypriot teachers and closely related to their classroom practice.

A practice-oriented focus marked the next seminar and workshops on “*Multiperspectivity in teaching and learning history*”, which had taken place in Nicosia in November 2004, and was focused on the preparation of new teaching materials as well as on teacher training issues. As one of the main challenges of education in Europe today concerns the teaching of diversity, a primary goal was to provide the participants with information on such practical approaches in teaching history as multiperspectivity. This approach was reflected in *Recommendation Rec (2001) 15 on history teaching in twenty-first-century Europe*, adopted by the Council of Europe’s Committee of Ministers on 31 October 2001.

During the seminar, the participants once again highlighted the urgent need for supplementary teaching materials that could be used by different communities throughout Cyprus. They pointed out that the Council of Europe is a unique international organisation which has built up considerable experience in teaching history in regional contexts and developing new approaches in teaching the history of neighbouring countries on the basis of mutual respect (reflected in the Black Sea Teaching Pack). Cypriot teachers stressed that it would be useful to have similar teaching materials for Cypriot schools and suggested preparing a set of pedagogical materials on social, economic, cultural and everyday historical issues, reflecting the past of Cyprus as a whole, under the auspices of the Council of Europe. They were convinced that such supplementary teaching tools would help to strengthen the reconciliation process and equip young people with new competences for life in the current multicultural environment.

Following this request in June 2005, the first meeting of experts to discuss the preparation of a pedagogical pack was held in Nicosia. Following discussion it was decided that:

- the future publication should be a supplementary pedagogical tool aimed at providing teachers with additional source materials and methodological guidelines on how to use these sources in everyday practice;
- the sources included in the pedagogical set should not overlap with information reflected in national history textbooks;
- the pack should focus on Cypriot cultural, social and economic history, and everyday history, and include such themes as urban and rural life, family, food, housing, fashion and customs as well as foreign travellers’ impressions of Cyprus. The materials should reflect Cyprus as a multicultural environment.

One of the outcomes of these discussions was the publication on *Multiperspectivity in teaching and learning history* in 2005. This booklet contained practical methodological information which could be used by teachers in their everyday classroom practice. It was published in English, Greek and Turkish under the auspices of the Council of Europe and sent to schools all over Cyprus.

In 2005 and 2006, the history teaching activities of the Council of Europe in Cyprus focused mainly on practical methodological issues aimed primarily at promoting intercultural dialogue through history education. During this period a number of teacher training activities were held in Nicosia: workshops on “*The use of sources in teaching and learning history*” (November 2005); workshops on “*The use of historical sources in teaching cultural and social history of Cyprus*” (June 2006); and a seminar and workshops on “*Interactive methods for promoting intercultural dialogue in teaching and learning history*” (December 2006).

History educators from Austria, Germany, Portugal, Serbia and the United Kingdom shared their experience with Cypriot educators in discussions on how different historical sources could be used when teaching history in schools, how to apply interactive methods, how to teach pupils attitudes such as tolerance, open-mindedness, respect for others and how to reflect cultural diversity so that pupils may understand it as an enriching factor.

These activities were developed in accordance with the ideas reflected in the Action Plan adopted at the Third Summit of the Heads of State and Government (Warsaw, May 2005), which stated that ‘*the Council of Europe will enhance all opportunities for the training of educators, in the fields of education for democratic citizenship, human rights, history and intercultural education*’.

Main features of co-operation and the results achieved

As from autumn 2004, the Association for Historical Dialogue and Research became the Council of Europe’s main partner. At the same time, the activities received strong support from all Cypriot teacher trade unions (OLTEK, POED, KTOEÖS, KTÖS, OELMEK), strengthening links with practising teachers, which was crucial for the implementation of the activities. Their senior representatives were constantly involved in the preparation of the seminars and workshops.

A questionnaire distributed at each activity made it possible to evaluate the efficiency of the work done during the seminars and provided a framework for feedback from teachers on how they had applied what they had learned in their

everyday practice. One indication of the success of these activities was their increasing popularity among Cypriot history educators. An analysis of the questionnaires showed that 87% of the participants considered that the activities had provided them with valuable information that could be used in their everyday work. A telling fact was that the organisers of the December 2006 seminar received more than 500 applications from representatives of all communities willing to participate.

The main focus of the discussions held in 2005 and 2006 was on the use of different historical sources when teaching history in schools: how to apply interactive methods using different sources; how to select sources and teaching materials for history lessons and help teachers to make their own research of sources, how to prepare questions and tasks for pupils and how to assess the skills and competences acquired during history lessons.

The Cypriot history educators drew attention to the fact that quite often, historical sources accessible to teachers from one community are not familiar to other colleagues. It was, therefore, proposed that themes of common interest be selected and that participants be asked to bring their materials to the next series of workshops so that they could be assembled with a view to their possible use in a classroom.

In addition, it was suggested that in order to achieve maximum effectiveness, the workshops should be conducted by mixed teams of trainers comprising European educators invited by the Council of Europe as well as local trainers from the different communities. These proposals were reflected in the programme of workshops on “*The use of historical sources in teaching cultural and social history of Cyprus*” that took place in Nicosia in November 2006.

The main aims of the final seminar on “*Interactive methods for promoting intercultural dialogue in teaching and learning history*” (Nicosia, December 2006) were to discuss the use of interactive methods when teaching history in schools; to look at how intercultural learning and communication can help when teaching about cultural diversity through school history; to analyse how to help pupils develop skills such as critical thinking, the ability to reach independent conclusions and the capacity to understand cultural diversity as an enriching factor; and to communicate with representatives of different cultures on the basis of tolerance.

The participants considered that present-day education should play a crucial role in conflict prevention, motivating young people to communicate peacefully with representatives of different cultures, religions and linguistic groups on the basis of dialogue.

It had become a tradition that each activity should not only ensure continuity in co-operation, but also have its own particular emphasis. Following suggestions made at previous activities to involve pupils from upper-secondary schools in seminars and workshops on history teaching, eight young people and their two teachers from the two main Cypriot communities, representing the *Dove Olympic Movement*, took part in the workshops, bringing an additional dimension to the discussions.

The idea to publish the workshop materials on the use of sources in teaching and learning history in three languages was suggested by Cypriot teachers as, from their point of view, the practical outcomes would be useful for their every-day classroom practice.

The publication consists of two parts. The first covers the 2005 seminar discussions on the use of sources and contains the texts of presentations reflecting the experience of different European countries in this area as well as an overview of the workshop activities. The second is based on the examples taken from the social and cultural history of Cyprus and presents not only the results and outcomes of the discussions, but also textual and visual sources with practical suggestions on how these sources could be used in the classroom, including lesson plans and questions and tasks for pupils. In fact this publication reflects the main philosophy and structure which in future could be used as a basis for a supplementary pedagogical set of materials.

The Secretariat hopes that this example of recent creative work by Cypriot teachers representing different communities will help to strengthen links between them and, as a result, help their pupils understand and fully appreciate the multicultural dimension of Cyprus.

Tatiana MINKINA-MILKO
Project Manager
History Education Division, Council of Europe

Acknowledgements

The Secretariat of the Council of Europe would like to thank its main partner – the Association for Historical Dialogue and Research, a unique non-governmental body which brings together history educators from all over Cyprus, for its valuable input into the organisation of the seminar and workshops in Cyprus in 2005 as well as in the preparation of the publication of this volume. The members of the Board of the Association, namely, Dr Chara Makriyianni, Mr Marios Epaminondas, Mr Ulus Irkad, Dr Ahmet Djavit, Mr Kyriakos Pachoulides, Ms Maria Chrysanthou, Ms Eleni Panayi, Dr Stavroula Philippou, Mr Mete Oğuz, Dr Charis Psaltis, all deserve special mention for their contribution.

We are also grateful to the Teacher Trade Unions for their compelling support, namely the Association of Teachers of Technical Education of Cyprus, OLTEK; the Cyprus Greek Teachers' Organisation, POED; the Cyprus Turkish Secondary Education Teachers' Union, KTOEÖS; the Cyprus Turkish Teachers' Trade Union, KTÖS; the Organisation of Secondary School Teachers of Cyprus, OELMEK. In particular, we thank: Ms Niki Matheou, President of the Association of Teachers of Technical Education of Cyprus, OLTEK; Mr Dimitris Mikellides, President of Cyprus Greek Teachers' Organisation, POED; Mr Tahir Gökçebel, Secretary General of Cyprus Turkish Secondary Education Teachers' Union, KTOEÖS; Mr Kenan Tuncay, Educational Secretary of Cyprus Turkish Teachers' Trade Union, KTÖS, and Mr Yiannos Socratous, Representative of the Organisation of Secondary School Teachers of Cyprus, OELMEK.

We would also like to thank the Administration of the Ledra Palace, the JW Fulbright Centre and the Goethe Institute who facilitated and supported the conduct of seminar and workshops.

We extend our gratitude to all those who were involved in the carrying out of the Seminar and Workshops, which resulted in the publication of this volume. In particular, we would like to thank the trainers-animators of the workshops: Mr James Byrom, Dr Michael Riley, Dr Alois Ecker and Ms Luisa de Bivar Black.

Our thanks are due to the General Rapporteurs, who kept a detailed record of the seminar and workshops, thereby facilitating the publication of this volume, namely: Mr Marios Epaminondas and Dr Ahmet Djavit, and also to the other Rapporteurs who assisted their effort: Ms Mehves Beyidoglu, Mr Costas Constandinou, Dr Dilek Latif, Ms Zacharoula Malas, Mr Mete Oğuz, Dr Yiannis Papadakis, Ms Yurtagul Akcansoy and Ms Effie Ioannou.

And finally, grateful mention should be made of those who translated the volume from English to Greek and Turkish, respectively: Ms Effie Ioannou and Dr Ahmet Djavit. Special thanks go to editors: Mrs Fezile Işık, Dr Dilek Latif, Mr Kyriacos Kiliaris for their work with the Turkish text and Mr Makis Sepos and Dr Stavroula Philippou for their work with the Greek text, and also to Dr Chara Makriyianni who was responsible for the technical editing.

Workshops on

“The use of sources in teaching and learning history”

Nicosia, Cyprus

12-13 November 2005

Report by

Mr Marios EPAMINONDAS, Vice-President of the Association
for Historical Dialogue and Research and Dr Ahmet DJAVIT, Association
for Historical Dialogue and Research

PART I: PRESENTATIONS

INTRODUCTION

This report describes the activities and the outcomes of the workshops on “The use of sources in teaching and learning history”, held on Saturday 12 and Sunday 13 November 2005 in Nicosia. The plenary meeting took place at the Ledra Palace and later the participants worked at three different venues: Ledra Palace, JW Fulbright Centre and Goethe Institute. This event was organised by the Council of Europe in co-operation with the Association for Historical Dialogue and Research and brought together 120 participants, history teachers and teacher trainers from all over Cyprus.

The aims of the Workshops were to:

- discuss how different historical sources could be used when teaching history in schools;
- look at how history teachers could search for and prepare supplementary sources for teaching history in schools;
- explore and analyse ways to prepare questions and tasks for pupils to develop their skills, and to evaluate their knowledge and competences.

The working languages of the workshops were English, Greek and Turkish. Simultaneous interpretation was provided.

SUMMARY OF PLENARY SESSION

Introductory Speeches

During the opening session, **Ms Tatiana MINKINA-MILKO, Administrator, History Education Division, Council of Europe**, greeted all participants, thanked the Association for Historical Dialogue and Research and referred to the previous seminars and workshops organised by the Council of Europe since June 2004 in Cyprus. She identified similarities in challenges regarding the learning and teaching of history between Cyprus and other countries that the Council of Europe works with, and listed a set of questions articulated by educators in various places:

- “How to make history teaching more interesting?”
- “How to stimulate pupils to have a continuous interest in history in their school life and later?”
- “How to adopt teaching methods in order to better address the needs of present-day pupils and future citizens?”

Ms Minkina-Milko also referred to an important issue which is usually raised while pursuing answers to the aforementioned questions: how to find and use sources in a way that will make history lessons more interesting and help pupils develop their critical skills, while at the same time taking into account lessons' time limitations. These challenges cannot be met, Ms Minkina-Milko said, unless one first addresses a more profound question: "What is the goal of teaching history?"

Ms Minkina-Milko continued by pointing out the main principles on which the work of the Council of Europe was based. She explained that the 49 countries which signed the European Cultural Convention agreed to bring together specialists from various countries to facilitate dialogue on sensitive, controversial and non-controversial issues in order to build a common approach in history teaching. A central issue which arose in those meetings was whether history could be taught and learnt in the 21st Century using the same methods as those in the previous Century. The main conclusion reached was that, in the present global world, we have to find ways of uniting people by crossing the dividing lines. Although people may still be linked through their national identities, they should also learn how to live with others. A history lesson could be a tool in teaching tolerance and mutual understanding.

Ms Minkina-Milko introduced the experts working with the Council of Europe, who had come to Cyprus to share their experiences with the participants. She then gave the floor to **Ms Chara MAKRIYIANNI, President of the Association for Historical Dialogue and Research**, who invited the Representatives of the Teachers' Trade Unions and the Association to deliver their introductory speeches.

The first speaker who greeted the participants was **Mr Ulus IRKAD, Representative of the Association for Historical Dialogue and Research**. Mr Irkad gave a short overview of the approaches used for historiography over the past two centuries. He stressed that the current social context entails the teaching of history, which can contribute to the creation of a culture of living together without nationalistic prejudices. He expressed the thanks of the Association to the Council of Europe, the Teachers' Trade Unions across the divide for supporting the event, as well as all the individuals and groups who helped in the preparation of the workshops and the participants for their presence.

The next speaker was **Ms Niki MATHEOU, President of the Association of Teachers of Technical Education of Cyprus, OLTEK**. Ms Matheou congratulated the organisers for choosing this particular subject. She pointed out that history has suffered from a nationalistic approach; an approach which has failed to help pupils acquire historical understanding. She expressed the

view that history should not concentrate on wars and violence, but should instead enhance the appreciation of life. Teachers, she said, could play an important role in this regard.

Mr Dimitris MIKELLIDES, President of Cyprus Greek Teachers' Organisation, POED, was the third speaker. After congratulating the Council of Europe and the Association for Historical Dialogue and Research for their initiatives, he argued that history is a continuous dialogue between the past and the present. Consequently, history teaching is a dynamic process. Arguing that the past should not be approached from a single perspective, Mr Mikellides stressed that critical thinking should be promoted through interaction with sources. Especially in the context of Cyprus, he explained, critical thinking is a tool of the utmost importance in order to learn from our mistakes in the past.

Mr Tahir GÖKÇEBEL, Secretary General of Cyprus Turkish Secondary Education Teachers' Union, KTOEÖS, was the next speaker to take the floor. He welcomed all participants and said that KTOEÖS, which has been working for the unification of the island, always considered such events important. He stressed that we need to approach history in a way that would improve relations between all communities of Cyprus. Mr Gökçebel also expressed his Trade Union's readiness to be even more closely engaged with the organisation of such events in the future.

Mr Kenan TUNCAY, Educational Secretary of Cyprus Turkish Teachers' Trade Union, KTÖS, who was the next speaker, stressed the importance of such workshops which are related to history. According to Mr Tuncay, educators have played a certain role in creating animosity between the two communities in Cyprus and they should now assume new roles as initiators and mediators of a reconciliation process. He said that another responsibility of educators was the creation of new textbooks. Mr Tuncay concluded by expressing his wish that meetings such as this would be more regularly organised.

Mr Yiannos SOCRATOUS, Representative of the Organisation of Secondary School Teachers of Cyprus, OELMEK, thanked the organisers for the preparation of the event and underlined that the use of multiperspectivity in history teaching is the most comprehensive method to help pupils gain historical consciousness and critical thinking and prepare them to be active Cypriot and European citizens. He explained that this approach, however, is not widely used because of the existing system which focuses the attention of educators and pupils on examinations; thus, changes need to be made to improve history teaching.

Ms Tatiana Minkina-Milko and Ms Chara Makriyianni expressed their satisfaction that all Teachers' Trade Unions had supported and addressed the event. Speaking on behalf of the Association for Historical Dialogue and Research, **Ms Makriyianni** assured participants that the Association, a multi-communal non-governmental organisation that aims to promote the teaching and learning of history via training, research and dialogue, is willing to coordinate any joint efforts and is looking forward to further co-operation with all Teachers' Trade Unions across the divide with the support of the Council of Europe. These and other similar educational events, she continued, are unique opportunities for educators to come together to discuss various issues on history teaching; thus, the more teachers participate in them, the more fruitful and beneficial it will be for the successful accomplishment of our shared aims. To this, Ms Minkina-Milko added that better trained teachers can help pupils to gain critical thinking skills, even if there is a lack of teaching materials.

After the introductory speeches, the four experts and trainers of the Council of Europe gave their presentations.

Introductory Presentations

The first presentation, entitled "**The use of historical sources when teaching history in schools - challenges and different perspectives: examples from the United Kingdom**", was given by **Dr Michael RILEY** and **Mr Jamie BYROM, United Kingdom**. The aim of their presentation was to help the participants learn about the work done in the United Kingdom where, for 30 years, the use of historical sources has been a significant part of history teaching. First, Dr Riley and Mr Byrom showed participants four sources projected on the screen and asked them what they could make out about the area they were related to. The sources included four images: a landscape, a stone axe, a hunting scene from Roman times and an advertisement. Participants interacted with the trainers. Then, the trainers first presented some excerpts from the United Kingdom National Curriculum, which sets the basis for their work. It included a short statement about what studying history should do for young people's knowledge, understanding, skills and values. As the excerpt showed, the critical use of sources and the evaluation of different interpretations of history are all essential elements of history education in the United Kingdom.

Moreover, Dr Riley and Mr Byrom informed participants about the context for history textbook production in the United Kingdom, where textbooks are published entirely on free market principles. They explained that each year publishers produce a wide range of new history textbooks and teachers are free to buy whichever they prefer. They also mentioned that, along with their colleague Ms Christine Counsell, they write history textbooks that are carefully structured to help teachers to teach pupils to learn. These textbooks are meant

to build pupils' knowledge, develop ideas and skills that make sense of history and that take seriously different perspectives of people in the past and different views about the past.

The trainers then showed some pages from a textbook used in many English schools between 1966 and 1976. They were about the life of medieval peasants and the author's narrative was dominant. These pages were then compared to a page from a more recent book full of historical sources, in which the author's narrative was very short and there were a lot of short quotations and extracts from account books, court records, and poems. Mr Byrom explained that their series of textbooks was the first to try to take the best from "old" and "new" approaches to history texts. In their textbooks, they try to give pupils historical challenges or enquiries that are shaped by a good historical question. A series of questions which should be asked when planning historical enquiries was then presented:

- Is this area of content **significant**?
- How can we turn this area of content into a rigorous and motivating **enquiry question**?
- Can we focus the enquiry on **individual people**?
- How will pupils communicate their understanding through an engaging **end product**?
- How will we **hook** them in at the start of the enquiry?
- How will we **sequence** the learning for maximum motivation?
- How can we help pupils to **choose and use** information?
- How can we create learning activities which appeal to **different intelligences**?
- How will we create '**mini-hooks**' to engage learners with particular tasks?
- How will we create **rich resources** rather than unclear excerpts from texts?

An example of an enquiry would ask pupils to work out exactly what different types of historical sources can inform them about the specific subject. In their textbooks, they always start the learning journey with a powerful "hook" – a story or a picture that would attract the attention of the pupils and in the end pupils use written sources. Mr Byrom and his co-authors show pupils how original, written documents looked like and give them an extract to work on, asking questions such as: "What exactly can these written sources tell us about our subject?", "How does this compare to artefacts and visual sources?". In principle, the building of an enquiry evolves from a 'big' question with a clear direction, through gradual steps to a final activity that pulls together pupils' ideas.

The following presentation was on **“The use of historical sources when teaching history in schools - challenges and different perspectives: examples from Austria”**, by **Dr Alois ECKER, Vienna University, Austria**. Dr Ecker explained that the social, economic and political changes which have taken place in the world, and especially in Europe, over the last decades, are challenging the educational institutions’ status quo. There is now the need to invent new, complex and dynamic methods that could equip pupils with knowledge and social skills to deal with everyday life. Dr Ecker also portrayed the theoretical background of the work being done by him and his colleagues in Austria, which showed that pupils should be helped to learn – beyond mere historical facts – important skills which will help them select, analyse, interpret and relate sources to other situations. He went on to state that a wide variety of sources should be used including: archives of authentic documents; documentary and fictional films; information technology; museums and oral history.

Dr Ecker presented the construct of the didactic triangle (figure 1), and then described three main modes of learning organisation: the hierarchical model, the team-oriented model and the process-oriented model. These are shown in figures 2,3 and 4 below.

Figure 1

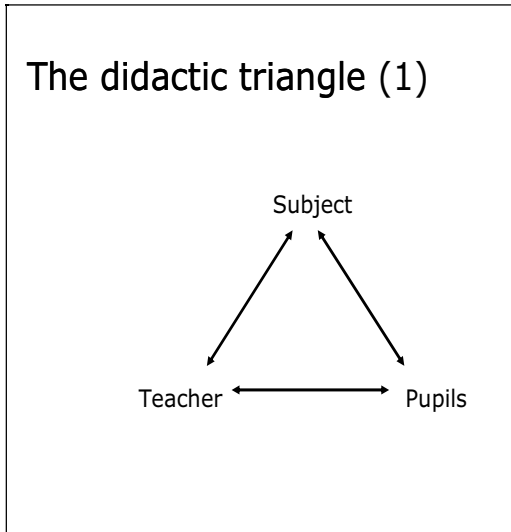

Figure 2

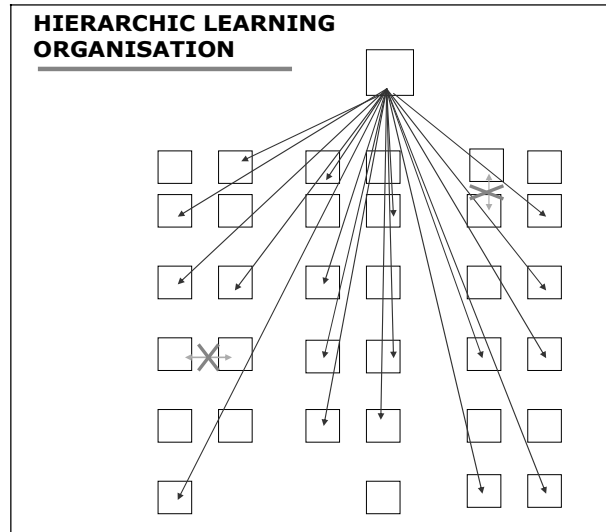

Figure 3

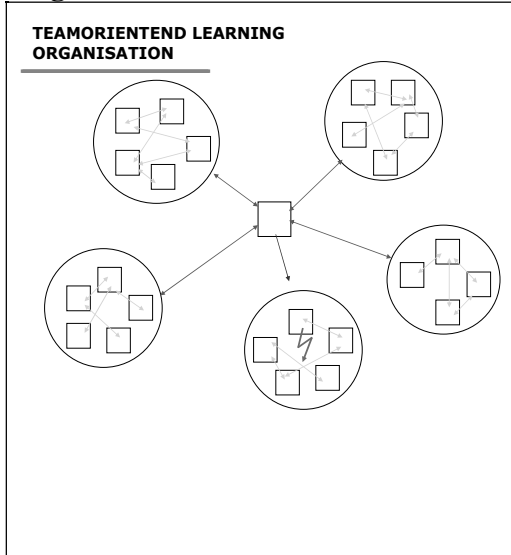
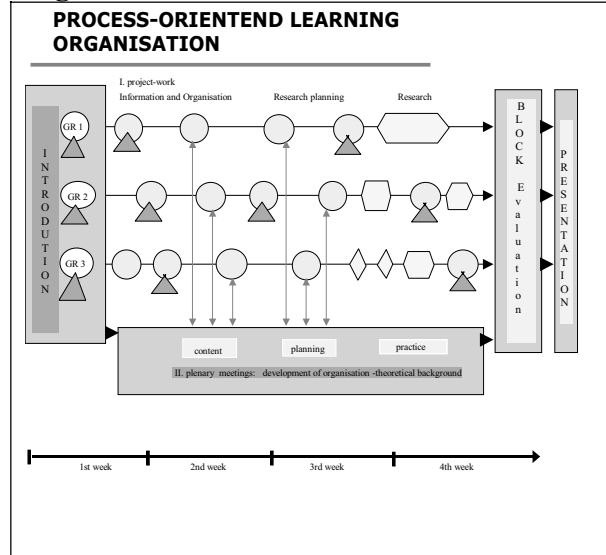

Figure 4

Referring to the background which has led him to believe that the hierarchical model of teaching is not always appropriate in teaching history, he described some of his own teaching experience. He mentioned that nearly twenty years ago when he was teaching history he realised that students were not so much interested in the deeds of kings and dynasties of the past. They considered the lives of kings boring since they all seemed to have the same pattern: it was all about them getting married, fighting and dying. Considering the remarks made by students he realised that there was something “wrong” with the lesson since it did not reflect history’s real meaning. So he changed completely the setting of the communication structure by inviting students to relate their everyday stories. He, thus, managed to bring students to another level, that of the expert.

In his concluding remarks Dr Ecker stressed that each model could and should be used; therefore, teachers should be trained to use all three of them in the right context. He also referred to the importance of the Recommendation prepared by the Council of Europe in relation to history teaching in the 21st Century (Recommendation Rec (2001) 15 on history teaching in twenty-first-century Europe).

The last presentation given by **Ms Luisa DE BIVAR BLACK, Portugal** was entitled **“The use of historical sources when teaching history in schools - challenges and different perspectives: examples from Portugal”**. Ms De Bivar Black claimed that there is a division between ‘hard’ subjects, like for example mathematics, which are more codified, rigorous and scientific and ‘soft’ subjects, like for example philosophy, which are more subjective, analytical and intuitive. Hard subjects have rules and are concerned with **what** to think; there are answers to questions. Soft subjects are concerned with **how** to think; there are questions to ask. She also claimed that history is a ‘hard’ subject, when one deals with facts, but becomes increasingly soft as one progresses into interpretation. Ms De Bivar Black went on to present the different types of skills history teaching deals with; namely interpretation, fact and objectivity, causes and effects, change and continuity, empathy, perspectivity and position-taking. She then elaborated on different teaching methods, concluding that history teaching cannot achieve its aims and objectives without active participation from pupils. The use of interactive methods increases the average retention rate of learning compared to other methods.

Later, she focused on different types of sources, arguing that modern trends in history education show that learning to interpret sources is of high educational value, as it is a lifelong useful and transferable acquisition.

Ms De Bivar Black continued by presenting what should be, according to her, the aims of using sources as well as some criteria and methods for selecting, assessing and analysing them. She stated that sources should be accessible and applicable, reliable, representative and useful. For use in a classroom, some sources may be edited with a view to student’s understanding. In her presentation she used visual sources for putting her points across. For example, by presenting a still-life picture painted by Floris van Dijck depicting cheese, she claimed that one can become familiar with the sort of food the bourgeois families of Amsterdam merchants ate, simply by looking at pictures like that. Also, by showing a picture of a box with spices, she stated that spices constitute a major issue in Portuguese history and it is a subject which can easily motivate pupils using everyday life methods. She went on to assert that pupils can “very quickly grasp the importance of such merchandise in earlier days”. Ms De Bivar Black explained that, consequently, the shift of the economy from the Mediterranean towards the Atlantic and the strategic location of Lisbon in

the spice trade become clear and logical for pupils. She then referred to the use of films and documentaries in classroom teaching, putting emphasis on the skill of 'accurate' description. She concluded her presentation, by saying that if teachers become familiar with modern teaching methods, then they will tend to develop a creative approach to organising their own lessons by using different kinds of sources.

The presentations were followed by an open discussion with the participants.

Open discussion with the participants

Dr Riley, answering a question from a Greek Cypriot educator on how the team of authors selects the key questions for the textbook chapters, said that choice is driven by the concepts they wish to promote.

A Turkish Cypriot teacher asked how nationalism can be eliminated from history teaching and how one can differentiate between politically-imposed history and the actual facts. Ms De Bivar Black said that eliminating aggressive nationalism is a noble cause, which should be pursued in all lessons. She went on to argue that schools nowadays are made up of children from different ethnic origins and this should be used to bring them closer. Dr Ecker argued that, although the history lesson is not enough to change attitudes which have been rooted in our societies (such as racism), history teachers can help to minimize such behaviours by highlighting what happened in the past when intolerance and racism prevailed.

A Greek Cypriot teacher commented that often when one refers to a group, then notion of perspective may become misleading since different perspectives exist within supposedly homogeneous groups.

A Turkish Cypriot teacher expressed his concern as it seemed to him that hatred is still developed through education and suggested that measures should be taken by educators and politicians to bring a speedy end to this process.

A Greek Cypriot teacher wondered how a teacher could distance him/herself from the experience of the recent past so as to select and evaluate sources on contradictory issues with clear-headedness.

Ms Minkina-Milko indicated that answers to such questions and concerns were not easy and led to more fundamental questions such as "What values and what goals are we pursuing when teaching history?"

PART II: WORKSHOPS

SHORT DESCRIPTION OF THE FOUR WORKSHOPS

The plenary session was followed by four parallel workshops, animated by the four trainers and experts of the Council of Europe. A Turkish Cypriot and a Greek Cypriot Rapporteur were present at each workshop.

Workshop 1 on “Using textual historical sources (historical documents, memoirs, travellers impressions, etc.) in teaching history”

Animator: Mr Jamie BYROM
Rapporteurs: Ms Mehves BEYIDOGLU
Mr Costas CONSTANDINOU

Mr Byrom began his workshop by asking three questions:

1. What textual sources could we use?
2. What historical issues and questions do we raise when we use textual sources?
3. How can we support pupils to help them make the most of historical sources?

Mr Byrom challenged participants to name several kinds of sources, which could be used while teaching history. A large list of material emerged. The problem, which was later discussed, was where these sources could be found.

Mr Byrom suggested that it is always better to show pupils a copy of an original document, since it more readily attracts their attention and is at the same time a better “illustration” of an epoch. He proposed Internet as a good source bank of images. He later showed an appealing illustration related to Cyprus: the portrait of a British explorer, Samuel W. Baker, showing his life while in Africa (cf. Samuel W. Baker – “Cyprus as I saw it” the entire book can be found on <http://explorion.nets\s.w.baker-cyprus-1879>).

After a discussion where sources could be obtained, the trainer asked another question: “**What historical issues and questions can we raise when we use textual sources?**” An important principle which was proposed was to use sources to find out about history’s real issues e.g. how people lived, diversity and change of historical phenomena, causes, consequences and significance of events.

According to Mr Byrom, two important points should guide teachers while using sources. These are to use text (and other sources) to answer good historical questions about interesting and important issues and to help pupils to think at higher levels by carefully structuring activities.

While using sources pupils should be helped to explore an historian's real challenges, which are:

- finding and selecting sources;
- understanding sources;
- evaluating usefulness of sources;
- communicating ideas from sources.

He used extracts from Samuel Baker's book "Cyprus as I saw it" from 1879, to illustrate various activities which could help pupils develop their skills in the above-mentioned areas. After discussing the content of the extract, Mr Byrom used the opportunity to point out that a teacher has to ask himself/herself how misleading or biased information could be used in a positive manner. Such sources are important, not so much for helping us understand what they actually describe, but for helping us to understand the minds of the writers, he explained.

Later, participants discussed in groups on how they can make the best use of sources, which should present events from the "other's" perspective. They concluded that teachers could use sources that are contradictory. However, these sources should not be "distractive", in the sense that they are so shocking that they block any discussion. Mr Byrom continued by proposing very interesting activities which can help pupils working with historical sources.

These activities could be broken down into four areas:

1. Finding/selecting sources:

- provide one source but ask pupils to spot links to others. Carefully choose a document i.e. newspaper (a column) and give pupils time to look at it. Historians do this and it can be useful for pupils to do the same;
- give a list of sources and get pupils to suggest which ones may be worth finding and why;
- play a game: give groups several different sources and pretend that you are a researcher. (say "I need a source that will tell me about ...") (give them a wide range of pictures and say to pupils "I am looking for the image which depicts a young slave who lived in Roman times. Could you please help me?"). After finding the right picture; give them another picture and repeat the process);
- make a wall display with pupils to show the wide range of sources available (labels, pictures, texts which you think might be interesting for pupils).

2. Understanding sources:

- help pupils to get the sense before undertaking any detailed analysis of the source;
- read sources aloud for pupils. What is the tone of the source? Negative, serious, argumentative, persuasive, cynical, sarcastic, jocular, light-hearted, positive, critical, angry, emotional, rational, balanced, respectful, casual;
- get pupils to mime actions as you read through a source;
- block out details in a source showing how the main message is hidden in the detail;
- get them to block out another source;
- help pupils to glean meanings from the source;
- use “word banks” for pupils to sum up the tone of a source;
- help pupils decipher what a source Says and Suggests using two columns;
- use charts that show layers of certainty;
- using a source, pupils could investigate what it says, what it infers, what it does not say and finally what questions one wants to ask;
- pupils write inferences between lines or highlight them;
- link the sources to wider knowledge. Place a source at the centre of a large sheet and surround it with facts about the time. Pupils draw lines from facts to statements in the source and can then see how this source relates to previous knowledge.

3. Evaluating usefulness of sources:

- Train pupils to ask “handy” questions: What is this source? When was it written? Who wrote it? Why was it written? How did the person who wrote it get his information?

- Give some pupils a source in an envelope that tells them about the person who wrote it. Can they guess what he or she may say? Give others the source but with no information about who wrote it. Can they guess the author?
- Give pupils a list of statements. Ask them to decide which ones are supported by the source and how.
- Show a rubbish bin and ask pupils to say whether a source should be thrown away because it is one-sided or ill-informed.

4. Communicating ideas from sources:

- Use a “Box” to capture ideas from sources before writing answers.
- Use a grid of some sort to gather ideas from different sources e.g. about themes or showing agreements or “weighing up” different sides of an argument.
- Give pupils a prepared answer that is too simple and tell them to improve on it.
- Place a conclusion statement at the centre of a large sheet and surround it with sources. Pupils draw lines from sources to summary.
- Use an Assertion Chart to make pupils find evidence for / against some given ideas. Make sure their conclusions use good language.
- Pupils place conclusions on a “Continuum” line.
- Pupils study and imitate a historian’s style.

Workshop 2 on “Using visual historical sources (illustrations, photos, Internet, etc.)”

Animator: Ms Luisa DE BIVAR BLACK

Rapporteurs: Dr Dilek LATIF

Ms Zacharoula MALAS

Ms De Bivar Black introduced her workshop by asking the following questions about visual historical sources: “Why do we need pictures? How reliable are pictures as sources? What skills do pupils need? In what way can pictures develop skills?” Ms De Bivar Black pointed out that pictures are powerful tools

which provide insights to the past and they should be treated as sources of information. They stimulate the interest of the pupils since they live in a world of images. She showed an illustration from an American magazine published in the 1940s and asked the participants to analyse it. The answers were wide-ranging, although participants were looking at the same picture. Then she asked the participants to look for something else: “What were the different expressions on the faces of the women and men? What can we say about the emotions of the people in the picture? What are they talking about?” She then asked the participants to consider the purpose and usefulness of the picture and how much information it provided and in which context.

Ms De Bivar Black also asked participants to choose one of the many pictures and work with it. The pictures depicted the following events: the meeting of the second World War vanquishers in Yalta; a little black girl going to school guarded by two men; check-point Charlie and Berlin in 1969. After participants chose a picture, she asked the following questions:

- What led to these situations?
- What followed on?
- Why did this event take place?
- What different perspectives could we have on the same event?

Later she asked for a description of the picture:

- Who are the persons in it?
- Is it a landscape?
- Are there spaces, forms and lines, colour and luminous effects, movements in the picture?
- What is the position of the viewer?
- When was the picture taken?
- Who took it and why?
- Are there symbols, signs, expressions, movements?
- Is there a relation between the text and the picture?
- Does it give first or second-hand information/message?
- Does the picture convey bias, ideology, stereotype?

The animator stressed that pictures were not sufficient sources because they could only depict a moment from one perspective. This could sometimes be enough evidence in social history, but generally it is better to use a variety of sources on the same theme. Through pictures one can differentiate better between propaganda and reality. She showed various propaganda pictures from the Stalin period in the Soviet Union. Two pictures from Bulgaria were also shown and participants were asked to find similarities and differences between them.

Ms De Bivar Black argued that contradictory pictures could be a very good tool in the teaching of history. Pupils can learn a lot from contradicting stories and handling contradictory narratives or pictures could help them to develop critical thinking. However, one should not forget that the teacher is the best source in a classroom. Pupils cannot make the best use of sources if they constantly get help from a teacher. Participants gave examples of pictures which were taken in Cyprus and discussed how members of different communities can “see” different meanings in them. A Turkish Cypriot teacher asked whether pictures could be helpful if pupils are not guided or given further information by teachers. Another opinion expressed was that pupils can interpret pictures better since they are more “sincere” and are unlikely to have political inclinations.

Workshop 3 on “How to select different historical sources and provide effective learning in history”

Animator: Dr Michael RILEY

Rapporteurs: Mr Mete OĞUZ

Dr Yiannis PAPADAKIS

Using “Beginnings of English Colonialism in America” as an example, Dr Riley attempted to capture the attention of participants by distributing a colourful portrait of Walter Raleigh and asked the question “Why might Queen Elizabeth I be impressed by this portrait?” Dr Riley asked participants to look closely at Raleigh’s portrait and to list the characteristics of it. Participants pointed out the pearls on his ears and clothes (indicating wealth), his beautiful and manicured hands and his white untanned face (indicating his aristocratic roots), his sword (indicating power), etc. This activity was a “kick-off” point for the learning process in relation to Raleigh’s failed attempt to establish England’s first North American colony in 1585. This initial activity, the trainer said, could begin with a photograph of the famous British football player, David Beckham, to analyse and think about, and then move to the portrait of Raleigh. According to Dr Riley, gaining pupils’ attention and stimulating their curiosity at the start of a sequence of lessons are vital ingredients of successful history teaching. Intriguing images, shocking stories, puzzling features of the past and other such devices can all be used to hook pupils into history. Successful history teachers plan for a range of stimulating “hooks”.

Later Dr Riley gave some information about Walter Raleigh: he had a vast fortune, he loved seafaring and he was determined to make the Queen an Empress by colonizing America. Dr Riley challenged participants to explain why Raleigh’s first colony in America ended in failure. For this enquiry, he gave the participants Arthur Barlowe’s account of the “First Voyage to Virginia” in 1585. They were asked to collect ideas and information from this narrative

and to explain what went wrong. At the end of the enquiry, the British pupils would use their notes and write an article for the history magazine of the BBC, on the enquiry question “What went wrong with England’s first colony?” In order to make the lesson more appealing to pupils, a teacher could ask them to underline some words in different colours so as to look for answers to questions such as: “What did the writer see? What happened when the Englishmen met the native Americans?” Enquiry questions provided a detailed and fascinating exploration of the encounters between the first English colonists in North America and the indigenous people of the east coast. At each stage in the narrative, pupils were asked to make a judgement about what went wrong.

Dr Riley explained a range of engaging learning activities that would systematically help pupils to construct a causal explanation. Pupils could take part in a decision-making exercise about the preparations for the colony as they tried to find the answers to the following questions:

- How will Raleigh pay for the colony?
- How can he persuade people to go?
- Who should lead the colony?
- What food and supplies will the colony need to get started?
- How should we treat the Native Americans?

The pupils could role-play different historical characters and analyse text and pictures to explain what went wrong when the colonists first encountered the indigenous people. An interesting learning activity was the participants acting out the journey to the first colony using role-playing to look for the answers to the following questions:

- What happened during the journey?
- Did they have some bad luck?
- Did they have some good luck?
- Did they make some bad decisions?

Later the participants were asked to analyse John White’s watercolour paintings of the Native American villages around Roanoke. They were asked to analyse the painter’s interest in and sensitivity towards the Native Americans. Then they contrasted this with the belligerent attitude of Richard Grenville, commander of the expedition. At the end of the workshop activities, Dr Riley stressed that teachers in the United Kingdom try to explore the complexity, rather than stereotyping for effective learning in history lessons.

Workshop 4 on “How to use sources in a process oriented concept of history teaching”

Animator: Dr Alois ECKER
Rapporteurs: Ms Yurtagul AKCANSOY
Ms Effie IOANNOU

Dr Ecker began with a brief overview of the work that he and his colleagues are conducting in Austria in relation to history teaching. He then presented two basic principles, which seemed to have helped his team reach better results:

- a mixed group consisting of historians, history teachers and professional educationalists work together;
- an established co-operation between schools and Universities exists.

Elaborating further on the way they work, he explained that academics and teachers work together on an equal footing to design a course. These courses are implemented in 25 model schools in Austria. In this way the proposed course can be checked and modified by the feedback from their implementation. Dr Ecker’s group considers the involvement of the university and the school administration crucial, so at each step the proper administrative bodies are informed. The idea underlying the work is that history teaching theory is dynamic so one has to always elaborate on it.

Dr Ecker asked participants to work in groups to discuss the following questions:

1. What was their professional situation?
2. What was their personal experience so far of the three learning models:
  - hierarchic learning organisation;
  - team-oriented learning organisation;
  - process-oriented learning organisation.
3. What questions emerge concerning sources especially in relation to these three models?

Participants were separated into groups to discuss the three questions. Each group named a representative, who wrote down the main points coming out of the discussion. Dr Ecker then asked each representative to present a short summary to the other groups. With the first question, participants had the opportunity to get better acquainted with each other.

With the second question, there was a general consensus that history teachers on both sides have more experience on the hierarchic learning organisation. Although history teachers know the importance of team and process-oriented

learning, they pointed out a number of reasons for the predominant use of hierarchic learning in their class:

- a large number of pupils in classrooms;
- a lack of time for preparing the layout of the class, especially in upper secondary schools;
- a lack of equipment and history laboratories;
- a lack of experience in team and process learning among pupils, especially in high schools;
- a lack of skills in team and process-oriented teaching;
- enormous and fact-oriented content of the curriculum;
- selective use of sources and curriculum content determined by the official narrative;
- great attention is given to other subjects such as language and mathematics, especially in primary school, resulting in ‘borrowing’ teaching time from history lessons;
- history teachers’ great preoccupation with ancient and modern language teaching in Greek-Cypriot schools;
- conservative, and sometimes nationalistic, attitudes in schools leave no room for innovative methodology.

In particular, Turkish-Cypriot teachers pointed out that group work was applied during the preparation of new textbooks introduced to their schools. A group of historians, history teachers and academics took decisions on the structure and content of the history books.

There was much discussion among groups about the concept of objectivity and about the relation between politics and history. One of the Turkish-Cypriot participants stressed that objectivity is not possible since the selection of sources reflects the views of the politicians of the era. “Politicians select sources, politicians shape the curriculum and politicians decide how it is taught”, he said. Some of the participants put emphasis on the influence the school environment has on history teaching and learning. A Turkish-Cypriot participant gave an example: in a number of occasions, such as national celebrations, Turkish-Cypriot children used to be taken to the “borders” or to national museums, where

terrible stories were told and frightening photos displayed. This had a bad influence on children. A Greek-Cypriot participant then gave an example of social influences on children's perceptions. His son was raised in Britain and studied in a multicultural school. In fact, his son's best friends were two Turkish boys. When the whole family settled back in Cyprus his son's perceptions changed and he started considering Turkish people as "bad". Greek-Cypriot participants emphasised the influence that religion and the church had on educational matters. Religious leaders' influence is not officially legitimised but they more or less act as unofficial consultants.

Dr Ecker commented by saying that these phenomena described by the groups, namely the "preference" of teachers to use the hierarchical model of teaching and the existence of political or other influence in the way history is taught, exist not only in Cyprus but in Austria and other European countries too.

Concerning the third issue, questions emerging on the use of sources in relation to the three models, most participants expressed a difficulty in finding them. A great number of history teachers said that it takes a lot of time and effort to find relevant sources because in Cyprus not much work has been done in this field. One of the participants said that it was difficult not only to trace them but also to evaluate them. "Selection and evaluation of sources is time-consuming, therefore, history teachers cannot have the process- and team-oriented approach all the time", one teacher pointed out.

As a result, history teachers use a combination of hierarchic- and team-oriented teaching. Greek-Cypriot teachers said that this combination is more possible in primary schools. In secondary education, pupils are not used to teamwork and when a teacher introduces this method they just "make fun of the teacher". Furthermore, as pupils grow older both them and their teachers are getting more interested in acquiring "knowledge" passing exams and are reluctant to "waste time" in developing skills.

A general comment coming out was that hierarchic-oriented teaching puts no emphasis on the sources. Teachers use a basic textbook which includes specific sources. Therefore, hierarchic teaching and learning may more easily promote the embracing of a national narrative. A problem which seemed to be more evident in Greek-Cypriot upper secondary schools was that history teachers are usually not specialised in history teaching but give lessons simultaneously in literature, psychology, ancient Greek and Latin.

The discussion was then transferred to textbooks. A Greek-Cypriot commented that the books are narrative-centred, the sources are long and from one perspective only and that, although there are some pictures, there is no activity related to them. "These are books for teacher-oriented lessons" he pointed out.

The participants were interested to find out how textbooks were selected in Austria.

Dr Ecker explained that the curriculum in Austria is quite general so it gives a broad area of activities. The Austrian Ministry of Education approves a number of textbooks that could be used and later teachers in each school decide which textbooks better suit their needs.

After the discussion, Dr Ecker pointed out the basic prerequisites for a process oriented organisation:

- time;
- quality of sources;
- compilation of sources;
- finding support for additional material, teaching methods;
- organising the process-oriented lessons;
- integrating comparative approaches to national history.

Dr Ecker acknowledged that a lack of time is always an issue to be tackled. He then described the situation in Europe in relation to the demand for more efficient teaching methods and he explained that social systems are not so quick in digesting new ideas. Currently in Europe, he said, there seems to be a tendency to reform curricula by putting more emphasis on methods that promote skills and competencies and less on content. However, he continued, this does not mean that it is not important to deal with historical facts. At the same time, a significant asset of our time is that sources are now available on the Internet. In the 21st Century, getting information and sources is no longer such a problem; the real issue though is the quality of the information one can get.

Regarding the compilation of sources, Dr Ecker made some specific suggestions. He explained that historical science provides tools to tackle sources. In trying to go beyond sources, which are dependent on political decisions, one should search and establish co-operation with historians and academics, who may have a database of a larger variety of sources. This could be one way to get additional material.

With respect to organising a process-oriented approach, he said that what is very important is to get the consensus of other colleagues and of the headmaster or the agreement of families. Teachers should clarify to parents that any information given to children in relation to an oral history project would remain confidential. Process-oriented teaching involves a more complex group of “actors”. It could make a teacher evaluate what his/her relationship is with other teachers when teaching the same class, what is the relationship of pupils with the other teachers; what is the relationship between a teacher and the headmaster.

Dr Ecker later gave an example of using the process-oriented method for an oral history project in relation to house management and historical evolution of roles in a house.

On the issue of integrating comparative sources, Dr Ecker introduced an Austrian project on the Internet that could be found at www.geschichte-online.at. It represents a content pool for teachers to use. Among other written sources, films are provided so any teacher can have access and download these films. The topics selected were:

- manifestations of the May 1st of the working class;
- celebrations of the national day.

Through the material collected one can see the approach of those themes. Teachers in Austria can show how habits have changed through time and, most importantly, how fascist or authoritarian regimes have been misused.

Dr Ecker then presented two textbooks prepared by his team that are now used in Austria. The first one was “Women at Work” and the second one was “Social history of Family”. The last one, published in 1986, although approved by the Ministry of Education of Austria, has been subject to criticism by the Association of the Roman Catholic Church because of the way family was depicted in them. After discussion with the book’s critics, Dr Ecker realised that the book, which described the great changes in family life which took place in the 1960s and 1970s, notably, the start of the decline of marriage, and the subsequent increase in separations and divorces, was perceived in a way different to his team’s aims and intentions. It was perceived as a political attempt to manipulate people towards divorce. By mentioning this, he illustrated that when sources are edited, one should ensure that they are put into context and that suggestions are made as to how sources could be used.

CLOSING PLENARY SESSION

On 13 November 2005, workshop sessions continued in the morning and after lunch the closing plenary session took place at Ledra Palace. The session was chaired by Ms Tatiana Minkina-Milko, Administrator, History Education Division, Council of Europe, and was attended by all trainers, workshop participants, rapporteurs and general rapporteurs.

The general rapporteurs, Dr Ahmet Djavit and Mr Marios Epaminondas, presented an overview of the four workshops. According to them, the participants’ main demand was to be given opportunities to use the methodological tools learned in the workshops for the teaching of local subjects.

Ms Chara Makriyanni, President of the Association for Historical Dialogue and Research, presented some preliminary results from the analysis of questionnaires, which were completed by participants before the workshops began. Dr Charis Psaltis, Research Director of the Association, conducted a preliminary analysis of the questionnaires on the day of their completion so as to generate some themes for discussion for the plenary session on Sunday – themes that emerged from the participants themselves. These preliminary results should, however, be read with caution and cannot be necessarily applied to the larger population of history teachers in Cyprus. Questionnaires were divided into three parts:

1. tools and methods for teaching history;
2. periods to be included in the history curricula;
3. aims of teaching history.

Regarding the tools and methods for teaching history, participants attributed great importance to the use of primary sources. They also stressed the importance of archaeological sites and museums to their teaching. Less importance was given to the curriculum and school textbooks.

When asked to evaluate the importance of including particular periods in the curriculum, participants attributed more importance to the teaching of recent history and the EU accession of Cyprus, and less on ancient and medieval times. The events of 1963, 1967 and 1974 deviated somewhat from this pattern revealing, perhaps, an uncertainty as to how these events should be approached.

Finally, when asked to state their agreement or disagreement with some aims of history teaching, most participants prioritised the preparation of democratic citizens, the promotion of critical thinking and mutual understanding, the promotion of more inclusive histories of different ethnic groups in Cyprus. Relatively less importance was attributed to alternative histories like the history of children or women.

Most participants relegated the promotion of identities (motherland, community) to the bottom of their preferences, although there was considerable variability regarding the status of promotion of identities as aims for history teaching.

In concluding the presentation of preliminary results, Ms Makriyanni presented participants with three questions for discussion – questions that emerged from their questionnaire responses and that seemed to organise their thinking and create diversity in answers:

1. Can there be objective historical knowledge?
2. Should history be used to promote identities or not?
3. Should there be discussion about the contested periods in history or not?

Then the floor was open to discussion.

A Greek-Cypriot teacher congratulated the Council of Europe and the Association for Historical Dialogue and Research for the unique experiences and work, which took place during the workshops. He made some suggestions regarding sources: language was a barrier for the preparation of new teaching materials. The web page of the Association could be used for storing sources and it could also be used as a forum of communication. Thus it would be an incredible experience to see what the others think. His second suggestion was to confront each other with a burning issue and to try to reach a common agreed way of looking at things. Academics with opposing views on a theme could also come together for discussions.

Ms Makriyanni, on behalf of the Association for Historical Dialogue and Research, informed participants that there are plans for an Internet forum and the organisation of an academic debate on history.

A Turkish-Cypriot teacher referred to three emerging questions from the questionnaires and said that the main aim was to make children aware of past mistakes and to teach them to think critically, which would create an atmosphere of communication between communities.

A Greek-Cypriot teacher expressed his satisfaction of seeing more people than in the previous activities participating in the workshops and stated that for him this was the best educational event so far.

A Turkish-Cypriot teacher commented on the three emerging questions as follows: "If we cannot be objective enough, there can be problems in the future. I am a Turk and my friend is a Greek by origin and we do not try to change the national identity of each other. We come together with our existing differences, not with our national views. We cannot get rid of the realities or contested subjects. We have to digest them and talk about them." He later made some suggestions: "We have to establish a bank of sources and put all our knowledge there. We should not stay at the same line, but go further on. The number of participants should be raised more from both sides with the help of Teachers' Trade Unions. The seminars could be done both in the north and in the south instead of in the buffer zone and pupils should be participating in future seminars and workshops."

A Greek-Cypriot teacher challenged others to respond, if they all actually knew the history of the island, the history of the Turkish-Cypriots, especially before the events of 1963 and also the history of other communities living on the island.

A Turkish-Cypriot teacher gave information about the new Turkish-Cypriot history books for the secondary schools, which cannot be bought in the bookshops, but could be read online. The team of Turkish-Cypriot authors have collected a lot of rich sources and are ready to share them with their Greek-Cypriot colleagues.

Another Turkish-Cypriot teacher said how happy he was to see smiling faces during the seminars he attended. He proposed to establish a commission for the translation of various sources into the Turkish and Greek languages.

A Greek-Cypriot participant thanked the organisers saying that with each seminar participants learnt more and more about the methodology of history teaching. He also claimed that it was the right time to start the preparation of common supplementary teaching materials with the sources at hand, without waiting for a resolution of the Cyprus problem.

A Turkish-Cypriot teacher told participants that the Turkish-Cypriot authors of the new history textbooks also used material from the archives of the Public Information Office and the House of Representatives of the Republic of Cyprus.

A Greek-Cypriot teacher proposed that teaching material on a certain event could be written by a team consisting of members from all communities, by bringing various sources together with different points of view. Then one could see how this event was approached and commented upon by different authors.

Ms Tatiana Minkina-Milko supported this idea and suggested the participants continue the already established communication and recommended that educators exchange ideas via e-mails.

A Greek-Cypriot teacher suggested that for the next activity historic themes on Cyprus should be tackled. The produced material could then later be used in classrooms.

Ms Tatiana Minkina-Milko then gave the floor to the trainers. Dr Michael Riley pointed out that they had learnt much more from participants than they themselves had been able to give in return. He observed that a great deal of common approaches existed and that the history curricula were narrowly defined; it seemed to him that too much historical content should be covered in a short time. However, he continued, there are ways of going forward by working together on a particular subject, by focusing on a particular aspect of

history and using multiperspectivity. He warned that it could be “dangerous” to deal with very recent controversial issues, indicating that, equally, issues from the past could still be “dangerously” controversial (e.g. teaching the crusades).

Mr Jamie Byrom revealed that he had found the workshops fascinating. In his workshop, a tremendous amount of sources and ideas had come up; thus, he suggested that it is more appropriate to use social history than political history in a classroom. That was the reason he chose the account of Sir Samuel Baker’s visit to Cyprus. Finally, he stressed that he felt that he had learnt a lot from his interaction with the participants.

Dr Alois Ecker said that he had also learnt a lot from participants of his workshop. According to him, differences should be discussed and sources should be exchanged between teachers. He proposed that if sources are to be exchanged through the Internet, this process should be monitored. If there is no monitoring, motivation could quickly wane.

Ms Luisa De Bivar Black said that she, too, had enjoyed the workshops very much and she had found a lot of similarities with her own country, Portugal. For her, anything that helped her to solve a problem was a source. She was of the opinion that the workshops, as a whole, would take a month to digest.

Ms Makriyanni summed up the discussion of the closing plenary session. She stressed that the Association for Historical Dialogue and Research greatly values co-operation with the Council of Europe. She added that the Association intends –as its name suggests– to continue contributing to the advancement of research, dialogue and historical understanding in Cyprus, and elsewhere, via the organisation of conferences, seminars, debates, round-table meetings, workshops, etc. Such educational events on the teaching and learning of history are the result of common efforts and demands for the advancement of teachers’ professional training as reflected in the Council of Europe Recommendation Rec (2001) 15 on history teaching in twenty-first-century Europe. It is hoped that these aims will be achieved with the co-operation and support by the Council of Europe and Teachers’ Trade Unions across the divide.

Ms Makriyanni continued by indicating that all the ideas presented in the workshops and plenary sessions will be evaluated so as to devise future steps and concrete proposals. She also noted that producing supplementary material should not be seen as just an end in itself, but most importantly as a creative process of co-operation, exchange of ideas and contact between members of the different communities in Cyprus. We cannot stick to a monolithic sense of the past, she indicated, we need to embrace multiperspectivity, multiculturalism and diversity.

Ms Makriyanni also urged participants to share all new ideas and proposals with their colleagues at schools, educational groups and Teachers' Trade Unions across the divide. She also urged them to share classroom material, thoughts and suggestions with the Association for Historical Dialogue and Research in order to establish an online database and forum for communication and exchange of ideas for history teachers across the divide.

Finally, she thanked participants for their presence and contribution, the Board of the Association for Historical Dialogue and Research for their professionalism in co-organising the event, the rapporteurs, all Teachers' Trade Unions across the divide, the trainers, and the Council of Europe for their support and magnificent work.

Ms Tatiana Minkina-Milko closed the session by indicating that the workshops were very successful and that the aims and goals were reached. She assuaged any anxieties concerning preparation of supplementary pedagogical material by quoting a saying of Confucius: "What comes quickly leaves quickly!" She argued that we should all be patient, work gradually and steadily. Ms Tatiana Minkina-Milko confirmed that one of the political priorities of the Council of Europe for the coming years would be Cyprus and thanked all the people involved for their contribution.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

A complex picture concerning the teaching and learning of history in Cyprus emerged from the preliminary questionnaire findings as well as the comments and questions raised during the discussions and workshops between participants, trainers, rapporteurs and organisers. Nevertheless, a consensus was reached regarding the following:

- Educational events, such as the ones jointly organised by the Council of Europe and the Association for Historical Dialogue and Research attract the interest of teachers and respond to their practical needs. Official representation of all Teachers' Trade Unions across the divide is a very encouraging sign for productive, future steps. A fruitful co-operation involving all non-governmental actors in the field of history teaching and learning on the island should be pursued, so that more teachers could be involved and benefit from activities.
- A database should be created as soon as possible for developing history materials, putting together archives of sources, oral/personal histories, photographs and other materials that teachers could draw upon to use in a classroom.
- An effort to produce supplementary teaching materials addressing the needs of Cypriots teachers across the divide should be supported.
- A monitored virtual forum of discussion should be established. The Association's website could host such a forum.
- Further seminars, workshops and discussions should be organised which could bring together Cypriots across the divide and other European and international educators to discuss issues related to history teaching.

PART III: APPENDICES

APPENDIX I

Workshops on “The use of sources in teaching and learning history”

Ledra Palace,
Goethe Institute and JW Fulbright Centre, Nicosia

Saturday 12 – Sunday 13 November 2005

PROGRAMME

Saturday 12 November 2005

08.30 – 09h00 Registration of the participants

09.00 – 10.30 Plenary Session at Ledra Palace

Chair: Ms Tatiana MINKINA-MILKO, Council of Europe

Ms Tatiana MINKINA-MILKO, Administrator, History Education Division, Council of Europe;

Mr Ulus IRKAD, Association for Historical Dialogue and Research;

Ms Niki MATHEOU, President of the Association of Teachers of Technical Education of Cyprus, OLTEK;

Mr Dimitris MIKELLIDES, President of Cyprus Greek Teachers' Organisation, POED;

Mr Tahir GÖKÇEBEL, Secretary General of Cyprus Turkish Secondary Education Teachers' Union, KTOEÖS;

Mr Kenan TUNCAY, Educational Secretary of Cyprus Turkish Teachers' Trade Union, KTÖS;

Mr Yiannos SOCRATOUS, Representative of the Organisation of Secondary School Teachers of Cyprus, OELMEK.

Introductory presentations on “The use of historical sources when teaching history in schools – challenges and different perspectives: examples from the United Kingdom”, by Dr Michael RILEY and Mr Jamie BYROM, United Kingdom.

10.30 – 11.00 Break

11.00 – 12.30 Plenary session at Ledra Palace

Introductory presentation on “The use of historical sources when teaching history in schools - challenges and different perspectives: examples from Austria”, by Dr Alois ECKER, Vienna University, Austria.

Introductory presentation on “The use of historical sources when teaching history in schools - challenges and different perspectives: examples from Portugal”, by Ms Luisa DE BIVAR BLACK, Portugal.

Discussion with all the participants

12.30 – 13.30

Lunch

13.30 – 15.30

Four parallel workshop sessions

A Turkish-Cypriot and Greek-Cypriot Rapporteur will be present at each workshop.

Session I

Workshop 1 on “Using textual historical sources (historical documents, memoirs, travellers impressions, etc.) in teaching history”

Animator: Mr Jamie BYROM, United Kingdom

Workshop 2 on “Using visual historical sources (illustrations, photos, Internet, etc.)

Animator: Ms Luisa DE BIVAR BLACK, Portugal

Workshop 3 on “How to select different historical sources and provide effective learning in history”

Animator: Dr Michael RILEY, United Kingdom

Workshop 4 on “How to use sources in a process oriented concept of history teaching”

Animator: Dr Alois ECKER, Austria

15.30 – 16.00

Coffee-break

16.00 – 18.00

Continuation of the workshop session

Session II

Sunday 13 November 2005

09.00 – 11.00   **Continuation of the workshop session**

Session III

11.00 – 11.30   Break

11.30 – 13.30   **Continuation of the workshop session**

Session IV

13.30 – 15.00   Lunch

15.00 – 16.30   **Plenary Session**

Chair: Ms Tatiana MINKINA-MILKO, Administrator,
History Education Division, Council of Europe

Discussion with all the participants on the workshop
sessions.

Summing up of the results of the workshop discussions by
the rapporteurs.

Closing of the workshops.

QUESTIONS FOR DISCUSSION IN THE WORKING GROUPS

Preparatory work – requirements

Participants are asked to bring with them different examples of source materials, which they use in their everyday school practice.

Textual historical sources (historical documents, memoirs, travellers' impressions etc.) on:

- Cyprus and World War II
- Childhood (from late 19th-20th Century)
- Cyprus through the eyes of 'Foreigners' (from 16th to 19th Centuries)

Visual historical sources (photos, pictures, paintings, films, etc.) about:

- Cyprus and World War II
- Childhood (from late 19th-20th Century)
- Cyprus through the eyes of 'Foreigners' (from 16th to 19th Century)

Workshop 1 on “Using textual historical sources (historical documents, memoirs, travellers impressions, etc.) in teaching history”

1. What textual sources could we use in teaching history?
2. What historical issues and questions can we raise when we use textual sources?
3. How can we support students to help them make the most of historical sources?

Workshop 2 on “Using visual historical sources (illustrations, photos, Internet, etc.)

1. Why do we need pictures in history lessons?
2. How reliable are pictures as sources?
3. What skills do students need to analyse pictures?
4. In what way could these skills be useful in the learning process?

Workshop 3 on “How to select different historical sources and provide effective learning in history”

1. What big questions can we use to focus pupils' learning in history?
2. How can we structure learning activities to make the most of historical sources?
3. What can we do to help learners access historical sources?

Workshop 4 on "How to use sources in a process-oriented concept of history teaching"

1. The selection of sources: which sources serve to which goal in history teaching?
2. The analysis of sources: which questions for which kind of sources one can use?
3. The communicative approach to sources: how to deal with fictional aspects in historical narratives?
4. Reflective processes, feed back and assessment: how to review and how to assess the results of learning process?

APPENDIX II

EVALUATION OF WORKSHOPS on “THE USE OF SOURCES IN TEACHING AND LEARNING HISTORY”

Ledra Palace, JW Fulbright Centre and Goethe Institute, Nicosia,
Saturday 12-Sunday 13 November 2005

Analysed and reported by
Dr Stavroula Philippou
International Relations Administrator
Association for Historical Dialogue and Research

At the end of each workshop, participants were asked to evaluate the educational activities that took place before rotating to the next workshop; participants were thus asked to complete the same evaluation sheet-questionnaire for each of the four workshops. In total, 174 questionnaires were completed for the four workshops animated by Mr Jamie Byrom, Ms Luisa De Bivar Black, Dr Michael Riley and Dr Alois Ecker. Participants could complete the questionnaires in Greek, Turkish or English¹.

GENERAL COMMENTS

As Table 1 below indicates, the majority of the questionnaires revealed a general satisfaction on behalf of the participants with the workshops. The questionnaires also indicated that participants would very much like to attend a follow-up of the workshops and that they would recommend similar organised events by the *Association for Historical Dialogue and Research* to their colleagues.

---

¹ It should be noted that comparisons made between the English, Greek and Turkish language questionnaires should be read with caution due to the intervening translation process.

Table 1: Descriptive statistics of the workshops' evaluation – general comments

	N	Min.	Max	SD	<u>Mean</u>
1. Recommend similar events by A.H.D.R. to colleagues	174	3	5 ²	0.461	4.72
2. Useful to attend a follow-up of the workshop	174	1	5	0.627	4.68
3. Satisfied with the workshop	174	3	5	0.634	4.50
Valid N (listwise)	174				

How satisfied are you with workshops?

Overall, participants were quite satisfied with all four workshops: A 57.5% of the completed questionnaires (N=100) noted that participants were very satisfied with workshops, 35.1% (N=61) moderately satisfied and 7.5 % (N=13) simply satisfied.

Would you recommend similar events organised by the Association to your colleagues?

The majority of the participants who completed the questionnaires (73%, N=129) wrote that they would recommend future events to their colleagues to a great extent; 26.4% (N=46) that they would recommend them to a quite large extent and 0.6% (N=1) to an average extent. The high means accumulated for this item perhaps indicates the appreciation of the participants towards the work conducted by the Council of Europe and the Association for Historical Dialogue and Research and quality of teacher training they provide.

Would it be useful to attend a follow-up of the workshops?

Overall, the majority of the participants, who completed and returned the evaluation questionnaires (74.1%, N=129), suggested that it would be very useful to them if they attended a follow-up of the workshops; 21.3% (N=37) participants noted that it would be quite useful; 3.4% (N=6) participants that it would be simply useful; 0.6 (N=1) participant that it would be a little bit useful and 0.6 (N=1) that it would not be at all useful.

One-way ANOVA analyses indicated that there were no significant differences between the participants who completed the questionnaire in English, Turkish or Greek regarding their general comments to the workshops presented above.

² The evaluation was based on a 1-5 Likert scale, where five is the highest possible score and one is the lowest.

SPECIFIC COMMENTS

As Table 2 indicates, overall participants, who completed the evaluation questionnaire, were moderately satisfied with the workshops, with means ranging around 4 on a 1-5 Likert scale, where five is the highest possible score and one the lowest.

Table 2: Descriptive statistics of the workshops' evaluation – specific comments

To which degree are you satisfied with:	N	Min.	Max.	SD	Mean
1. The way the workshops were organised	174	2	5	0.710	4.47
2. The teaching materials used	174	2	5	0.759	4.46
3. The teaching approach of the facilitators	174	2	5	0.756	4.44
4. The content of the workshop	174	2	5	0.748	4.42
5. The interaction between participants in classroom	174	2	5	0.793	4.42
6. The practical ideas provided	174	1	5	0.866	4.40
7. The clarity of the workshops' goals	174	1	5	0.801	4.38
8. The structure of the content presented	174	2	5	0.791	4.36
Valid N (listwise)	174				

The way workshops were organised received the highest scores: 58.6% (N=102) of the completed questionnaires indicated high satisfaction; 29.9% (N=52) satisfaction; 10.9 (N=19) moderate satisfaction and 0.6% (N=1) little satisfaction. Participants seemed to have liked the fact that they had the opportunity to rotate, thus participating in all four workshops.

The structure of the content of the workshops received the least positive evaluation: 53.4% (N=93) of the questionnaires indicated high satisfaction; 31.6% (N=55) indicated satisfaction; 12.6% (N=22) moderate satisfaction and 2.3% (N=4) little satisfaction.

COMPARISON BETWEEN WORKSHOPS

A comparison of the general means³ for each workshop revealed that participants were satisfied with the workshop animated by Dr Michael Riley the most, by Mr Jamie Byrom second, by Ms Luisa De Bivar Black third and by Dr Alois Ecker fourth. Details of this comparison are shown in the table below:

Table 3: General evaluation of each workshop and the whole activity

	N	SD	Mean
Workshop 3: Dr Michael Riley	49	0.34	4.75
Workshop 1: Mr Jamie Byrom	43	0.40	4.66
Workshop 2: Ms Luisa de Bivar Black	44	0.50	4.44
Workshop 4: Dr Alois Ecker	38	0.53	3.93
General Means for Workshops	174	0.54	4.47

The November 2005 workshops as a whole received a means of M=4.47, which shows that the event was highly evaluated.

Only 37 evaluation sheets were returned with the open-ended part completed. The comments written in this open-ended item were generally positive comments on particular workshops regarding the animators' style of teaching and interaction amongst participants; suggestions for the organisation of similar workshops on topics relevant to the history of Cyprus; suggestions for paying more emphasis on practicing workshops rather than theoretical presentations in future activities; suggestions for allowing time during the workshops to produce materials and find sources relevant to Cypriot curricula; suggestions for allowing time for social interaction between representatives of the various communities during the workshops; suggestions for continuation of some of the workshops; feelings of disappointment for local history textbooks and for a lack of sources; and feelings of excitement with regard to the practical ideas and inspiration triggered by the workshops.

---

³ A single general mean was derived from all items.

Η χρήση πηγών για τη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιστορίας

**Οι δραστηριότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης στην
Κύπρο**

Μέρος 1

**Έκθεση των Εργαστηρίων και υλικό των Εργαστηρίων με θέμα:
«Η χρήση πηγών για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας»**

**Λευκωσία, Κύπρος
12-13 Νοεμβρίου 2005**

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτό το βιβλίο αφορούν στις απόψεις των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν την επίσημη άποψη και πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος από τον κ. Gabriele MAZZA, Διευθυντής Εκπαίδευσης και Γλωσσών του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	69
Εισαγωγή από την κ. Tatiana MINKINA-ΜΙΛΚΟ, Διευθύντρια στο Τμήμα Εκπαίδευσης στην Ιστορία του Συμβουλίου της Ευρώπης	73
Ευχαριστίες	79
Εργαστήρια με θέμα: «Η χρήση πηγών για τη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιστορίας», 12-13 Νοεμβρίου 2005	81
ΜΕΡΟΣ Ι: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	83
Εισαγωγή.....	85
Περίληψη Συνεδρίας της Ολομελείας.....	85
Εισαγωγικές Παρουσιάσεις.....	88
Δρ. Michael Riley και κ. Jamie Byrom, Ηνωμένο Βασίλειο «Η χρήση των ιστορικών πηγών στη διδακτική της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από το Ηνωμένο Βασίλειο».	
Δρ. Alois Ecker, Αυστρία «Η χρήση των ιστορικών πηγών στη διδακτική της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από την Αυστρία».	
Κ. Luisa De Bivar Black, Πορτογαλία «Η χρήση των ιστορικών πηγών στη διδακτική της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από την Πορτογαλία».	
Ανοικτή συζήτηση με τους συμμετέχοντες	93

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ.....	95
Μικρή περιγραφή των τεσσάρων εργαστηρίων.....	97
Εργαστήρι 1 με θέμα: «Η χρήση των γραπτών ιστορικών πηγών (ιστορικά έγγραφα, απομνημονεύματα, εντυπώσεις ταξιδιωτών και άλλα) στη διδακτική της ιστορίας» Εκπαιδευτής: κ. Jamie Byrom, Ηνωμένο Βασίλειο.....	97
Εργαστήρι 2 με θέμα: «Η χρήση των οπτικών πηγών (εικόνες, φωτογραφίες, διαδίκτυο και άλλα) στη διδακτική της ιστορίας» Εκπαιδευτρια: κ. Luisa De Bivar Black, Πορτογαλία.....	101
Εργαστήρι 3 με θέμα: «Πώς να επιλέγουμε διαφορετικές ιστορικές πηγές και πώς να επιτυγχάνουμε την αποτελεσματική εκμάθηση της ιστορίας» Εκπαιδευτής: Δρ. Michael Riley, Ηνωμένο Βασίλειο.....	103
Εργαστήρι 4 με θέμα: «Πώς χρησιμοποιούνται οι πηγές για τη διδασκαλία της ιστορίας στο συγκείμενο της διαδικαστικής αντίληψης» Εκπαιδευτής: Δρ. Alois Ecker, Αυστρία.....	105
Λήξη Εργασιών - Συνεδρίας Ολομέλειας.....	110
Συμπεράσματα και εισηγήσεις.....	115
ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	117
Πρόγραμμα των εργαστηρίων	119
Αξιολόγηση των εργαστηρίων.....	127

Πρόλογος

Η έκδοση «Η χρήση των Πηγών στη Διδασκαλία και τη Μάθηση της Ιστορίας» είναι το αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Κύπρο κατά τη διάρκεια των ετών 2005 και 2006. Οι δραστηριότητες αυτές πραγματοποιήθηκαν σε συνεργασία με τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, μια μοναδική στο είδος της πολυκοινοτική μη κυβερνητική οργάνωση και τη στήριξη των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων εκπαιδευτικών από όλα τα μέρη της Κύπρου (ΚΤΟΕÖS, ΚΤÖS, ΟΕΛΜΕΚ, ΟΛΤΕΚ, ΠΟΕΔ).

Πρόκειται για τη δεύτερη στη σειρά έκδοση η οποία εκδίδεται σε τρεις γλώσσες. Η πρώτη έκδοση, στα Αγγλικά, τα Ελληνικά και τα Τούρκικα, με τίτλο «Πολυπρισματικότητα στη Διδασκαλία και Μάθηση της Ιστορίας» πραγματοποιήθηκε το 2005, διανεμήθηκε σε όλα τα σχολεία στην Κύπρο και έγινε αποδέκτης θετικών σχολίων από τους εκπαιδευτικούς της πράξης.

Στόχος και των δύο εκδόσεων, οι οποίες ετοιμάστηκαν στα πλαίσια του διμερούς προγράμματος με την Κύπρο ήταν να συγκεντρώσουν παραδείγματα δημιουργικών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων που αφενός θα απαντούσαν στις πιο επείγουσες μεθοδολογικές ανάγκες των εν ενεργεία εκπαιδευτικών και αφετέρου θα συνέβαλλαν στην ανταλλαγή εμπειριών ανάμεσα στους Κύπριους εκπαιδευτικούς και τους συναδέλφους τους από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

Η εργασία του Συμβουλίου της Ευρώπης η οποία οδήγησε σε αυτές τις εκδόσεις έχει τη δική της ιστορία. Το αρχικό πρόγραμμα ξεκίνησε το 2004 με πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα και αφορούσε έξι δραστηριότητες στις οποίες περιλαμβάνονταν σεμινάρια, βιωματικά εργαστήρια και συναντήσεις ειδικών. Το πρόγραμμα αυτό επέτρεψε σε 600 συμμετέχοντες από διάφορες κοινότητες να εργαστούν μαζί, αντανακλώντας το γεγονός ότι η Κύπρος υπήρξε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον στη διάρκεια όλης της μακράς της ιστορίας.

Κάθε δραστηριότητα είχε τη δική της στόχευση. Οικοδομούσε πάνω σε μια κοινή βάση έχοντας ως στόχο πρωτίστως την πολυπολιτισμική διδακτική κοινότητα της Κύπρου ως ολότητα ενώ παράλληλα επιχειρούσε να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης. Αυτό δεν έγινε τυχαία. Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ένας πολύ γνωστός διακυβερνητικός οργανισμός που πάντοτε έδινε μεγάλη σημασία στο έργο που γινόταν εντός της κοινωνίας των πολιτών και που αξιολογεί ως σημαντική τη συμβολή όλων των πολιτών, ειδικότερα σε σχέση με τέτοια θέματα όπως η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και η ενθάρρυνση μιας ειρηνικής διαδικασίας συνεργασίας.

Η εργασία μας σε διάφορες χώρες δείχνει καθαρά ότι οι εκπαιδευτικοί σήμερα διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην κοινωνία. Χάρη στις προσπάθειες και την επαγγελματική τους ικανότητα, η νεότερη γενιά μπορεί να αποκτήσει σημαντικές δεξιότητες και στάσεις όπως για παράδειγμα, να έχει ανοιχτό μυαλό, να σκέφτεται κριτικά, να αποκτήσει ανοχή και την ικανότητα να

επικοινωνεί μέσα από τον διάλογο που στηρίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό. Αυτό συμπεριλαμβάνει δύο εξίσου σημαντικά συστατικά μέρη – την ικανότητα να εκφράζεις τον εαυτό σου και την προθυμία και την ικανότητα να ακούς τους άλλους.

Στη διάρκεια των τελευταίων χρόνων, το Συμβούλιο της Ευρώπης επέδειξε ιδιαίτερη προσοχή στην προώθηση των ιδεών του διαπολιτισμικού διαλόγου σε όλα τα πεδία, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της εκπαίδευσης και της διδακτικής της ιστορίας. Ο Οργανισμός μας πάντοτε υποστήριξε την άποψη ότι η ποικιλομορφία και ο διαπολιτισμικός διάλογος είναι ουσιαστικά εργαλεία για την οικοδόμηση αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης στην Ευρώπη. Αυτό αντανακλάται και στο έγγραφο «Εισηγήσεις για τη διδασκαλία της ιστορίας στην Ευρώπη τον 21^ο αιώνα» (*Recommendation Rec (2001) 15 on teaching history in twenty-first-century Europe*) το οποίο υιοθετήθηκε από όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το κείμενο των Εισηγήσεων τονίζει επίσης την ιδέα ότι το 21^ο αιώνα η διδασκαλία της ιστορίας θα πρέπει να ενθαρρύνει τους ανθρώπους να συνεργάζονται και, για τούτο, να συνεισφέρει στη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για μια σταθερή ειρήνη.

Η Τρίτη Συνάντηση των Επικεφαλής των Κρατών και Κυβερνήσεων, που έγινε στη Βαρσοβία το 2005, αναγνώρισε το διαπολιτισμικό διάλογο ως μια από τις αποστολές κλειδιά του Συμβουλίου της Ευρώπης, μαζί με την ενδυνάμωση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κυριαρχία του νόμου. Οι ιδέες του διαπολιτισμικού διαλόγου είναι άμεσα συνδεδεμένες με την πολιτισμική ποικιλομορφία, η οποία βρίσκεται ριζωμένη στην ιστορία της Ευρώπης και ενισχύεται από τις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης. Ζώντας στο σημερινό πλουραλιστικό κόσμο, γινόμαστε, αναπόφευκτα, μάρτυρες τέτοιων φαινομένων όπως οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας παγκόσμιας εμβέλειας και η αυξημένη κινητικότητα (η οποία για παράδειγμα, επηρέασε σε τεράστιο βαθμό τα προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών). Όλα αυτά ερεθίζουν την περιέργεια εμπνέοντας τους ανθρώπους να αποκτήσουν γνώσεις για άλλες κουλτούρες και παραδόσεις. Την ίδια όμως στιγμή, παράγοντες όπως η αυξημένη μετανάστευση μπορεί να δημιουργούν ορισμένους φόβους και, ως αποτέλεσμα, να ενισχύουν την κοινωνική ένταση.

Έτσι, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει αναλάβει πρόσφατα ένα απαιτητικό έργο: να συνοψίσει τις εμπειρίες των χωρών μελών του, με σκοπό να δημιουργήσει ένα έγγραφο, το οποίο να καθορίζει τρόπους και μέσα τα οποία να ανταποκρίνονται στην ανάγκη για ενδυνάμωση του διαλόγου μέσα και μεταξύ των Ευρωπαϊκών κοινωνιών, και για δομημένο διάλογο μεταξύ της Ευρώπης και των γειτόνων της. Αυτό το έγγραφο, η Λευκή Βίβλος για τον Διαπολιτισμικό Διάλογο «Ζώντας μαζί ως ίσοι, με αξιοπρέπεια», έχει υιοθετηθεί από όλα τα κράτη-μέλη και εγκαινιάστηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 7 Μαΐου 2008.

Ένας από τους μεγαλύτερους στόχους του Λευκού Χάρτη είναι να παρέχει, σε όσους διαμορφώνουν πολιτική σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο όπως και στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, οδηγίες για την ανάπτυξη και την εφαρμογή διαπολιτισμικού διαλόγου, όπως και αναλυτικά και μεθοδολογικά εργαλεία και σταθερές απαραίτητα, για την επιτυχή πρακτική εφαρμογή τους.

Σε απάντηση αυτής της μεγάλης τάσης, οι πρόσφατες δραστηριότητες στη διδασκαλία της ιστορίας έχουν εστιαστεί στην ανάλυση των τρόπων με τους οποίους ο διαπολιτισμικός διάλογος θα μπορούσε να ενταχθεί στη διαδικασία της διδασκαλίας. Έτσι, οι ιδέες της ποικιλομορφίας και της διδασκαλίας για τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις διαμόρφωσαν τη βάση τόσο του πρώτου διδακτικού πακέτου για την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, το οποίο ετοίμασαν ομάδες συγγραφέων από την Βουλγαρία, τη Μολδαβία, την Ρουμανία, την Ρωσική Ομοσπονδία, την Τουρκία και τη Ουκρανία, όσο και την έναρξη του νέου τρίχρονου διακυβερνητικού προγράμματος «Η εικόνα του Άλλου στη διδασκαλία της Ιστορίας» το οποίο εμπλέκει εκπαιδευτικούς από όλες τις 49 χώρες Μέρη της Ευρωπαϊκής Πολιτισμικής Σύμβασης.

Οι δραστηριότητες που έλαβαν χώρα στην Κύπρο τα τελευταία χρόνια είναι μια σημαντική συνεισφορά σε αυτή τη συλλογική εργασία. Η Γραμματεία ελπίζει ότι αυτή η έκδοση θα παρέχει πρόσθετη υποστήριξη στους Κύπριους εκπαιδευτικούς οι οποίοι αναζητούν αποτελεσματικούς τρόπους απάντησης στις κύριες προκλήσεις ενός ταχέως μεταβαλλόμενου κόσμου και που βοηθούν τους μαθητές τους να βρουν τη θέση που τους αξίζει σε αυτόν. Επίσης ελπίζουμε οι δραστηριότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι οποίες επέτρεψαν σε εκπαιδευτικούς από όλη την Κύπρο να συναντιούνται σε τακτική βάση και να μοιράζονται τις εμπειρίες και τις ανησυχίες τους, να έχουν συμβάλει στην ενδυνάμωση της αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης ανάμεσα στους αντιπροσώπους των διάφορων κοινοτήτων της Κύπρου. Φυσικά, η εμπειρία την οποία κέρδισε το Συμβούλιο της Ευρώπης θα αποτελέσει μεγάλη βοήθεια για την προετοιμασία μελλοντικών προγραμμάτων συνεργασίας.

Η επιτυχία των δραστηριοτήτων οι οποίες παρέχουν τη βάση για αυτή την έκδοση οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ουσιαστική και εκτεταμένη προετοιμασία που επέδειξε ο Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας με τη στήριξη όλων των κυπριακών εκπαιδευτικών συνδικαλιστικών οργανώσεων (ΟΛΤΕΚ, ΠΟΕΔ, ΚΤΟΕÖS, ΚΤÖS, ΟΕΛΜΕΚ). Θα ήθελα να λάβω αυτή την ευκαιρία ώστε να ευχαριστήσω όλους αυτούς για την συνεχή βοήθεια και αφοσίωση στο κοινό μας έργο.

Gabriele MAZZA
Διευθυντής Εκπαίδευσης και Γλωσσών
του Συμβουλίου της Ευρώπης

Εισαγωγή

Σύντομο ιστορικό της συνεργασίας

Το πρώτο σεμινάριο με θέμα «*Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Εκπαίδευση στην Ιστορία*» οργανώθηκε σε συνεργασία με το Ίδρυμα JW Fulbright Κύπρου και με την ανάμειξη του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας. Το σεμινάριο που έγινε τον Ιούνιο του 2004 αποτέλεσε την έναρξη μιας σειράς δραστηριοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Κύπρο στον τομέα της διδασκαλίας της Ιστορίας.

Αυτό το σεμινάριο ανέδειξε καθαρά το ισχυρό ενδιαφέρον των τοπικών εκπαιδευτικών στο αντικείμενο της ιστορίας για την εμπειρία του Συμβουλίου της Ευρώπης στο χώρο. Έφερε μαζί 100 συμμετέχοντες από διαφορετικές κοινότητες, ανάμεσά τους εκπαιδευτές εκπαιδευτικών, αντιπρόσωπους μη-κυβερνητικών οργανώσεων, ειδικούς στην αρχική εκπαίδευση και εκπαιδευτικούς ιστορίας, και παρείχε ένα διευρυμένο φόρουμ για συζήτηση πάνω στις νέες προσεγγίσεις στη διδασκαλία της ιστορίας τον 21ο αιώνα.

Το σεμινάριο έτυχε θερμής υποδοχής ειδικά από τους Κύπριους εκπαιδευτικούς, καθώς αποτελούσε την πρώτη ευκαιρία, που είχαν ποτέ, ειδικοί από διαφορετικές κοινότητες για να συναντήσουν ο ένας τον άλλον και να συζητήσουν σημαντικά ζητήματα σχετικά με τη διδασκαλία της ιστορίας. Οι συμμετέχοντες επέδειξαν ξεχωριστό ενδιαφέρον για την εμπειρογνωμοσύνη του Συμβουλίου της Ευρώπης στο πώς να αναπτύσσει περιφερειακή συνεργασία χρησιμοποιώντας την πολυπρισματική θεώρηση κατά τη διδασκαλία της ιστορίας, στο πώς να διδάσκεται η ιστορία με στόχο τη συμφιλίωση χρησιμοποιώντας διαφορετικές πηγές, στο πώς να διδάσκεται η ιστορία ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη, η ευρύτητα πνεύματος, και πώς να αποτιμούν τη γνώση.

Οι συζητήσεις κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου συνέβαλαν ώστε να αναγνωριστούν οι κύριες περιοχές, στις οποίες, από την οπτική γωνία των Κύπριων εκπαιδευτικών, η συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης θα μπορούσε να ήταν η πιο αποτελεσματική. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων αναγνώρισε δύο τέτοιες περιοχές οι οποίες αποτέλεσαν το επίκεντρο περαιτέρω δράσεων:

- η έλλειψη συμπληρωματικών διδακτικών υλικών τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από όλες τις κοινότητες κατά τη διδασκαλία της ιστορίας στη βάση της ανοχής, της αμοιβαίας κατανόησης και της συμφιλίωσης.
- η έλλειψη μεθοδολογικών πληροφοριών για νέες διαδραστικές μεθόδους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι από εκείνη τη στιγμή κι έπειτα, αυτή η προσέγγιση κατέστη ο κανόνας: η επιλογής των θεμάτων και των ερωτημάτων προς συζήτηση για κάθε ξεχωριστή δραστηριότητα βασιζόταν σε εισηγήσεις των

Κύπριων εκπαιδευτικών και σχετίζονταν σημαντικά με την πρακτική τους στην τάξη.

Το επόμενο σεμινάριο «Πολυπρισματική θέωρηση στη διδασκαλία και την μάθηση της ιστορίας» που έλαβε χώρα στη Λευκωσία το Νοέμβριο του 2004, σφραγίστηκε από την επικέντρωση του στην πράξη και εστιάστηκε στην προετοιμασία νέων διδακτικών υλικών όπως και σε θέματα εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Καθώς μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εκπαίδευσης στην Ευρώπη σήμερα αφορά στη διδασκαλία της ποικιλομορφίας, ένας πρωταρχικός στόχος ήταν να παρέχει στους συμμετέχοντες πληροφορίες σε τέτοιες συγκεκριμένες προσεγγίσεις στο μάθημα της ιστορίας όπως η πολυπρισματική θεώρηση. Αυτή την προσέγγιση αντανάκλασε και το έγγραφο «*Recommendation Rec (2001) 15 on history teaching in twenty-first-century Europe*» (Εισηγήσεις στην διδασκαλία της ιστορίας στον εικοστό πρώτο αιώνα στην Ευρώπη), το οποίο υιοθετήθηκε από την Υπουργική Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 31 Οκτωβρίου 2001.

Στη διάρκεια του σεμιναρίου, για ακόμη μια φορά, οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν την επείγουσα ανάγκη για συμπληρωματικό διδακτικό υλικό το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από τις διάφορες κοινότητες σε όλη την Κύπρο. Υπέδειξαν ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ένας μοναδικός στο είδος του, διεθνής οργανισμός ο οποίος απέκτησε σημαντική εμπειρία στη διδασκαλία της ιστορίας σε περιφερειακά πλαίσια και στην ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων στη διδασκαλία της ιστορίας σε γειτονικές χώρες στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού (εμπειρία που αντανάκλαται στο Διδακτικό Πακέτο για τη Μαύρη Θάλασσα). Οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί τόνισαν ότι θα ήταν χρήσιμο να έχουν, υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρόμοια διδακτικά εργαλεία σε κοινωνικά, οικονομικά, πολιτισμικά και σχετικά με την καθημερινότητα θέματα, τα οποία θα αντανάκλουν το παρελθόν όλης της Κύπρου. Ήταν πεπεισμένοι ότι τέτοια συμπληρωματικά διδακτικά εργαλεία θα συνέβαλαν στην ενδυνάμωση της διαδικασίας συμφιλίωσης και θα εξόπλιζαν τους νέους ανθρώπους με νέες ικανότητες για τη ζωή στο τρέχον πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Σε συνέχεια αυτού του αιτήματος, τον Ιούνιο του 2005, πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση ειδικών ώστε να συζητήσουν την προετοιμασία ενός παιδαγωγικού πακέτου. Σε συνέχεια της συζήτησης αποφασίστηκε ότι:

Η μελλοντική έκδοση θα έπρεπε να είναι ένα συμπληρωματικό παιδαγωγικό εργαλείο με στόχο να παρέχει στους εκπαιδευτικούς συμπληρωματικές πηγές υλικών και μεθοδολογικές οδηγίες στο πώς να χρησιμοποιούν αυτές τις πηγές στην καθημερινή πρακτική:

- οι πηγές που θα περιλαμβάνονταν το παιδαγωγικό υλικό δε θα έπρεπε να αλληλοκαλύπτονται με τις πληροφορίες που αντανάκλουν στα σχολικά βιβλία ιστορίας.

- το πακέτο θα έπρεπε να εστιάζει στην κυπριακή πολιτισμική, κοινωνική, οικονομική και τη σχετική με την καθημερινότητα ιστορία, και να περιλαμβάνει τέτοια θέματα όπως η αστική και αγροτική ζωή, η οικογένεια, το φαγητό, η εστίαση, η μόδα και τα κοστούμια καθώς και τις εντυπώσεις ξένων ταξιδιωτών στην Κύπρο.
- Το υλικό θα έπρεπε να αντανακλά την Κύπρο ως πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Ένα από τα αποτελέσματα αυτών και των προηγούμενων συζητήσεων ήταν η έκδοση *Πολυπρισματική Θεώρηση στην Διδασκαλία και τη Μάθηση της Ιστορίας*, το 2005. Αυτός ο τόμος περιλαμβάνει πρακτικές μεθοδολογικές πληροφορίες οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από εκπαιδευτικούς στην καθημερινή τους πρακτική μέσα στην τάξη. Εκδόθηκε στα Αγγλικά, τα Ελληνικά και τα Τουρκικά υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης και εστάλη σε όλα τα σχολεία στην Κύπρο.

Το 2005 και το 2006, οι δραστηριότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης στη διδασκαλία της ιστορίας εστιάστηκαν κυρίως σε πρακτικά μεθοδολογικά θέματα τα οποία στόχευαν πρωταρχικά στην προαγωγή του διαπολιτισμικού διαλόγου μέσα από την εκπαίδευση στην ιστορία. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου έγιναν στη Λευκωσία μια σειρά δραστηριοτήτων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών: «*Η χρήση των ιστορικών πηγών στη διδασκαλία και τη μάθηση της ιστορίας*» (Νοέμβρης 2005), διαδραστικά εργαστήρια στη «*Χρήση ιστορικών πηγών στη διδασκαλία της πολιτισμικής και της κοινωνικής ιστορίας της Κύπρου*» (Ιούνιος 2006) και ένα σεμινάριο και διαδραστικά εργαστήρια με θέμα «*Διαδραστικές μέθοδοι για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου στη διδασκαλία και τη μάθηση της ιστορίας*» (Δεκέμβρης 2006).

Εκπαιδευτικοί που διδάσκουν ιστορία στην Αυστρία, τη Γερμανία, την Πορτογαλία, τη Σερβία και το Ηνωμένο Βασίλειο μοιράστηκαν την εμπειρία τους με Κύπριους εκπαιδευτικούς σε συζητήσεις για τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικές ιστορικές πηγές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία, για το πώς εφαρμόζονται διαδραστικές μέθοδοι, πώς διδάσκονται τα παιδιά στάσεις όπως η ανοχή, το ανοιχτό πνεύμα, ο σεβασμός για τους άλλους και για το πώς τα παιδιά μαθαίνουν να προσλαμβάνουν την πολιτισμική ποικιλομορφία ως εμπλουτιστικό παράγοντα.

Αυτές οι δραστηριότητες αναπτύχθηκαν σε συμφωνία με τις ιδέες που αντανακλώνται στο Σχέδιο Δράσης το οποίο υιοθέτησε η Τρίτη Συνάντηση Κορυφής των Επικεφαλής των Κρατών και των Κυβερνήσεων, η οποία διακήρυξε ότι «το Συμβούλιο της Ευρώπης θα ενισχύσει όλες τις ευκαιρίες για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών, στους τομείς για την εκπαίδευση για δημοκρατικούς πολίτες, ανθρώπινα δικαιώματα, ιστορία και διαπολιτισμική εκπαίδευση» (Βαρσοβία, Μάιος 2005).

Κύρια στοιχεία της συνεργασίας και τα επιτυχή αποτελέσματα

Από το φθινόπωρο του 2004, ο Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας έγινε ο κύριος συνέταιρος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Την ίδια χρονική στιγμή, οι δραστηριότητες εισέπραξαν την ισχυρή υποστήριξη όλων των Κυπριακών Εκπαιδευτικών Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (ΟΛΤΕΚ, ΠΟΕΔ, ΚΤΟΕÖS, ΚΤÖS, ΟΕΛΜΕΚ), ενδυναμώνοντας τους δεσμούς με τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς κάτι το οποίο ήταν ουσιαστικής σημασίας για την εφαρμογή των δραστηριοτήτων. Οι εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις είχαν σταθερή εμπλοκή στην προετοιμασία των σεμιναρίων και των διαδραστικών εργαστηρίων.

Η διανομή ερωτηματολογίου σε κάθε δραστηριότητα κατέστησε δυνατή την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του έργου που έγινε κατά τη διάρκεια των σεμιναρίων και παρείχε ένα πλαίσιο για ανατροφοδότηση από τους εκπαιδευτικούς στο κατά πόσο εφάρμοζαν αυτά που έμαθαν στην καθημερινή τους πρακτική. Μια ένδειξη της επιτυχίας αυτών των δραστηριοτήτων ήταν το αυξανόμενο ενδιαφέρον ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν ιστορία στην Κύπρο. Ανάλυση των ερωτηματολογίων έδειξε ότι το 87% των συμμετεχόντων θεωρούσαν ότι οι δραστηριότητες τους παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες τις οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν στο καθημερινό τους έργο. Ένα ενδεικτικό γεγονός ήταν το ότι οι οργανωτές του σεμιναρίου το Δεκέμβριο του 2006 έλαβαν περισσότερες από 500 δηλώσεις συμμετοχής από ενδιαφερόμενους όλων των κοινοτήτων και εκπαιδευτικών βαθμίδων.

Το επίκεντρο των συζητήσεων οι οποίες έγιναν το 2005 και το 2006 ήταν η χρήση των διαφορετικών ιστορικών πηγών κατά τη διδασκαλία της ιστορίας σε σχολεία, στο πώς εφαρμόζονται οι διαδραστικές μέθοδοι με τη χρήση των διαφορετικών πηγών, πώς γίνεται η επιλογή πηγών και διδακτικών υλικών για τα μαθήματα ιστορίας, πώς παρέχεται η βοήθεια στους εκπαιδευτικούς να διεξάγουν τη δική τους έρευνα των πηγών, πώς να προετοιμάζουν ερωτήσεις και ασκήσεις για τα παιδιά και πώς να αποτιμούν τις δεξιότητες και τις ικανότητες που αποκτήθηκαν στη διάρκεια των μαθημάτων ιστορίας.

Οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν ιστορία τόνισαν το γεγονός ότι πολύ συχνά οι ιστορικές πηγές στις οποίες έχουν πρόσβαση οι εκπαιδευτικοί της μιας κοινότητας δεν είναι οικείες στους συναδέλφους της άλλης κοινότητας. Προτάθηκε, για τούτο, να επιλεγούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος και οι συμμετέχοντες να κληθούν να φέρουν τα υλικά τους στην επόμενη σειρά διαδραστικών εργαστηρίων με προοπτική μια πιθανή τους χρήση στην τάξη.

Επιπρόσθετα έγινε εισήγηση τα διαδραστικά εργαστήρια να γίνουν από μεικτές ομάδες εκπαιδευτών οι οποίες θα περιλάμβαναν Ευρωπαίους εκπαιδευτικούς καλεσμένους του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και τοπικούς εκπαιδευτικούς από διαφορετικές κοινότητες, προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή αποτελεσματικότητα. Αυτές οι εισηγήσεις αντανακλώνται στο πρόγραμμα των

διαδραστικών εργαστηρίων «*Η χρήση των ιστορικών πηγών στη διδασκαλία της πολιτισμικής και κοινωνικής ιστορίας της Κύπρου*» η οποία έλαβε χώρα στη Λευκωσία το Νοέμβριο του 2006.

Οι κύριοι στόχοι του τελικού σεμιναρίου στις «*Διαδραστικές μεθόδους για την προαγωγή διαπολιτισμικού διαλόγου στη διδασκαλία και μάθηση της ιστορίας*» (Λευκωσία, Δεκέμβριος 2006) ήταν, η συζήτηση διαδραστικών μεθόδων κατά τη διδασκαλία της ιστορίας στο σχολείο, η διερεύνηση του πώς η διαπολιτισμική μάθηση και επικοινωνία μπορούν να βοηθήσουν τη διδασκαλία για την πολιτισμική ποικιλομορφία στη σχολική ιστορία, η ανάλυση του πώς υποστηρίζονται τα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη, η ικανότητα να καταλήγουν σε ανεξάρτητα συμπεράσματα και η ικανότητα να κατανοούν την πολιτισμική ποικιλομορφία ως εμπλουτιστικό παράγοντα, και τέλος πώς να επικοινωνούν με εκπροσώπους διαφορετικών κουλτούρων στη βάση της ανοχής.

Οι συμμετέχοντες θεώρησαν ότι οι σημερινή εκπαίδευση θα πρέπει να παίζει ένα βασικό ρόλο στην πρόληψη συγκρούσεων, κινητοποιώντας τους νέους ανθρώπους να επικοινωνούν ειρηνικά με εκπροσώπους διαφορετικών κουλτούρων, θρησκειών και γλωσσικών ομάδων στη βάση του διαλόγου.

Έχει γίνει παράδοση ότι κάθε δραστηριότητα θα έπρεπε όχι μόνο να διασφαλίζει τη συνέχεια στη συνεργασία αλλά να έχει και τη δική της ιδιαίτερη έμφαση. Κατόπιν εισηγήσεων, οι οποίες έγιναν σε προηγούμενες δραστηριότητες και αφορούσαν τη συμμετοχή παιδιών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σεμινάρια και διαδραστικά εργαστήρια στη διδασκαλία της ιστορίας, οκτώ νεαρά άτομα από τις δύο μεγαλύτερες κοινότητες της Κύπρου, αντιπροσωπεύοντας το Ολυμπιακό Κίνημα Dove, μαζί με δύο από τους εκπαιδευτικούς τους, έλαβαν μέρος στα διαδραστικά εργαστήρια, εισάγοντας μια νέα διάσταση στις συζητήσεις.

Η ιδέα για την έκδοση των υλικών των διαδραστικών εργαστηρίων στη χρήση των πηγών στην διδασκαλία και μάθηση της ιστορίας, σε τρεις γλώσσες, προτάθηκε από Κύπριους εκπαιδευτικούς, από την άποψη ότι τα πρακτικά αποτελέσματα θα μπορούσαν να είναι χρήσιμα για την καθημερινή τους πράξη στην τάξη.

Η έκδοση συνίσταται από δύο μέρη. Το πρώτο καλύπτει τα σεμινάρια και τις συζητήσεις του 2005, στη χρήση των πηγών, και περιέχει τα κείμενα των παρουσιάσεων όπου αντανάκλαται η εμπειρία από διαφορετικές Ευρωπαϊκές χώρες στο πεδίο αυτό, όπως και μια επισκόπηση των δραστηριοτήτων στα διαδραστικά εργαστήρια. Το δεύτερο μέρος, βασίζεται στα παραδείγματα που λήφθηκαν από την κοινωνική και πολιτισμική ιστορία της Κύπρου και παρουσιάζει όχι μόνο τα αποτελέσματα των συζητήσεων αλλά επίσης κειμενικές και οπτικές πηγές με πρακτικές εισηγήσεις για το πώς αυτές οι πηγές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην τάξη συμπεριλαμβανομένου σχεδίων

μαθήματος και ερωτήσεων και ασκήσεων για τα παιδιά. Στην πράξη αυτή η έκδοση αντανακλά την κεντρική φιλοσοφία και δομή που θα μπορούσε, να χρησιμοποιηθεί, στο μέλλον, ως βάση ενός συμπληρωματικού παιδαγωγικού σετ υλικών.

Η Γραμματεία ελπίζει ότι αυτό το παράδειγμα της πρόσφατης δημιουργικής εργασίας Κυπρίων εκπαιδευτικών από όλες τις διαφορετικές κοινότητες θα βοηθήσει στην ενδυνάμωση των δεσμών ανάμεσα τους και, ως αποτέλεσμα, θα βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν πλήρως την πολυπολιτισμική διάσταση της Κύπρου.

Tatiana MINKINA-MIAKO
Διευθύντρια στο Τμήμα Εκπαίδευσης στην Ιστορία
του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ευχαριστίες

Η Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης θα ήθελε να ευχαριστήσει τον κύριο εταίρο της: τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, ένα μοναδικό μη κυβερνητικό οργανισμό, ο οποίος φέρνει μαζί εκπαιδευτικούς από όλη την Κύπρο, για την πολύτιμη προσφορά του στην διοργάνωση του σεμιναρίου και των εργαστηρίων, που έγιναν στην Κύπρο το 2005, καθώς και για την προετοιμασία αυτού του τόμου. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ομίλου: Δρ Χαρά Μακρυγιάννη, κ. Μάριος Επαμεινώνδας, κ. Ουλούς Ιρκάντ, Δρ Αχμέτ Τζιαβίτ, κ. Κύριακος Παχουλίδης, κ. Μαρία Χρυσάνθου, κ. Ελένη Παναγή, Δρ Σταυρούλα Φιλίππου, κ. Μετέ Ογούζ και Δρ Χάρης Ψάλτης, αξίζουν ιδιαίτερης μνείας για την προσφορά τους.

Είμαστε επίσης ευγνώμονες στις ακόλουθες Συνδικαλιστικές Οργανώσεις Εκπαιδευτικών για την υποστήριξή τους: την Οργάνωση των Λειτουργών Τεχνικής Εκπαίδευσης Κύπρου, ΟΛΤΕΚ, την Παγκύπρια Οργάνωση Ελλήνων Διδασκάλων ΠΟΕΔ, την Ένωση Τουρκοκυπρίων Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ΚΤΟΕΟΣ, την Ένωση Τουρκοκυπρίων Διδασκάλων ΚΤΟΣ και την Οργάνωση Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου ΟΕΛΜΕΚ. Ειδικότερα ευχαριστούμε την κ. Νίκη Ματθαίου, πρόεδρο της Οργάνωσης Λειτουργών Τεχνικής Εκπαίδευσης Κύπρου ΟΛΤΕΚ, τον κ. Δημήτρη Μικελλίδη, Πρόεδρο της Παγκύπριας Οργάνωσης Ελλήνων Διδασκάλων ΠΟΕΔ, τον κ. Ταχίρ Γκόκτσεμπελ, Γενικό Γραμματέα της Ένωσης Τουρκοκυπρίων Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ΚΤΟΕΟΣ, τον κ. Κενάν Τουντζάι, Εκπαιδευτικό Γραμματέα της Ένωσης Τουρκοκύπριων Διδασκάλων ΚΤΟΣ, και τον κ. Γιάννο Σωκράτους Εκπρόσωπο της Οργάνωσης Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου ΟΕΛΜΕΚ.

Θα θέλαμε επίσης να ευχαριστήσουμε τη διοίκηση του Λήδρα Πάλας, του Κέντρου Φούλπραιτ και του Ινστιτούτου Γκαίτε που διευκόλυναν και υποστήριξαν την πραγματοποίηση του σεμιναρίου και των εργαστηρίων.

Ευγνωμοσύνη εκφράζουμε επίσης σε όλους όσοι είχαν εμπλακεί στην πραγματοποίηση του σεμιναρίου και των εργαστηρίων, τα οποία οδήγησαν στην έκδοση αυτού του τόμου. Συγκεκριμένα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους εκπαιδευτές-εμπνευστές των εργαστηρίων: τον κ. Μάικλ Ράιλι, τον Δρ. Αλοϊς Έκκερ και την κ. Λουίζα ντε Μπιβάρ Μπλάκ.

Τις οφειλόμενες ευχαριστίες απευθύνουμε και στους Γενικούς Πρακτικογράφους: τον κ. Μάριο Επαμεινώνδα και τον Δρ Αχμέτ Τζιαβίτ, οι οποίοι παρακολούθησαν και κατέγραψαν λεπτομερώς τα δρώμενα του σεμιναρίου και των εργαστηρίων συμβάλλοντας έτσι στην έκδοση αυτού του τόμου. Ευχαριστούμε επίσης και τους πρακτικογράφους των εργαστηρίων, οι οποίοι συνεισέφεραν στο έργο αυτό: την κ. Μεχβές Μπεγίντογλου, τον κ. Κώστα Κωνσταντίνου, τη Δρ. Ντίλεκ Λατίφ, τη κ. Ζαχαρούλα Μαλά, τον κ. Μετέ Ογούζ, τον Δρ. Γιάννη Παπαδάκη, την κ. Γιορτακιούλ Ακτζάνσοι και την κ. Έφη Ιωάννου.

Τέλος ευχαριστούμε την κ. Έφη Ιωάννου και τον Δρ. Αχμέτ Τζιαβίτ, οι οποίοι μετέφρασαν τον τόμο από την Αγγλική στην Ελληνική και Τούρκικη γλώσσα αντιστοίχως.. Ξεχωριστές ευχαριστίες απευθύνονται και στους επιμελητές των κειμένων: την κ.Φεζιλέ Ισικ για το έργο της με το Τουρκικό κείμενο και τον κ. Μάκη Σέπο, την κ. Ρένα Χόπλαραν και ιδιαίτερα τη Δρ Σταυρούλα Φιλίππου για το έργο τους με το ελληνικό κείμενο, καθώς και τη Δρ.Χαρά Μακρυγιάννη για την τεχνική επιμέλεια.

Εργαστήρια με θέμα:

«Η χρήση πηγών για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας»

Λευκωσία, Κύπρος

12-13 Νοεμβρίου 2005

Αναφορά από

κ. Μάριο Επαμεινώνδα, Αντιπρόεδρο Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας
Δρα Αχμέτ Τζιαβίτ, Υπεύθυνο Τύπου Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας

ΜΕΡΟΣ Ι: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αυτή η αναφορά περιγράφει τις δραστηριότητες και τα αποτελέσματα των εργαστηρίων με θέμα «Η χρήση πηγών για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας», τα οποία πραγματοποιήθηκαν το Σάββατο 13 και Κυριακή 14 Νοεμβρίου 2005 στη Λευκωσία. Η συνεδρία της ολομέλειας έγινε στο Λήδρα Πάλας και στη συνέχεια οι συμμετέχοντες εργάστηκαν σε τρεις διαφορετικούς χώρους: Λήδρα Πάλας, JW Fullbright Centre και Ινστιτούτο Goethe . Αυτό το γεγονός διοργανώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης σε συνεργασία με τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας κι έφερε μαζί 120 συμμετέχοντες, εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές από όλη την Κύπρο.

Οι στόχοι των εργαστηρίων ήταν οι εξής:

- Να συζητήσουν πώς διαφορετικές ιστορικές πηγές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία,
- Να εξετάσουν τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν ιστορία μπορούν να αναζητήσουν και να προετοιμάσουν συμπληρωματικές πηγές για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία,
- Να διερευνήσουν και αναλύσουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να προετοιμάσουν ερωτήσεις και δραστηριότητες που να αναπτύσσουν τις δεξιότητες των μαθητών και να αξιολογούν τις γνώσεις και τις ικανότητές τους.

Οι γλώσσες εργασίας των εργαστηρίων ήταν η αγγλική, ελληνική και τουρκική. Υπήρχε ταυτόχρονη μετάφραση.

ΕΝΑΡΞΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Εισαγωγικές ομιλίες

Στη διάρκεια της εναρκτήριας συνεδρίας, η κ. **Τατιάνα MINKINA-ΜΙΑΚΟ**, Διευθύντρια στο Τμήμα Εκπαίδευσης στην Ιστορία του Συμβουλίου της Ευρώπης, χαιρέτισε όλους τους συμμετέχοντες, ευχαρίστησε τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας κι αναφέρθηκε στα προηγούμενα σεμινάρια και εργαστήρια που οργανώθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης από τον Ιούνιο του 2004 στην Κύπρο. Εντόπισε ομοιότητες στις προκλήσεις αναφορικά με την εκμάθηση και διδασκαλία της ιστορίας στην Κύπρο και σ' άλλες χώρες όπου το Συμβούλιο της Ευρώπης δραστηριοποιείται, και παρουσίασε μια σειρά ερωτήσεων διατυπωμένων από εκπαιδευτικούς σε διάφορα μέρη:

- «Πώς να κάνουμε τη διδασκαλία της ιστορίας πιο ενδιαφέρουσα;»

- «Πώς να παρακινούμε τους μαθητές να διατηρούν ένα συνεχές ενδιαφέρον στην ιστορία κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη σχολική εμπειρία;»
- «Πώς υιοθετούμε μεθόδους διδασκαλίας, ούτως ώστε να ικανοποιούμε τις ανάγκες των σημερινών μαθητών και αυριανών πολιτών;»

Η κ. Μίνκινα-Μίλκο αναφέρθηκε επίσης σε ένα σημαντικό ζήτημα, το οποίο ανακύπτει όταν αναζητούνται απαντήσεις στις προαναφερθείσες ερωτήσεις: πώς να βρεις και να χρησιμοποιήσεις πηγές με τρόπο που να κάνουν τα μαθήματα ιστορίας πιο ενδιαφέροντα και να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν κριτικές δεξιότητες και την ίδια στιγμή να λαμβάνονται υπόψη οι χρονικοί περιορισμοί του μαθήματος. Αυτές οι προκλήσεις δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν, είπε η κ. Μίνκινα-Μίλκο, εκτός εάν κάποιος αντιμετωπίσει αρχικά μια πιο βαθυστόχαστη ερώτηση: «Ποιος είναι ο στόχος της διδασκαλίας της ιστορίας;».

Η κ. Μίνκινα-Μίλκο συνέχισε αναφέροντας τις κύριες αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται το Συμβούλιο της Ευρώπης. Εξήγησε ότι 49 χώρες που υπέγραψαν την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Συνθήκη συμφώνησαν να φέρουν μαζί ειδικούς από διάφορες χώρες για να διευκολυνθεί ο διάλογος σε ευαίσθητα, αμφιλεγόμενα και μη αμφιλεγόμενα ζητήματα, ούτως ώστε να διαμορφωθεί μια κοινή προσέγγιση στη διδασκαλία της ιστορίας. Ένα κεντρικό θέμα το οποίο προέκυψε σε εκείνες τις συναντήσεις ήταν κατά πόσο μπορούμε να διδαχθούμε και να μάθουμε ιστορία στον 21^ο αιώνα χρησιμοποιώντας τις ίδιες μεθόδους που χρησιμοποιούνταν τον προηγούμενο αιώνα. Το κύριο συμπέρασμα ήταν ότι στο σύγχρονο κόσμο πρέπει να αναζητήσουμε τρόπους που να ενώνουν τους ανθρώπους ξεπερνώντας τις διαχωριστικές γραμμές. Παρόλο που οι άνθρωποι μπορεί να ενώνονται μέσω των εθνικών τους ταυτοτήτων, πρέπει επίσης να μάθουν πώς να ζουν με τους άλλους. Ένα μάθημα ιστορίας μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για τη διδασκαλία της ανεκτικότητας και της αμοιβαίας κατανόησης.

Η κ. Μίνκινα-Μίλκο παρουσίασε τους ειδικούς που εργάζονται με το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι οποίοι ήρθαν στην Κύπρο για να μοιραστούν τις εμπειρίες τους με τους συμμετέχοντες. Στη συνέχεια παρέδωσε το βήμα στην **κ.Χαρά ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, Πρόεδρο του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας**, η οποία κάλεσε τους εκπροσώπους των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων των Εκπαιδευτικών και του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας να προχωρήσουν με τις εισαγωγικές τους ομιλίες.

Ο πρώτος ομιλητής που χαιρέτισε τους συμμετέχοντες ήταν ο **κ. Ουλούς ΙΡΚΑΝΤ, Εκπρόσωπος του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας**. Ο κ. Ιρκάντ παρουσίασε μια σύνοψη των προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται στην ιστοριογραφία τους τελευταίους δύο αιώνες. Τόνισε ότι το σύγχρονο κοινωνικό συγκείμενο καθιστά αναγκαία μια διδασκαλία της ιστορίας, η οποία μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μιας κουλτούρας συμβίωσης χωρίς εθνικές

προκαταλήψεις. Εξέφρασε τις ευχαριστίες του Ομίλου προς το Συμβούλιο Ευρώπης, τις Συνδικαλιστικές Οργανώσεις των Εκπαιδευτικών και από τις δυο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής για την υποστήριξή τους στο γεγονός, όπως επίσης προς όλα τα άτομα και τις ομάδες που βοήθησαν στην προετοιμασία των εργαστηρίων και τους συμμετέχοντες για την παρουσία τους.

Ο επόμενος ομιλητής ήταν η **κ. Νίκη ΜΑΤΘΑΙΟΥ, Πρόεδρος της Οργάνωσης Λειτουργών Τεχνικής Εκπαίδευσης Κύπρου (ΟΛΤΕΚ)**. Η κ. Ματθαίου συνεχάρη τους διοργανωτές για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος. Τόνισε ότι η ιστορία έχει υποφέρει από εθνικιστικές προσεγγίσεις. Οι προσεγγίσεις αυτές έχουν αποτύχει να βοηθήσουν τους μαθητές να αποκτήσουν ιστορική κατανόηση. Εξέφρασε την άποψη ότι η ιστορία δε θα πρέπει να επικεντρώνεται σε πολέμους και βία, αλλά ότι θα πρέπει να ενισχύει την εκτίμηση για τη ζωή. Οι εκπαιδευτικοί, είπε, θα μπορούσαν να παίζουν ένα σημαντικό ρόλο σε αυτό τον τομέα.

Ο **κ. Δημήτρης ΜΙΚΕΛΛΙΔΗΣ, Πρόεδρος της Παγκύπριας Οργάνωσης Ελλήνων Δασκάλων, ΠΟΕΔ**, ήταν ο τρίτος ομιλητής. Αφού συνεχάρη το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας για τις πρωτοβουλίες τους, υποστήριξε ότι η ιστορία είναι ένας συνεχής διάλογος ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν. Κατά συνέπεια, η διδασκαλία της ιστορίας είναι μια δυναμική διαδικασία. Υποστηρίζοντας τη θέση ότι το παρελθόν δε θα πρέπει να προσεγγίζεται από μια και μόνο όψη, ο κ. Μικελλίδης τόνισε ότι η κριτική σκέψη θα πρέπει να προωθείται μέσω αλληλεπίδρασης με τις πηγές. Ειδικά για την Κύπρο, εξήγησε, η κριτική σκέψη είναι ένα εργαλείο ύψιστης σημασίας, για να μάθουμε από τα λάθη του παρελθόντος.

Ο **κ. Ταχίρ ΓΚΙΟΚΤΣΕΠΕΛ, Γενικός Γραμματέας της Συντεχνίας Τουρκοκύπριων Εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης, ΚΤΟΕÖS**, ήταν ο επόμενος ομιλητής. Καλωσόρισε όλους τους συμμετέχοντες και είπε ότι η ΚΤΟΕÖS, η οποία εργάζεται για την ενοποίηση του νησιού, πάντα θεωρούσε τέτοια γεγονότα σημαντικά. Τόνισε ότι χρειάζεται να προσεγγίσουμε την ιστορία με τρόπο που θα βελτιώσει τις σχέσεις ανάμεσα σε όλες τις κοινότητες της Κύπρου. Ο κ. Γκιόκτσεπελ εξέφρασε την ετοιμότητα της Συντεχνίας του να εμπλακεί περισσότερο στη διοργάνωση παρόμοιων εκδηλώσεων στο μέλλον.

Ο **κ. Κενάν ΤΟΥΝΤΖΙΑΗ, Γραμματέας Εκπαίδευσης της Συντεχνίας των Τουρκοκύπριων Δασκάλων, ΚΤÖS**, ο οποίος ήταν ο επόμενος ομιλητής, τόνισε τη σημασία τέτοιων εργαστηρίων, τα οποία σχετίζονται με την ιστορία. Σύμφωνα με τον κ. Τουντζιάη, οι εκπαιδευτικοί έχουν διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στη δημιουργία μίσους ανάμεσα στις δυο κοινότητες στην Κύπρο και θα πρέπει να αναλάβουν νέους ρόλους ως εισαγωγείς και μεσολαβητές μιας διαδικασίας συμφιλίωσης. Είπε ότι μια άλλη ευθύνη των εκπαιδευτικών είναι η δημιουργία νέων εγχειριδίων. Ο κ. Τουντζιάη ολοκληρώνοντας εξέφρασε την ευχή να διοργανώνονται πιο συχνά τέτοιου είδους συναντήσεις.

Ο κ. Γιάννος ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Εκπρόσωπος της Οργάνωσης Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου (ΟΕΛΜΕΚ), ευχαρίστησε τους διοργανωτές για την προετοιμασία των εργαστηρίων και υπογράμμισε ότι η χρήση της πολυπρισματικότητας στη διδασκαλία της ιστορίας είναι η πιο περιεκτική μέθοδος για να βοηθήσει τους μαθητές να αποκτήσουν ιστορική συνείδηση και κριτική σκέψη και να τους προετοιμάσει να γίνουν δραστήριοι Κύπριοι και Ευρωπαίοι πολίτες. Εξήγησε ότι αυτή η προσέγγιση, ωστόσο, δεν χρησιμοποιείται ευρέως λόγω του υφιστάμενου συστήματος, το οποίο επικεντρώνει την προσοχή των εκπαιδευτικών και των μαθητών στις εξετάσεις. Έτσι, είπε, χρειάζεται να γίνουν αλλαγές για να βελτιωθεί η διδασκαλία της ιστορίας.

Η κ. Τατιάνα Μίνκινα-Μίλκο και η κ. Χαρά Μακρυγιάννη εξέφρασαν την ικανοποίησή τους διότι όλες οι συντεχνίες των εκπαιδευτικών υποστήριξαν και χαιρέτισαν τη διοργάνωση των εργαστηρίων. Μιλώντας εκ μέρους του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, η κ. Μακρυγιάννη διαβεβαίωσε τους συμμετέχοντες ότι ο Όμιλος, ένας πολυκοινοτικός, μη κυβερνητικός οργανισμός, ο οποίος στοχεύει να προωθήσει τη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας μέσω της επιμόρφωσης, της έρευνας και του διαλόγου, είναι διατεθειμένος να συντονίσει κάθε κοινή προσπάθεια και επιζητεί περαιτέρω συνεργασία με όλες τις συντεχνίες και από τις δυο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής με την υποστήριξη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτά και άλλα παρόμοια εκπαιδευτικά γεγονότα, συνέχισε, είναι μοναδικές ευκαιρίες για τους εκπαιδευτικούς να βρεθούν μαζί και να συζητήσουν διάφορα ζητήματα για τη διδασκαλία της ιστορίας. Έτσι, όσοι περισσότεροι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν σε αυτά, τόσο πιο γόνιμη και επωφελής θα είναι η συνεργασία για την επιτυχή κατάληξη των κοινών μας στόχων. Σε αυτό το σημείο, η κ. Μίνκινα-Μίλκο πρόσθεσε ότι εκπαιδευτικοί που είναι καλύτερα εκπαιδευμένοι μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες κριτικής σκέψης, ακόμα και όταν υπάρχει έλλειψη εκπαιδευτικού υλικού.

Μετά τις εισαγωγικές ομιλίες, οι τέσσερις ειδικοί του Συμβουλίου της Ευρώπης προχώρησαν με τις παρουσιάσεις τους.

Εισαγωγικές παρουσιάσεις

Η πρώτη παρουσίαση με τίτλο «**Η χρήση ιστορικών πηγών για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από το Ηνωμένο Βασίλειο**» δόθηκε από τους **Δρα Μάικλ Ράιλι και κ. Τζέιμι Μπάιρομ, Ηνωμένο Βασίλειο**. Ο στόχος της παρουσίασής τους ήταν να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να μάθουν για τη δουλειά που γίνεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου τα τελευταία 30 χρόνια, η χρήση ιστορικών πηγών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας της ιστορίας. Αρχικά, ο Δρ. Ράιλι και ο κ. Τζέιμι Μπάιρομ πρόβαλαν στους συμμετέχοντες τέσσερις πηγές και τους ρώτησαν τι μπορούσαν να καταλάβουν

για την περιοχή με την οποία σχετίζονταν. Οι πηγές αφορούσαν τέσσερις εικόνες: ένα τοπίο, ένα λίθινο τσεκούρι, μια σκηνή κυνηγιού από τη ρωμαϊκή περίοδο και μια διαφήμιση. Υπήρξε διάλογος μεταξύ των εκπαιδευτών και των συμμετεχόντων. Στη συνέχεια, οι εκπαιδευτές παρουσίασαν κάποια αποσπάσματα από το εθνικό αναλυτικό πρόγραμμα του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο θέτει τις βάσεις για τη δουλειά τους. Συμπεριλαμβανόταν μια μικρή δήλωση σχετικά με το τι θα πρέπει να προσφέρει η μελέτη της ιστορίας για τη γνώση, την κατανόηση, τις δεξιότητες και τις αξίες των νέων ανθρώπων. Με βάση το απόσπασμα, η κριτική χρήση των πηγών και η αξιολόγηση των διάφορων ερμηνειών της ιστορίας είναι εξίσου σημαντικά στοιχεία για την ιστορική εκπαίδευση στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Επιπλέον, οι Δρ. Ράιλι και κ. Μπάιρομ ενημέρωσαν τους συμμετέχοντες σχετικά με το περιεχόμενο της παραγωγής ιστορικών εγχειριδίων στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου τα εγχειρίδια εκδίδονται εξολοκλήρου με βάση τις αρχές της ελεύθερης αγοράς. Εξήγησαν ότι κάθε χρόνο οι εκδότες παράγουν μια μεγάλη γκάμα ιστορικών εγχειριδίων και οι εκπαιδευτικοί είναι ελεύθεροι να αγοράσουν όποιο θέλουν. Επίσης ανέφεραν ότι, μαζί με τη συνάδελφό τους κ. Κριστίν Κάουνσελ, γράφουν ιστορικά εγχειρίδια που είναι προσεκτικά δομημένα για να βοηθήσουν τους δάσκαλους να διδάξουν τους μαθητές πώς να μαθαίνουν. Αυτά τα εγχειρίδια στοχεύουν να «κτίσουν» τη γνώση των μαθητών, να αναπτύξουν ιδέες και δεξιότητες για να κατανοούν την ιστορία και να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις διαφορετικές αντιλήψεις των ανθρώπων του παρελθόντος και τις διαφορετικές απόψεις για το παρελθόν.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτές έδειξαν ορισμένες σελίδες από ένα εγχειρίδιο που χρησιμοποιήθηκε σε πολλά σχολεία στην Αγγλία μεταξύ του 1966 και του 1976. Αναφερόταν στη ζωή των χωρικών κατά τη μεσαιωνική περίοδο και η αφήγηση του συγγραφέα ήταν κυρίαρχη. Οι συγκεκριμένες σελίδες στη συνέχεια έτυχαν σύγκρισης με μια σελίδα ενός πιο πρόσφατου βιβλίου γεμάτου ιστορικές πηγές, στο οποίο η αφήγηση του συγγραφέα ήταν πολύ μικρή και όπου υπήρχαν πολλά παραθέματα από λογιστικά βιβλία, δικαστικά αρχεία και ποιήματα. Ο κ. Μπάιρομ εξήγησε ότι η δική τους σειρά εγχειριδίων ήταν η πρώτη που προσπάθησε να πάρει τις καλύτερες από τις «παλιές» και από τις «καινούργιες» προσεγγίσεις στα ιστορικά κείμενα. Στα δικά τους εγχειρίδια, προσπαθούν να ενσωματώνουν ιστορικές προκλήσεις ή καλά διατυπωμένα ερωτήματα στο πλαίσιο της ενίσχυσης της έρευνας. Μετά, παρουσίασαν μια σειρά ερωτημάτων που θα μπορούσαν να διατυπωθούν όταν σχεδιάζονται ιστορικές έρευνες:

- Είναι αυτή η περιοχή **σημαντική** σε περιεχόμενο;
- Πώς μπορούμε να μετατρέψουμε αυτή την περιοχή περιεχομένου σε ένα **ερευνητικό ερώτημα** που να είναι δριμύ και να κεντρίζει το ενδιαφέρον;
- Μπορούμε να εστιάσουμε την έρευνα σε συγκεκριμένα **άτομα**;
- Πώς μπορούν οι μαθητές να κοινοποιήσουν αυτό που κατάλαβαν μέσω ενός θελκτικού **καταληκτικού προϊόντος**;

- Πως θα τους «αγκιστρώσουμε» κατά την έναρξη της έρευνας;
- Πως θα έχουμε μια **συνέχεια** στην εκμάθηση επιτυγχάνοντας να κεντρίσουμε στο ανώτατο βαθμό το ενδιαφέρον τους;
- Πως μπορούμε να βοηθήσουμε τους μαθητές να **επιλέξουν και να χρησιμοποιήσουν** πληροφορίες;
- Πως μπορούμε να δημιουργήσουμε δραστηριότητες μάθησης, οι οποίες να απευθύνονται σε **διαφορετικές νοημοσύνες**;
- Πως θα δημιουργήσουμε **μικρά «αγκίστρια»** για να εμπλέξουμε τους μαθητευόμενους σε συγκεκριμένα έργα;
- Πως θα δημιουργήσουμε **πλούσιες πηγές** αντί ασαφή αποσπάσματα από κείμενα;

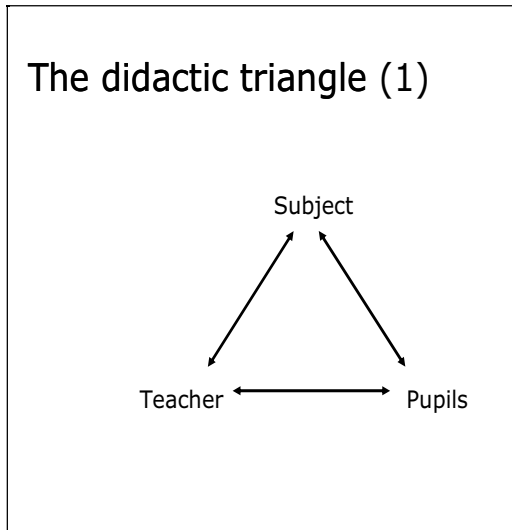
Ένα παράδειγμα έρευνας θα ζητούσε από τους μαθητές να βρουν ακριβώς τι είδους ιστορικές πηγές μπορούν να τους πληροφορήσουν για ένα συγκεκριμένο θέμα. Τα εγχειρίδια πάντα αρχίζουν το ταξίδι της μάθησης με ένα δυνατό «αγκίστρι» - μια ιστορία ή μια εικόνα που θα τους αποσπάσει την προσοχή. Στη συνέχεια οι μαθητές χρησιμοποιούν γραπτές πηγές. Ο κ. Μπάιρομ και οι άλλοι συγγραφείς δείχνουν στους μαθητές πόσο πρωτότυπα είναι τα γραπτά κείμενα και τους δίνουν ένα απόσπασμα να εργαστούν πάνω σε αυτό διατυπώνοντας ερωτήματα όπως: «Τι ακριβώς μπορούν αυτές οι γραπτές πηγές να μας πουν για το θέμα μας;», «Πως αυτό μπορεί να συγκριθεί με έργα τέχνης και οπτικές πηγές;». Κατά κανόνα, η οικοδόμηση μιας έρευνας αναπτύσσεται από μια «μεγάλη» ερώτηση με ξεκάθαρη κατεύθυνση, μέσω σταδιακών βημάτων προς μια τελική δραστηριότητα που συγκεντρώνει τις ιδέες των μαθητών.

Η επόμενη παρουσίαση φέρει τον τίτλο «**Η χρήση ιστορικών πηγών για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από την Αυστρία**» του Δρα Αλοΐς Έκκερ, Πανεπιστήμιο Βιέννης, Αυστρία. Ο Δρ. Έκκερ εξήγησε ότι οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές, οι οποίες έλαβαν χώρα στον κόσμο και ειδικά στην Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες αποτελούν πρόκληση στο στάτους κβο των εκπαιδευτικών θεσμών. Υφίσταται τώρα η ανάγκη να εφεύρουμε νέες, πολύπλοκες και δυναμικές μεθόδους, οι οποίες θα μπορούσαν να εφοδιάσουν τους μαθητές με γνώση και κοινωνικές δεξιότητες για να αντιμετωπίσουν την καθημερινή ζωή. Ο Δρ. Έκκερ παρουσίασε το θεωρητικό υπόβαθρο της δουλειάς που έγινε από τον ίδιο και τους συναδέλφους του στην Αυστρία, η οποία έδειξε ότι οι μαθητές πρέπει να βοηθηθούν να μάθουν – πέραν των ιστορικών γεγονότων μόνο – σημαντικές δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να επιλέξουν, να αναλύσουν, να ερμηνεύσουν και να συσχετίσουν πηγές με άλλες καταστάσεις. Συνέχισε λέγοντας ότι θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί μια ευρεία ποικιλία πηγών όπως: αρχεία αυθεντικών εγγράφων, ντοκιμαντέρ και ταινίες, πληροφορική, μουσεία και προφορική ιστορία.

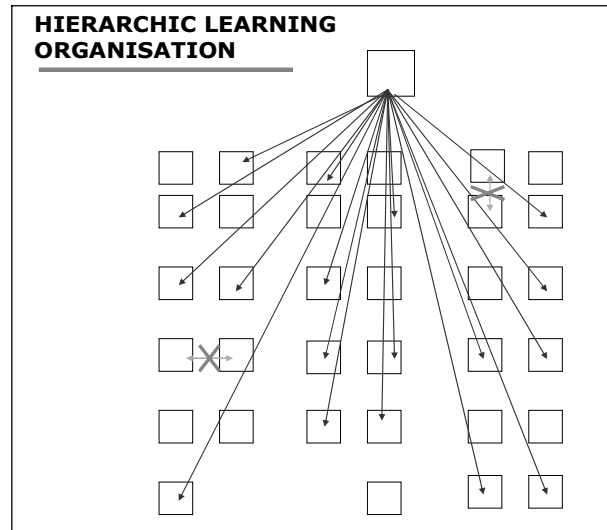
Ο Δρ. Έκκερ παρουσίασε το σχεδιάγραμμα του διδακτικού τριγώνου (the didactic triangle - εικόνα 1) και στη συνέχεια περιέγραψε τρεις κύριες μεθόδους οργάνωσης της μάθησης: το ιεραρχικό μοντέλο μάθησης (Hierarchic learning

organisation), το ομαδικό μοντέλο μάθησης (Team-oriented learning organisation) και το διαδικαστικό μοντέλο μάθησης (Process-oriented learning organisation). Αυτά παρουσιάζονται παρακάτω στις εικόνες 2, 3 και 4.

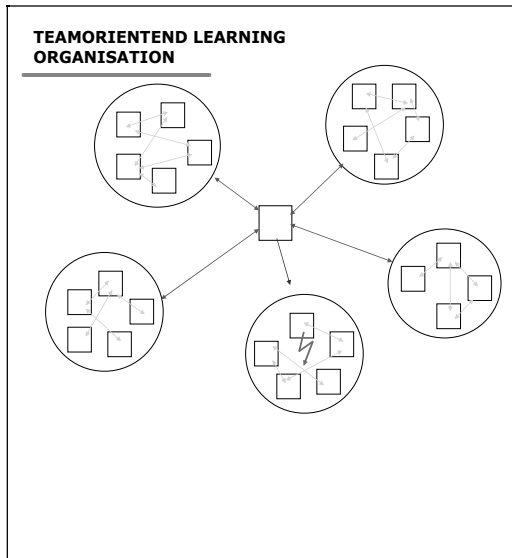
Εικόνα 1

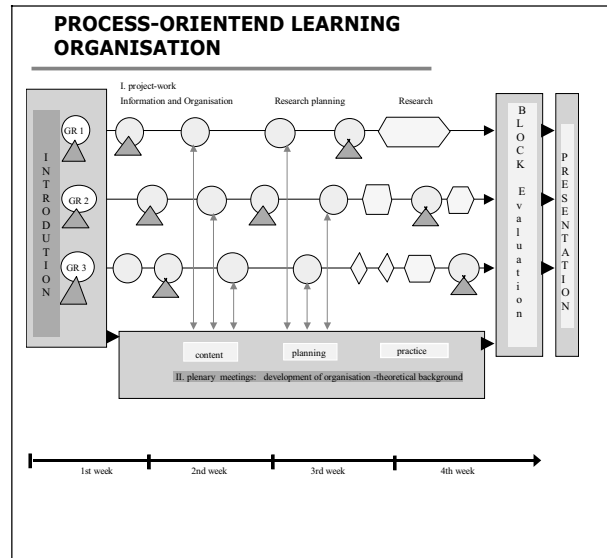
Εικόνα 2

Εικόνα 3

Εικόνα 4

Αναφερόμενος στο υπόβαθρο που τον οδήγησε να πιστεύει ότι το ιεραρχικό μοντέλο διδασκαλίας δεν είναι πάντα κατάλληλο στη διδασκαλία της ιστορίας, περιέγραψε ορισμένες από τις δικές του διδακτικές εμπειρίες. Ανέφερε ότι πριν είκοσι χρόνια περίπου όταν δίδασκε ιστορία αντιλήφθηκε ότι οι μαθητές δεν ενδιαφέρονταν τόσο για τα έργα των βασιλιάδων και τις δυναστείες του παρελθόντος. Θεωρούσαν τις ζωές των βασιλιάδων ανιαρές, αφού όλες παρουσιάζονταν σαν να ακολουθούσαν το ίδιο μοτίβο: οι γάμοι, οι πόλεμοι, ο θάνατος. Λαμβάνοντας υπόψη τις επισημάνσεις των μαθητών αντιλήφθηκε ότι γινόταν κάτι «λάθος» με το μάθημα, αφού δεν αντανακλούσε το πραγματικό νόημα της ιστορίας. Έτσι, άλλαξε εντελώς το σκηνικό της επικοινωνιακής δομής προσκαλώντας τους μαθητές να συσχετίσουν την ιστορία με τις

καθημερινές τους ιστορίες. Με αυτό τον τρόπο, κατάφερε να φέρει τους μαθητές σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό του ειδικού.

Στις καταληκτικές του επισημάνσεις, ο Δρ. Έκκερ τόνισε ότι κάθε μοντέλο μπορεί και θα πρέπει να χρησιμοποιείται. Ως εκ τούτου, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να τυγχάνουν εκπαίδευσης για να χρησιμοποιούν και τα τρία μοντέλα στο σωστό συγκείμενο. Επίσης αναφέρθηκε στη σημασία των Συστάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης σε σχέση με τη διδασκαλία της ιστορίας τον 21^ο αιώνα (Recommendation Rec (2001) 15 on history teaching in twenty-first-century Europe).

Η τελευταία παρουσίαση έγινε από την **κ.Λουίσα ΝΤΕ ΜΠΙΒΑΡ ΜΠΛΑΚ, Πορτογαλία με τίτλο «Η χρήση ιστορικών πηγών για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από την Πορτογαλία»**. Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ υποστήριξε ότι υπάρχει διάσταση ανάμεσα σε «σκληρά» θέματα, όπως για παράδειγμα τα μαθηματικά, τα οποία είναι περισσότερο κωδικοποιημένα, αυστηρά και επιστημονικά, και τα «μαλακά θέματα», όπως για παράδειγμα η φιλοσοφία που είναι περισσότερο υποκειμενικά, αναλυτικά και διαισθητικά. Τα ‘σκληρά’ θέματα έχουν κανόνες και ασχολούνται με το **τι** να σκεφτείς, όπου οι απαντήσεις δεν αμφισβητούνται. Τα ‘μαλακά θέματα ασχολούνται με το **πώς** να σκεφτείς, όπου υποβάλλονται ερωτήματα. Υποστήριξε, επίσης, ότι η ιστορία είναι ένα ‘σκληρό’ θέμα, όταν κάποιος ασχολείται με γεγονότα, αλλά γίνεται αυξητικά ‘μαλακό’, όταν κάποιος προχωρεί στην ερμηνεία. Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ στη συνέχεια παρουσίασε διάφορες μορφές δεξιοτήτων που καλλιεργούνται στο μάθημα της ιστορίας, για παράδειγμα, η ερμηνεία, το γεγονός και η αντικειμενικότητα, αιτίες και συνέπειες, η αλλαγή και η συνέχεια, η συμπάθεια, η πρισματικότητα και η τοποθέτηση. Τότε επεκτάθηκε στις διάφορες διδακτικές μεθόδους, καταλήγοντας ότι η διδασκαλία της ιστορίας δεν μπορεί να πετύχει τους στόχους και σκοπούς της χωρίς την ενεργή συμμετοχή των μαθητών. Η χρήση διαδραστικών μεθόδων αυξάνει το μέσο όρο αποτύπωσης της γνώσης σε σχέση με άλλες μεθόδους.

Στη συνέχεια, επικεντρώθηκε σε διαφορετικούς τύπους πηγών, υποστηρίζοντας ότι οι σύγχρονες τάσεις στην ιστορική εκπαίδευση δείχνουν ότι το να μαθαίνει κανείς να ερμηνεύει πηγές είναι υψηλής εκπαιδευτικής αξίας, γιατί είναι ένα δια βίου χρήσιμο και μεταφερόμενο εργαλείο μάθησης.

Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ συνέχισε παρουσιάζοντας αυτούς, που κατά την άποψή της, θα πρέπει να είναι οι στόχοι της χρήσης πηγών, όπως επίσης και ορισμένα κριτήρια και μεθόδους επιλογής, αξιολόγησης και ανάλυσης αυτών. Δήλωσε ότι οι πηγές θα πρέπει να είναι προσβάσιμες κι εφαρμόσιμες, αξιόπιστες, αντιπροσωπευτικές και χρήσιμες. Για τη χρήση στην τάξη, ορισμένες πηγές θα μπορούσαν να τυγχάνουν επεξεργασίας, ούτως ώστε να γίνονται κατανοητές από τους μαθητές. Στην παρουσίασή της χρησιμοποίησε οπτικές πηγές για να μεταδώσει τις απόψεις της. Για παράδειγμα,

παρουσιάζοντας ένα πίνακα νεκρής φύσης του Floris van Dijck, το οποίο απεικόνιζε ένα τυρί, υποστήριξε ότι κάποιος μπορεί να γνωρίσει τον τύπο φαγητού που οι οικογένειες εμπόρων της μπουρζουαζίας από το Άμστερνταμ έτρωγαν, απλώς με το να δουν πίνακες σαν κι αυτόν. Επίσης, δείχνοντας μια εικόνα ενός κουτιού με μπαχαρικά, δήλωσε ότι τα μπαχαρικά αποτελούν ένα σημαντικό ζήτημα στην ιστορία της Πορτογαλίας και το θέμα αυτό μπορεί πολύ εύκολα να κινητοποιήσει τους μαθητές χρησιμοποιώντας μεθόδους της καθημερινής ζωής. Συνέχισε διαβεβαιώνοντας ότι οι μαθητές μπορούν «πολύ γρήγορα να καταλάβουν τη σημασία τέτοιων εμπορευμάτων προηγούμενων εποχών». Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ εξήγησε ότι με αυτόν τον τρόπο η αλλαγή στην οικονομία από τη Μεσόγειο θάλασσα προς τον Ατλαντικό ωκεανό και η στρατηγική θέση της Λισσαβόνας στο εμπόριο μπαχαρικών έγινε κατανοητή και λογική για τους μαθητές. Τότε, αναφέρθηκε στη χρήση ταινιών και ντοκιμαντέρ στην τάξη δίδοντας έμφαση στην ικανότητα της «ακριβούς» περιγραφής. Κατέληξε λέγοντας ότι, εάν οι εκπαιδευτικοί γνωρίσουν τις σύγχρονες μορφές διδασκαλίας, τότε θα αναπτύξουν μια δημιουργική προσέγγιση κατά την οργάνωση του μαθήματός τους χρησιμοποιώντας διαφορετικές μορφές πηγών.

Τις παρουσιάσεις ακολούθησε ανοικτή συζήτηση με τους συμμετέχοντες.

Ανοικτή συζήτηση με τους συμμετέχοντες.

Ο Δρ. Ράιλι, απαντώντας σε ερώτηση ελληνοκύπριου εκπαιδευτικού σχετικά με το πώς η ομάδα συγγραφέων επιλέγει τις ερωτήσεις-κλειδιά για τα κεφάλαια των εγχειριδίων, είπε ότι η επιλογή καθοδηγείται από τις έννοιες που επιδιώκουν να προωθήσουν.

Ένας τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός ρώτησε πώς ο εθνικισμός μπορεί να αποβληθεί από τη διδασκαλία της ιστορίας και πώς ένας μπορεί να αντιληφθεί τη διαφορά ανάμεσα σε μια πολιτικά επιβεβλημένη ιστορία και τα πραγματικά γεγονότα. Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ είπε ότι η προσπάθεια αποβολής του επιθετικού εθνικισμού είναι ένας ευγενής σκοπός, ο οποίος θα πρέπει να επιδιώκεται σε όλα τα μαθήματα. Συνέχισε επιχειρηματολογώντας ότι τα σχολεία στις ημέρες μας αποτελούνται από παιδιά διαφορετικών εθνικών καταγωγών και αυτό θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να φέρνει πιο κοντά το ένα στο άλλο. Ο Δρ. Έκκερ υποστήριξε ότι, παρόλο που το μάθημα της ιστορίας δεν είναι αρκετό για να αλλάξει αντιλήψεις που έχουν βαθιές ρίζες στις κοινωνίες μας (όπως ο ρατσισμός), οι εκπαιδευτικοί της ιστορίας μπορούν να βοηθήσουν να ελαχιστοποιήσουν τέτοιες συμπεριφορές με το να τονίζουν ότι ό,τι έγινε στο παρελθόν, έγινε λόγω του ότι υπήρχε έλλειψη ανεκτικότητας και γιατί κυριαρχούσε ο ρατσισμός.

Ένας ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός σχολίασε ότι συχνά, όταν κάποιος αναφέρεται σε μια ομάδα, τότε η έννοια της αντίληψης, μπορεί να γίνει

παραπλανητική, αφού μπορεί να συνυπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις και μέσα σε μια, υποθετικά θεωρούμενη, ομοιογενή ομάδα.

Ένας τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός εξέφρασε την ανησυχία του για το μίσος που, κατά την άποψή του, εξακολουθεί να αναπτύσσεται μέσω της εκπαίδευσης και εισηγήθηκε όπως ληφθούν μέτρα από τους εκπαιδευτικούς και τους πολιτικούς με στόχο να επιφέρουν ένα γρήγορο τέλος σε αυτή την κατάσταση.

Ένας ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός αναρωτήθηκε πώς ένας εκπαιδευτικός μπορεί να αποστασιοποιηθεί από την εμπειρία του πρόσφατου παρελθόντος, ούτως ώστε να επιλέξει και να αξιολογήσει πηγές που αναφέρονται σε αντικρουόμενα ζητήματα με ξεκάθαρο μυαλό.

Η κ. Μίνκινα-Μίλκο υπέδειξε ότι απαντήσεις σε τέτοια ερωτήματα και ανησυχίες δεν είναι εύκολο να δοθούν και οδηγούν σε πιο θεμελιώδη ερωτήματα όπως «Τι είδους αξίες και στόχους επιδιώκουμε, όταν διδάσκουμε ιστορία;».

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ

Την ολομέλεια ακολούθησαν τέσσερα παράλληλα εργαστήρια με παρουσιαστές τους τέσσερις εκπαιδευτές και ειδικούς από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Παρόντες σε κάθε εργαστήριο ήταν επίσης ένας Τουρκοκύπριος κι ένας Ελληνοκύπριος πρακτικογράφος.

Εργαστήριο 1 με θέμα «Χρησιμοποιώντας γραπτές ιστορικές πηγές (ιστορικά έγγραφα, απομνημονεύματα, εντυπώσεις ταξιδιωτών κ. ά.) για τη διδασκαλία της ιστορίας.

Εκπαιδευτής: κ. Τζέιμι ΜΠΑΙΡΟΜ

Πρακτικογράφοι: κ. Μεχβές ΜΠΕΓΙΤΟΓΛΟΥ
κ. Κώστας ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ο κ. Μπάιρομ άρχισε το δικό του εργαστήριο υποβάλλοντας τρεις ερωτήσεις:

1. Τι είδους γραπτές πηγές μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε;
2. Τι είδους ιστορικά ζητήματα και ερωτήματα εγείρουμε, όταν χρησιμοποιούμε γραπτές πηγές;
3. Πως μπορούμε να στηρίζουμε τους μαθητές, ούτως ώστε να επωφεληθούν όσο το δυνατόν περισσότερο από τις πηγές?

Ο κ. Μπάιρομ κάλεσε τους συμμετέχοντες να αναφέρουν διάφορα είδη πηγών, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας της ιστορίας. Προέκυψε μια μεγάλη λίστα πηγών. Το πρόβλημα, το οποίο συζητήθηκε στη συνέχεια, ήταν πού μπορεί κάποιος να βρει αυτές τις πηγές.

Ο κ. Μπάιρομ εισηγήθηκε ότι είναι πάντα καλύτερα να δείχνουμε στους μαθητές ένα αντίγραφο ενός πρωτότυπου εγγράφου, αφού αυτό προσελκύει αμέσως την προσοχή τους και την ίδια στιγμή είναι μια καλύτερη ‘εικόνα’ της εποχής. Πρότεινε το διαδίκτυο ως μια καλή τράπεζα πηγών για εικόνες. Στη συνέχεια έδειξε μια ελκυστική εικόνα σχετικά με την Κύπρο: το πορτρέτο ενός βρετανού εξερευνητή, του Σάμιουελ Γ. Μπαίκερ, η οποία αποτύπωνε τη ζωή του στην Αφρική (βλ. Samuel W. Baker – “Cyprus as I saw it”, ολόκληρο το βιβλίο υπάρχει στην ιστοσελίδα: <http://explorion.nets/s.w.baker-cyprus-1879>).

Μετά από συζήτηση κατά την οποία οι πηγές δόθηκαν στους συμμετέχοντες, ο εκπαιδευτής υπέβαλε ένα άλλο ερώτημα: «Τι είδους ιστορικά ζητήματα και ερωτήματα μπορούμε να εγείρουμε, όταν χρησιμοποιούμε γραπτές πηγές;».

Σύμφωνα με τον κ. Μπάιρομ, δύο είναι τα σημαντικά σημεία που πρέπει να καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς, όταν χρησιμοποιούν πηγές. Αυτά αφορούν στη χρήση του κειμένου (και άλλων πηγών) με στόχο να απαντηθούν «καλά» ιστορικά ερωτήματα για ενδιαφέροντα και σημαντικά ζητήματα και στην αρωγή

των μαθητών στην προσπάθειά τους να σκέφτονται σε υψηλότερο επίπεδο με προσεκτικά δομημένες δραστηριότητες.

Κατά τη χρήση των πηγών, οι μαθητές θα πρέπει να υποβοηθηθούν στο να εξερευνήσουν τις προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι ιστορικοί:

- την ανεύρεση και επιλογή των πηγών
- την κατανόηση των πηγών
- την αξιολόγηση της χρησιμότητας των πηγών
- τη μετάδοση ιδεών από τις πηγές

Χρησιμοποίησε αποσπάσματα από το βιβλίο του Σάμιουελ Γ. Μπαίκερ «Η Κύπρος όπως την είδα» του 1869 για να δείξει διάφορες δραστηριότητες, οι οποίες θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν τις ικανότητές τους στις προαναφερόμενες προκλήσεις. Μετά τη συζήτηση για το περιεχόμενο του αποσπάσματος, ο κ. Μπάιρομ χρησιμοποίησε την ευκαιρία για να επισημάνει ότι ένας εκπαιδευτικός πρέπει να ρωτήσει τον εαυτό του πώς μια πληροφορία, η οποία είναι παραπλανητική ή γεμάτη προκατάληψη, μπορεί να χρησιμοποιηθεί με θετικό τρόπο. Τέτοιες πηγές είναι σημαντικές, όχι τόσο γιατί μας βοηθούν να καταλάβουμε τι ακριβώς περιγράφουν, αλλά γιατί μας βοηθήσουν να καταλάβουμε το σκεπτικό των συγγραφέων, εξήγησε.

Αργότερα, οι συμμετέχοντες συζήτησαν σε ομάδες πώς μπορούν να επωφεληθούν περισσότερο από τη χρήση των πηγών, οι οποίες θα πρέπει να παρουσιάζουν γεγονότα από τη θέση του «άλλου». Κατέληξαν ότι οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν πηγές που να είναι αντιφατικές. Εντούτοις, αυτές οι πηγές δε θα πρέπει να αποσπούν την προσοχή, με την έννοια ότι δεν πρέπει να είναι τόσο συγκλονιστικές ώστε να μπλοκάρουν κάθε συζήτηση. Ο κ. Μπάιρομ συνέχισε προτείνοντας πολύ ενδιαφέρουσες δραστηριότητες, οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές κατά την ενασχόλησή τους με τις ιστορικές πηγές.

Αυτές οι δραστηριότητες θα μπορούσαν να χωριστούν σε τέσσερις θεματικές:

1. Ανεύρεση/Επιλογή πηγών

- Δώσε μια πηγή, αλλά ζήτησε από τους μαθητές να εντοπίσουν συσχετισμούς με άλλες πηγές. Προσεκτικά επέλεξε ένα έγγραφο π.χ. μια εφημερίδα (μια στήλη) και δώσε στους μαθητές χρόνο να την κοιτάξουν. Οι ιστορικοί το κάνουν αυτό και μπορεί να είναι χρήσιμο για τους μαθητές να κάνουν το ίδιο.
- Δώσε ένα κατάλογο πηγών και ζήτησε από τους μαθητές να εισηγηθούν ποιες από αυτές αξίζει να προσπαθήσουν να βρουν και γιατί.

- Παίξτε ένα παιχνίδι: δώσε σε ομάδες διαφορετικές πηγές και πες τους ότι είσαι ένας ερευνητής. Πες: «χρειάζομαι μια πηγή που θα μου πει για ...». Δώσε τους μια σειρά διαφορετικών εικόνων και πες στους μαθητές: «ψάχνω για μια εικόνα που να απεικονίζει ένα νεαρό σκλάβο που ζούσε στη ρωμαϊκή εποχή. Μπορείτε να με βοηθήσετε;» Αφού βρουν τη σωστή εικόνα, δώσε τους μια άλλη εικόνα και επανάλαβε τη διαδικασία.
- φτιάξε έναν πίνακα με τους μαθητές που να δείχνουν τη μεγάλη γκάμα πηγών που είναι διαθέσιμες (επιγραφές, εικόνες, κείμενα που πιστεύεις ότι μπορεί να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών).

2. Κατανόηση πηγών

- Βοήθησε τους μαθητές, να αντιληφθούν την πηγή πριν αρχίσουν μια λεπτομερή ανάλυση της πηγής.
- Διάβασε πηγές δυνατά στους μαθητές. Ποιος είναι ο τόνος της πηγής; Αρνητικός, σοβαρός, επιχειρηματικός, πειστικός, κυνικός, σαρκαστικός, ελαφρός, θετικός, κριτικός, αστείος, θυμωμένος, συναισθηματικός, ορθολογικός, ισορροπημένος, σεβάσμιος, ανέμελος;
- Ανάθεσε στους μαθητές να μιμούνται ενέργειες, καθώς διαβάζεις την πηγή.
- Εντόπισε λεπτομέρειες σε μια πηγή που να δείχνουν το πώς κρύβεται πίσω από αυτές το κύριο μήνυμα.
- Ανάθεσε στους μαθητές να εντοπίσουν μια άλλη πηγή.
- Βοήθησε τους μαθητές να αντλήσουν νοήματα από την πηγή.
- Χρησιμοποίησε ‘τράπεζες λέξεων’ για τους μαθητές με στόχο να συνοψίσουν τον τόνο της πηγής.
- Βοήθησε τους μαθητές να αποκρυπτογραφήσουν τι λέει η πηγή και τι *Εισηγείται* χρησιμοποιώντας δύο στήλες.
- Χρησιμοποίησε διαγράμματα που να δείχνουν επίπεδα βεβαιότητας.
- Χρησιμοποιώντας μια πηγή, οι μαθητές θα μπορούσαν να διερευνήσουν τι λέει, τι συμπεραίνει, τι δε λέει και ποιες ερωτήσεις στο τέλος θέλει κάποιος να υποβάλει.
- Οι μαθητές γράφουν συμπεράσματα ανάμεσα σε γραμμές ή υπογραμμίζουν αυτές.

- Σύνδεσε τις πηγές με πιο πλατιά γνώση. Τοποθέτησε μια πηγή στο κέντρο ενός μεγάλου χαρτιού και γύρω της τοποθέτησε γεγονότα με βάση το χρόνο. Οι μαθητές σχεδιάζουν γραμμές από τα γεγονότα προς τις φράσεις της πηγής και μπορούν να δουν πώς αυτή η πηγή σχετίζεται με προηγούμενη γνώση.

3. Αξιολόγηση χρησιμότητας πηγών

- Εκπαίδευσε τους μαθητές να υποβάλλουν ‘βολικές’ ερωτήσεις: Τι είδους πηγή είναι αυτή; Πότε γράφηκε; Ποιος την έγραψε; Γιατί γράφηκε; Πώς το άτομο που την έγραψε πήρε τις πληροφορίες;
- Δώσε σε ορισμένους μαθητές μια πηγή σε ένα φάκελο που να τους λέει για το άτομο που έγραψε την πηγή. Μπορούν να εικάσουν τι μπορεί να λέει; Δώσε σε άλλους την πηγή χωρίς όμως πληροφόρηση για το ποιος την έγραψε. Μπορούν να μαντέψουν τον/την συγγραφέα;
- Δώσε στους μαθητές ένα κατάλογο δηλώσεων. Ζήτησε από αυτούς να αποφασίσουν ποιες δηλώσεις υποστηρίζονται από την πηγή και πώς.
- Δείξε τους έναν κάλαθο αχρήστων και ζήτησε από τους μαθητές να πουν κατά πόσο η πηγή θα πρέπει να πεταχτεί επειδή είναι μονόπλευρή ή παραπληροφορημένη.

4. Μετάδοση ιδεών από πηγές

- Χρησιμοποίησε ένα «Κουτί» για να συλλέξεις ιδέες από πηγές προτού καταγραφούν οι απαντήσεις.
- Χρησιμοποίησε ένα δίκτυο συλλογής ιδεών από διάφορες πηγές π.χ. για διάφορα θέματα ή δείχνοντας συμφωνίες ή ‘ζυγίζοντας’ διαφορετικές πλευρές ενός επιχειρήματος.
- Δώσε στους μαθητές μια προκαθορισμένη απάντηση που να είναι υπερβολικά απλή και πες τους να τη βελτιώσουν.
- Τοποθέτησε μια συμπερασματική δήλωση στο κέντρο ενός μεγάλου χαρτιού και βάλε γύρω από αυτήν πηγές. Οι μαθητές σχεδιάζουν γραμμές από τις πηγές προς τη συμπερασματική δήλωση.
- Χρησιμοποίησε ένα Διάγραμμα Ισχυρισμών για να βρουν οι μαθητές αποδεικτικά στοιχεία υπέρ/εναντίον ορισμένων δοσμένων ιδεών. Βεβαιώσου ότι στα συμπεράσματά τους χρησιμοποιούν σωστή γλώσσα.

- Οι μαθητές τοποθετούν συμπεράσματα σε μια «Γραμμή Συνέχειας».
- Οι μαθητές μελετούν και μιμούνται το στυλ ενός ιστορικού.

Εργαστήριο 2 με θέμα «Χρησιμοποιώντας οπτικές ιστορικές πηγές (απεικονίσεις, φωτογραφίες, διαδίκτυο κ. ά.)»

Εμψυχώτρια: κ. Λουίσα ΝΤΕ ΜΠΙΒΑΡ ΜΠΛΑΚ

Πρακτικογράφοι: Δρ. Ντιλέκ ΛΑΤΙΦ και κ. Ζαχαρούλα ΜΑΛΑ

Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ παρουσίασε το εργαστήριό της υποβάλλοντας τις ακόλουθες ερωτήσεις για τις οπτικές ιστορικές πηγές: «Γιατί χρειαζόμαστε πηγές; Πόσο αξιόπιστες είναι οι εικόνες ως πηγές; Τι είδους δεξιότητες χρειάζονται οι μαθητές για να διαβάζουν οπτικές ιστορικές πηγές; Με ποιο τρόπο μπορεί η ανάγνωση των εικόνων να αναπτύξει δεξιότητες;». Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ επεσήμανε ότι οι εικόνες είναι ισχυρά εργαλεία, τα οποία φωτίζουν το παρελθόν και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως πηγές πληροφόρησης. Κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών, αφού οι τελευταίοι ζουν σε ένα κόσμο των εικόνων. Έδειξε μια φωτογραφία από ένα αμερικανικό περιοδικό, το οποίο εκδόθηκε το 1940, και ζήτησε από τους συμμετέχοντες να την αναλύσουν. Οι απαντήσεις ήταν ποικίλες, παρόλο που οι συμμετέχοντες κοίταζαν την ίδια φωτογραφία. Τότε, ρώτησε τους συμμετέχοντες: «Ποιες είναι οι διάφορες εκφράσεις στα πρόσωπα των γυναικών και των αντρών; Τι μπορούμε να πούμε για τα συναισθήματα των ανθρώπων στη φωτογραφία; Για ποιο πράγμα μιλούν;». Στη συνέχεια ζήτησε από τους συμμετέχοντες να σκεφτούν το λόγο και τη χρησιμότητα ύπαρξης της εικόνας, πόσες πληροφορίες παρείχε και μέσα σε ποιο συγκείμενο.

Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ ζήτησε ακόμη από τους συμμετέχοντες να επιλέξουν μια από τις πολλές φωτογραφίες και να εργαστούν πάνω σε αυτή. Οι φωτογραφίες απεικόνιζαν τα ακόλουθα γεγονότα: τη συνάντηση των νικητών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στη Γιάλτα, ένα μικρό μαύρο κορίτσι να πηγαίνει στο σχολείο συνοδευόμενο από δύο άνδρες, το οδόφραγμα Τσάρλι στο Βερολίνο το 1969. Αφού οι συμμετέχοντες επέλεξαν μια φωτογραφία, υπέβαλε τις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Τι οδήγησε σε αυτές τις καταστάσεις;
- Τι ακολούθησε;
- Γιατί έλαβε χώρα αυτό το γεγονός;
- Ποιες διαφορετικές αντιλήψεις θα μπορούσαμε να έχουμε για το ίδιο γεγονός;

Στη συνέχεια ζήτησε μια περιγραφή της φωτογραφίας:

- Ποια είναι τα άτομα στη φωτογραφία;
- Πρόκειται για ένα τοπίο;
- Υπάρχουν διαστήματα, φόρμες, γραμμές, χρώματα και εφέ, δράσεις στη φωτογραφία;
- Ποια είναι η θέση του παρατηρητή;
- Πότε λήφθηκε η φωτογραφία;
- Ποιος έβγαλε τη φωτογραφία και γιατί;
- Υπάρχουν σύμβολα, σημεία, επιγραφές, εκφράσεις, κινήσεις;
- Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο κείμενο και τη φωτογραφία;
- Δίνει πρώτης ή δεύτερης χρήσης πληροφορίες/μηνύματα;
- Η φωτογραφία εκφράζει προκατάληψη, ιδεολογία, στερεότυπα;

Η εκπαιδύτρια τόνισε ότι οι φωτογραφίες δεν ήταν επαρκείς πηγές, επειδή μπορούσαν να απεικονίσουν μια στιγμή από μια και μόνο οπτική γωνία. Αυτό, κάποιες φορές, μπορεί να είναι ικανοποιητική μαρτυρία για την κοινωνική ιστορία, αλλά γενικά είναι καλύτερα να χρησιμοποιείται μια ποικιλία πηγών για το ίδιο θέμα. Μέσω των εικόνων, κάποιος μπορεί να διακρίνει καλύτερα τη διαφορά ανάμεσα στην προπαγάνδα και την πραγματικότητα. Έδειξε στη συνέχεια διάφορες εικόνες προπαγάνδας από τη σταλινική περίοδο στη Σοβιετική Ένωση. Ακολούθησαν δυο φωτογραφίες από τη Βουλγαρία και ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να βρουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσά τους.

Η κ. Ντε Μπιβάρ Μπλακ υποστήριξε ότι αντιφατικές εικόνες μπορούν να αποτελέσουν ένα πολύ καλό εργαλείο στη διδασκαλία της ιστορίας. Οι μαθητές μπορούν να μάθουν πολλά από αντικρουόμενες ιστορίες και ο χειρισμός αντικρουόμενων διηγήσεων ή εικόνων μπορεί να τους βοηθήσει να αναπτύξουν κριτική σκέψη. Εντούτοις, δεν πρέπει να ξεχνά κανείς ότι οι εκπαιδευτικοί είναι η καλύτερη πηγή σε μια τάξη. Οι μαθητές δεν μπορούν να κάνουν την καλύτερη χρήση των πηγών, εάν βοηθούνται συνέχεια από το δάσκαλο. Οι συμμετέχοντες έδωσαν παραδείγματα φωτογραφιών από την Κύπρο και συζήτησαν πώς μέλη διαφορετικών κοινοτήτων 'βλέπουν' διαφορετικά νοήματα σε αυτές. Ένας Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός ρώτησε κατά πόσο αυτές οι φωτογραφίες είναι βοηθητικές, εάν ο/η μαθητής/τρια δεν καθοδηγηθεί ή δεν παρασχεθούν σε αυτόν/αυτήν επιπλέον πληροφορίες από τον/την εκπαιδευτικό. Μια άλλη άποψη, η οποία εκφράστηκε, ήταν ότι οι μαθητές/τριες μπορούν να ερμηνεύσουν τις φωτογραφίες καλύτερα, αφού είναι πιο 'ειλικρινείς' και είναι απίθανο να έχουν πολιτικές αποκλίσεις.

Εργαστήριο 3 με θέμα «Πώς γίνεται η επιλογή διαφορετικών ιστορικών πηγών και πώς επιτυγχάνεται η αποτελεσματική μάθηση στην ιστορία»

Εκπαιδευτής: Δρ. Μάικλ ΡΑΪΛΙ

Πρακτικογράφοι: κ. Μέτε ΟΓΟΥΖ και Δρ. Γιάννης ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα το «Απαρχές της Αγγλικής Αποικιοκρατίας στην Αμερική», ο Δρ. Ράιλι επιχείρησε να κεντρίσει το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων διανέμοντας ένα πολύχρωμο πορτρέτο του Γούολτερ Ράλεϊ. Υπέβαλε την ερώτηση «Γιατί η Βασίλισσα Ελισάβετ Α΄ θα μπορούσε να εντυπωσιαστεί από αυτό το πορτρέτο;». Ο Δρ. Ράιλι ζήτησε από τους συμμετέχοντες να κοιτάξουν προσεκτικά το πορτρέτο του Ράλεϊ και να δημιουργήσουν έναν κατάλογο με τα χαρακτηριστικά του. Οι συμμετέχοντες επεσήμαναν τα μαργαριτάρια στα αυτιά του και τα ρούχα του (παραπέμποντας σε πλούτο), τα όμορφα και με μανικιούρ χέρια του και το κατάλευκό του πρόσωπο (παραπέμποντας στην αριστοκρατική του καταγωγή), το σπαθί του (παραπέμποντας σε εξουσία) κ.ά. Αυτή η δραστηριότητα έδωσε το έναυσμα στη διαδικασία μάθησης γύρω από την αποτυχημένη απόπειρα του Ράλεϊ να εγκαθιδρύσει την πρώτη αποικία της Αγγλίας στη Βόρεια Αμερική το 1585. Αυτή η αρχική δραστηριότητα, είπε ο εκπαιδευτής, θα μπορούσε να αρχίσει με μια φωτογραφία του διάσημου Βρετανού ποδοσφαιριστή Ντέιβιντ Μπέκαμ, για ανάλυση και σκέψη, και μετά να προχωρήσει στο πορτρέτο του Ράλεϊ. Σύμφωνα με το Δρ. Ράιλι, το να κερδίσεις την προσοχή των μαθητών και να κεντρίσεις την περιέργειά τους στην έναρξη μιας σειράς μαθημάτων είναι ζωτικό συστατικό για μια επιτυχημένη διδασκαλία της ιστορίας. Ραδιούργες μορφές, συγκλονιστικές ιστορίες, αιγιματικές φυσιογνωμίες του παρελθόντος και άλλες παρόμοιες επινοήσεις, όλα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ‘αγκιστρώσουν’ τους μαθητές στην ιστορία. Επιτυχημένοι εκπαιδευτικοί ιστορίας είναι αυτοί που σχεδιάζουν μια σειρά διεγερτικών ‘αγκιστριών’.

Στη συνέχεια, ο Δρ. Ράιλι έδωσε ορισμένες πληροφορίες για το Γούολτερ Ράιλι: διατηρούσε μια τεράστια περιουσία, αγαπούσε τη θαλασσοπορία και ήταν αποφασισμένος να κάνει τη Βασίλισσα μια Αυτοκράτειρα αποικιοποιώντας την Αμερική. Ο Δρ. Ράιλι κάλεσε τους συμμετέχοντες να εξηγήσουν γιατί η πρώτη αποικία του Ράλεϊ στην Αμερική απέτυχε. Γι’ αυτό το ερώτημα, έδωσε στους συμμετέχοντες ένα απόσπασμα του Άρθουρ Μπάρλοου από το «Πρώτο Ταξίδι στη Βιργίνια» το 1585. Τους ζητήθηκε να συλλέξουν ιδέες και πληροφορίες από τη διήγησή του και να εξηγήσουν τι πήγε λάθος. Στο τέλος, οι Βρετανοί μαθητές θα χρησιμοποιούσαν τις σημειώσεις τους για να γράψουν ένα άρθρο για το περιοδικό ιστορίας του BBC (British Broadcasting Co-operation) στη βάση του ερωτήματος «Τι πήγε λάθος με την πρώτη αποικία της Αγγλίας;». Στοχεύοντας σε ένα πιο ελκυστικό για τους μαθητές μάθημα, ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να τους ζητήσει να υπογραμμίσουν ορισμένες λέξεις με διαφορετικά χρώματα, ούτως ώστε να βρουν απαντήσεις σε ερωτήσεις όπως: «Τι είδε ο συγγραφέας;»,

«Τι έγινε, όταν οι Άγγλοι συνάντησαν τους ιθαγενείς Αμερικανούς;». Τα διερευνητικά ερωτήματα παρείχαν μια λεπτομερή και μαγευτική εξερεύνηση γύρω από τη συνάντηση ανάμεσα στους πρώτους Άγγλους αποικιοκράτες στη Βόρεια Αμερική και τους αυτόχθονες της ανατολικής ακτής. Σε κάθε στάδιο στη διήγηση, οι μαθητές υποβάλλονταν σε ερωτήσεις για να εκφράζουν την κρίση τους γύρω από το ερώτημα «Τι πήγε λάθος;».

Ο Δρ. Ράιλι αναφέρθηκε σε μια σειρά ευχάριστων δραστηριοτήτων μάθησης που θα βοηθούσε συστηματικά τους μαθητές να συγκροτήσουν μια αιτιολογική εξήγηση. Οι μαθητές θα μπορούσαν να λάβουν μέρος σε μια άσκηση λήψης αποφάσεων σχετικά με την προετοιμασία για την αποικία, καθώς θα προσπαθούσαν να βρουν τις απαντήσεις στις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Πώς θα πληρώσει ο Ράλεϊ για την αποικία;
- Πώς θα πείσει τους ανθρώπους να πάνε εκεί;
- Ποιος πρέπει να ηγηθεί της αποικίας;
- Τι φαγητό και εφόδια χρειάζεται η αποικία για να αρχίσει;
- Πως πρέπει να συμπεριφερθούμε στους ιθαγενείς Αμερικανούς;

Οι μαθητές θα μπορούσαν να παίξουν ρόλους διάφορων ιστορικών προσώπων και να αναλύσουν κείμενα και εικόνες για να εξηγήσουν τι πήγε λάθος, όταν οι αποικιοκράτες συνάντησαν για πρώτη φορά τους αυτόχθονες. Μια ενδιαφέρουσα δραστηριότητα μάθησης ήταν, όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να υποδυθούν διάφορους ρόλους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την πρώτη αποικία και να αναζητήσουν απαντήσεις στις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Τι έγινε στη διάρκεια του ταξιδιού;
- Ποια γεγονότα δείχνουν ότι είχαν κακή τύχη;
- Ποια γεγονότα δείχνουν ότι είχαν καλή τύχη;
- Πήραν ορισμένες λανθασμένες αποφάσεις;

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αναλύσουν τις υδατογραφίες του Τζον Γουάιτ που απεικόνιζαν αμερικανικά χωριά των ιθαγενών γύρω από το Ρόανοουκ. Τους ζητήθηκε να αναλύσουν το ενδιαφέρον του ζωγράφου και την ευαισθησία του απέναντι τους ιθαγενείς Αμερικανούς. Μετά, σύγκριναν αυτό με τη φιλοπόλεμη συμπεριφορά του Ρίτσαρντ Γκρένβιλ, αρχηγού της εκστρατείας. Στο τέλος των δραστηριοτήτων, ο Δρ. Ράιλι τόνισε ότι οι εκπαιδευτικοί στο Ηνωμένο Βασίλειο προσπαθούν να διερευνήσουν την περιπλοκότητα, παρά να ασχολούνται με στερεότυπα για αποτελεσματική μάθηση της ιστορίας.

Εργαστήριο 4 με θέμα «Πώς χρησιμοποιούνται οι πηγές για τη διδασκαλία της ιστορίας στο συγκείμενο της διαδικαστικής αντίληψης»

Εκπαιδευτής: Δρ. Αλοΐς Έκκερ

Πρακτικογράφοι: κ. Γιούρτακουλ ΑΚΤΣΑΝΣΟΙ και κ. Έφη ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο Δρ. Έκκερ άρχισε το εργαστήριο με μια αναφορά στο έργο που αυτός και οι συνάδελφοί του επιτελούν στην Αυστρία σχετικά με τη διδασκαλία της ιστορίας. Παρουσίασε δύο βασικές αρχές, που φαίνεται πως οδήγησαν την ομάδα του σε καλύτερα αποτελέσματα:

- μια μεικτή ομάδα από ιστορικούς, εκπαιδευτικούς ιστορίας και ειδικούς παιδαγωγούς δουλεύουν μαζί
- υφίσταται μια θεσμοθετημένη συνεργασία ανάμεσα σε σχολεία και πανεπιστήμια.

Αναπτύσσοντας περισσότερο τον τρόπο με τον οποίο εργάζονται εξήγησε ότι οι ακαδημαϊκοί και οι εκπαιδευτικοί εργάζονται από κοινού στο σχεδιασμό του μαθήματος στη βάση μιας ισότιμης σχέσης. Αυτά τα μαθήματα εφαρμόζονται σε 25 πρότυπα σχολεία στην Αυστρία. Με αυτόν τον τρόπο, τα προτεινόμενα μαθήματα μπορούν να τυγχάνουν ελέγχου και να τροποποιούνται κατά την εφαρμογή τους, αναλόγως με την ανατροφοδότηση. Η ομάδα του Δρ. Έκκερ θεωρεί την εμπλοκή της διοίκησης του πανεπιστημίου και του σχολείου σημαντική, ούτως ώστε για κάθε βήμα να είναι ενήμερα τα αρμόδια διοικητικά σώματα. Η βασική ιδέα στην εργασία αυτή είναι ότι η θεωρία της διδακτικής της ιστορίας είναι μια δυναμική διαδικασία και έτσι πρέπει πάντα να ο/η εκπαιδευτικός να την αναπτύσσει.

Ο Δρ. Έκκερ ζήτησε από τους συμμετέχοντες να εργαστούν σε ομάδες και να συζητήσουν τα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Ποια ήταν η επαγγελματική τους κατάσταση;
2. Ποια υπήρξε η προσωπική τους εμπειρία αναφορικά με τα τρία μοντέλα μάθησης:
  - ιεραρχική οργάνωση της μάθησης (*hierarchic learning organisation*),
  - ομαδική οργάνωση της μάθησης (*team-oriented learning organisation*),
  - διαδικαστική οργάνωση της μάθησης (*process-oriented learning organisation*).
3. Τι είδους ερωτήματα προκύπτουν σχετικά με τις πηγές ειδικά σε ό, τι αφορά στα τρία μοντέλα;

Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε ομάδες και συζητήσαν τα τρία ερωτήματα. Κάθε ομάδα όρισε εκπρόσωπο, ο οποίος έγραψε τα κύρια σημεία από τη

συζήτηση μέσα σε κάθε ομάδα. Ο Δρ. Έκκερ τότε ζήτησε από κάθε εκπρόσωπο να παρουσιάσει μια μικρή περίληψη των συμπερασμάτων στις άλλες ομάδες.

Στην πρώτη ερώτηση, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να γνωριστούν καλύτερα μεταξύ τους.

Σε σχέση με τη δεύτερη ερώτηση, υπήρξε μια γενική παραδοχή ότι η εκπαιδευτικοί ιστορίας και στις δυο πλευρές έχουν περισσότερη εμπειρία στην ιεραρχική οργάνωση της μάθησης. Παρόλο που οι εκπαιδευτικοί ξέρουν τη σημασία της ομαδικής και της διαδικαστικής οργάνωσης της μάθησης, εντούτοις υπέδειξαν μια σειρά από αίτια που τους οδηγούν να χρησιμοποιούν, ως επί το πλείστον, την ιεραρχική οργάνωση της μάθησης:

- ο μεγάλος αριθμός μαθητών στις τάξεις
- η έλλειψη χρόνου για προετοιμασία της τάξης, ιδιαίτερα στη μέση εκπαίδευση
- η έλλειψη κατάλληλου εξοπλισμού και εργαστηρίων για την ιστορία
- η έλλειψη εμπειρίας στην ομαδική και διαδικαστική οργάνωση της μάθησης μεταξύ μαθητών, κυρίως στα γυμνάσια
- η έλλειψη ικανοτήτων στην ομαδική και διαδικαστική διδασκαλία
- το τεράστιο και προσανατολισμένο αποκλειστικά σε γεγονότα περιεχόμενο της διδακτέας ύλης
- η επιλογή στη χρήση πηγών και το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης καθορίζεται από την επίσημη αφήγηση
- η μεγάλη σημασία που δίνεται σε άλλα μαθήματα όπως η γλώσσα και τα μαθηματικά, ειδικά στα δημοτικά σχολεία, έχει ως αποτέλεσμα το 'δανεισμό' ωρών διδασκαλίας από τα μαθήματα ιστορίας
- η πολύωρη ενασχόληση των δασκάλων της ιστορίας με την αρχαία και νεότερη γλώσσα στα ελληνοκυπριακά σχολεία
- οι συντηρητικές και ορισμένες φορές εθνικιστικές στάσεις στο σχολείο δεν αφήνουν χώρο στη νεωτεριστική μεθοδολογία.

Ειδικότερα, οι Τουρκοκύπριοι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν ότι η ομαδική εργασία εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια της προεργασίας για τα νέα εγχειρίδια που εισήχθησαν στα σχολεία. Μια ομάδα ιστορικών, δασκάλων ιστορίας και ακαδημαϊκών έλαβαν αποφάσεις για τη δομή και το περιεχόμενο των βιβλίων ιστορίας.

Αναπτύχθηκε μεγάλη συζήτηση ανάμεσα στις ομάδες σχετικά με την έννοια της αντικειμενικότητας και τη σχέση πολιτικής και ιστορίας. Ένας από τους Τουρκοκύπριους συμμετέχοντες τόνισε ότι η αντικειμενικότητα δεν είναι εφικτή, αφού η επιλογή και μόνο των πηγών αντικατοπτρίζει τις απόψεις των πολιτικών της εποχής. «Οι πολιτικοί επιλέγουν πηγές, οι πολιτικοί διαμορφώνουν τη διδακτέα ύλη και οι πολιτικοί αποφασίζουν για τη διδασκαλία», είπε. Ορισμένοι από τους συμμετέχοντες τόνισαν την επιρροή του σχολικού περιβάλλοντος στη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας. Ένας Τουρκοκύπριος έδωσε ένα παράδειγμα: σε αρκετές περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στις επετείους των εθνικών εορτών, τα παιδιά των Τουρκοκυπρίων συνήθιζαν να πηγαίνουν στα «σύνορα» ή στα εθνικά μουσεία, όπου λέγονταν απαίσιες ιστορίες και ήταν αναρτημένες τρομακτικές φωτογραφίες. Αυτό είχε άσχημες επιπτώσεις στα παιδιά. Ένας Ελληνοκύπριος έδωσε τότε ένα παράδειγμα των κοινωνικών επιρροών στις αντιλήψεις των παιδιών. Ο γιος του μεγάλωσε στη Βρετανία και πήγαινε σε ένα πολυπολιτισμικό σχολείο. Μάλιστα, οι καλύτεροι φίλοι του εκεί ήταν δύο Τουρκοκύπριοι. Όταν όλη η οικογένεια επέστρεψε στην Κύπρο, οι αντιλήψεις του άλλαξαν και άρχισε να θεωρεί τους Τουρκοκύπριους «κακούς». Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες έδωσαν έμφαση στην επιρροή της θρησκείας και της εκκλησίας στα εκπαιδευτικά ζητήματα. Η επιρροή των θρησκευτικών αρχηγών δεν είναι θεσμοθετημένη, αλλά αποτελούν λίγο πολύ τους ανεπίσημους συμβούλους σε θέματα εκπαίδευσης.

Ο Δρ. Έκκερ σχολίασε λέγοντας ότι αυτά τα φαινόμενα, όπως ειπώθηκαν από τις ομάδες, ειδικά σε ό,τι αφορά στην 'προτίμηση' των δασκάλων να χρησιμοποιούν την ιεραρχική οργάνωση της μάθησης και η ύπαρξη πολιτικών και άλλων επιρροών στον τρόπο διδασκαλίας της ιστορίας, υφίστανται όχι μόνο στην Κύπρο αλλά και στην Αυστρία, καθώς και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Για το τρίτο ερώτημα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες εξέφρασαν δυσκολία να βρουν ερωτήματα για τις πηγές σε σχέση με τα τρία μοντέλα μάθησης. Ένας μεγάλος αριθμός δασκάλων ιστορίας είπε ότι παίρνει πολύ χρόνο και προσπάθεια να βρει κανείς σχετικές πηγές διότι στην Κύπρο δεν έχει επιτευχθεί μεγάλη πρόοδος στον τομέα αυτό. Ένας από τους συμμετέχοντες είπε ότι είναι δύσκολο όχι μόνο να τις εντοπίσει κανείς αλλά και να τις αξιολογήσει. «Η επιλογή και η αξιολόγηση των πηγών είναι χρονοβόρα και ως εκ τούτου οι εκπαιδευτικοί της ιστορίας δεν μπορούν να εφαρμόσουν την ομαδική ή διαδικαστική προσέγγιση όλη την ώρα», είπε ένας από τους εκπαιδευτικούς.

Ως αποτέλεσμα, οι εκπαιδευτικοί της ιστορίας χρησιμοποιούν ένα συνδυασμό ιεραρχικής και ομαδικής οργάνωσης κατά τη διδασκαλία. Ελληνοκύπριοι εκπαιδευτικοί είπαν ότι αυτός ο συνδυασμός είναι πιο εφικτός στα δημοτικά σχολεία. Στη μέση εκπαίδευση, οι μαθητές δεν είναι συνηθισμένοι στην ομαδική εργασία και όταν ο εκπαιδευτικός την εφαρμόσει απλώς «κοροϊδεύουν το δάσκαλο». Επίσης, όσο μεγαλώνουν οι μαθητές, τόσο αυτοί όσο και οι δάσκαλοί τους αναπτύσσουν ενδιαφέρον στο να αποκτήσουν 'γνώση' για να περάσουν τις

εξετάσεις και είναι διστακτικοί να ‘σπαταλήσουν χρόνο’ στην ανάπτυξη ικανοτήτων.

Ένα γενικό σχόλιο, το οποίο προέκυψε, ήταν ότι το ιεραρχικό μοντέλο διδασκαλίας δε δίνει έμφαση στις πηγές. Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν ένα βασικό εγχειρίδιο, το οποίο περιλαμβάνει συγκεκριμένες πηγές. Επομένως, το ιεραρχικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης προωθεί πιο εύκολα τον εναγκαλισμό της εθνικής αφήγησης. Ένα πρόβλημα, το οποίο φαίνεται να είναι περισσότερο εμφανές σε σχολεία μέσης εκπαίδευσης των Ελληνοκυπρίων, είναι ότι οι εκπαιδευτικοί της ιστορίας δεν είναι συνήθως εξειδικευμένοι στη διδασκαλία της ιστορίας, αλλά είναι καθηγητές ταυτόχρονα της λογοτεχνίας, ψυχολογίας, αρχαίας ελληνικής και λατινικής γλώσσας.

Η συζήτηση μεταφέρθηκε τότε στα εγχειρίδια. Ένας Ελληνοκύπριος σχολίασε ότι τα βιβλία είναι προσανατολισμένα προς την αφήγηση, οι πηγές είναι μεγάλες και εκφράζουν μια μόνο, άποψη παρόλο που περιλαμβάνουν ορισμένες εικόνες, δεν υπάρχουν δραστηριότητες σχετικές με αυτές. «Αυτά είναι βιβλία για μαθήματα προσανατολισμένα στη δασκαλοκεντρική διδασκαλία», επεσήμανε. Οι συμμετέχοντες ενδιαφέρθηκαν να μάθουν πως επιλέγονται τα εγχειρίδια στην Αυστρία.

Ο Δρ. Έκκερ εξήγησε ότι η διδακτέα ύλη στην Αυστρία είναι αρκετά γενική και ως εκ τούτου παρέχει τη δυνατότητα για ευρείας μορφής δραστηριότητες. Το αυστριακό Υπουργείο Παιδείας εγκρίνει ένα αριθμό εγχειριδίων, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν. Στη συνέχεια, οι εκπαιδευτικοί κάθε σχολείου αποφασίζουν ποια εγχειρίδια αντιπροσωπεύουν καλύτερα τις ανάγκες τους.

Μετά τη συζήτηση, ο Δρ. Έκκερ επεσήμανε τις βασικές προϋποθέσεις για μια διαδικαστική οργάνωση της μάθησης:

- χρόνος,
- ποιότητα πηγών,
- συλλογή πηγών,
- ανεύρεση υποστήριξης για συμπληρωματικό υλικό, μέθοδοι διδασκαλίας,
- οργάνωση μαθημάτων στη βάση του διαδικαστικού μοντέλου μάθησης ,
- ενσωμάτωση συγκριτικών προσεγγίσεων στην εθνική ιστορία.

Ο Δρ. Έκκερ αναγνώρισε η έλλειψη χρόνου είναι πάντοτε ένα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Έδωσε τότε μια περιγραφή της κατάστασης στην Ευρώπη σε σχέση με την ανάγκη για πιο αποτελεσματικές μεθόδους διδασκαλίας και εξήγησε ότι τα κοινωνικά συστήματα δεν είναι τόσο γρήγορα στο να ‘χωνεύουν’ νέες ιδέες. Στην Ευρώπη, είπε, υπάρχει η τάση αναδιαμόρφωσης της διδακτέας ύλης δίνοντας έμφαση στη μεθοδολογία, η οποία προωθεί περισσότερο τις ικανότητες και λιγότερο το περιεχόμενο. Εντούτοις, συνέχισε, αυτό δε σημαίνει ότι δεν είναι σημαντικό να ασχολείται κανείς με ιστορικά γεγονότα. Την ίδια στιγμή, ένα σημαντικό στοιχείο της

εποχής μας είναι ότι οι πηγές είναι πλέον διαθέσιμες στο διαδίκτυο. Στον 21^ο αιώνα, η ανεύρεση πληροφοριών και πηγών δεν είναι πλέον τόσο μεγάλο πρόβλημα, το πραγματικό ζήτημα είναι η ποιότητα της πληροφορίας που λαμβάνουμε.

Αναφορικά με τη συλλογή των πηγών, ο Δρ. Έκκερ προέβη σε συγκεκριμένες εισηγήσεις. Εξήγησε ότι η ιστορική επιστήμη παρέχει εργαλεία χειρισμού των πηγών. Στην προσπάθεια να προχωρήσουμε πέραν των πηγών που επιλέγονται στη βάση πολιτικών αποφάσεων, μπορεί κάποιος να αναζητήσει και να εγκαθιδρύσει συνεργασία με ιστορικούς και ακαδημαϊκούς, οι οποίοι έχουν βάσεις δεδομένων διαφόρων πηγών. Αυτό μπορεί να είναι ένας τρόπος για την απόκτηση πρόσθετου υλικού.

Σε ό,τι αφορά στη διαδικαστική οργάνωση της μάθησης, είπε ότι το σημαντικό εδώ είναι να υπάρχει ομοφωνία ανάμεσα στους συναδέλφους και το διευθυντή ή συμφωνία με τις οικογένειες. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ξεκαθαρίσουν στους γονείς ότι, η όποια πληροφορία δίνεται στα παιδιά σε σχέση με ένα πρόγραμμα προφορικής ιστορίας θα παραμείνει εμπιστευτική. Η διαδικαστική διδασκαλία περιλαμβάνει μια πιο πολύπλοκη ομάδα 'παιχτών'. Θα μπορούσε να κάνει ένα δάσκαλο να αξιολογήσει τη σχέση του με άλλους εκπαιδευτικούς, όταν διδάσκει στην ίδια τάξη με αυτούς, τη σχέση των μαθητών με άλλους εκπαιδευτικούς, τη σχέση ανάμεσα στο δάσκαλο και το διευθυντή.

Ο Δρ. Έκκερ έδωσε στη συνέχεια ένα παράδειγμα διαδικαστικής μεθόδου μάθησης για ένα πρόγραμμα προφορικής ιστορίας σχετικά με τη διαχείριση του σπιτιού και την εξέλιξη των ρόλων μέσα σε ένα σπίτι.

Στο θέμα της ενσωμάτωσης συγκριτικών πηγών, ο Δρ. Έκκερ παρουσίασε ένα αυστριακό πρόγραμμα στο διαδίκτυο (www.geschichte-online.at). Αντιπροσωπεύει μια ικανοποιητική δεξαμενή για τους εκπαιδευτικούς. Ταυτόχρονα με τις γραπτές πηγές, περιλαμβάνει και ταινίες που να μπορεί ο εκπαιδευτικός να δει και να 'κατεβάσει'. Τα θέματα είναι τα εξής:

- εκδηλώσεις της εργατικής τάξης για την Πρωτομαγιά,
- εορτασμοί της εθνικής ημέρας.

Μέσω του υλικού αυτού, κάποιος μπορεί να μελετήσει την προσέγγιση σε αυτά τα θέματα. Οι εκπαιδευτικοί στην Αυστρία μπορούν να δείξουν πώς οι συνήθειες έχουν αλλάξει με την πάροδο του χρόνου και, κυρίως, πώς τα φασιστικά και απολυταρχικά καθεστώτα τα καταχράστηκαν.

Ο Δρ. Έκκερ παρουσίασε μετά δύο εγχειρίδια που έγραψε η ομάδα του και τώρα χρησιμοποιούνται στην Αυστρία. Το πρώτο έφερε τον τίτλο «Γυναίκες στην Εργασία» και το δεύτερο «Κοινωνική ιστορία της Οικογένειας». Το τελευταίο, έκδοσης 1986, παρόλο που εγκρίθηκε από το υπουργείο Παιδείας της Αυστρίας, έχει γίνει αντικείμενο κριτικής από το Σύνδεσμο Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας

λόγω του τρόπου με τον οποίο η οικογένεια παρουσιάζεται σε αυτά. Μετά από συζήτηση με τους κριτές του βιβλίου, ο Δρ. Έκκερ αντιλήφθηκε ότι το βιβλίο, το οποίο περιέγραφε τις μεγάλες αλλαγές στη ζωή της οικογένειας κυρίως το 1960 και 1970, οπότε άρχισε η παρακμή του θεσμού του γάμου και κατά συνέπεια υπήρξε αύξηση των χωρισμών και των διαζυγίων, εκλήφθηκε διαφορετικά από ό,τι ήταν οι στόχοι και οι προθέσεις της ομάδας του. Είχε εκληφθεί ως μια πολιτική προσπάθεια να επηρεάσει τον κόσμο για το θέμα του διαζυγίου. Με την αναφορά σε αυτό, ο Δρ. Έκκερ θέλησε να δείξει ότι, όταν οι πηγές εκδίδονται, πρέπει να τοποθετούνται σε ένα νοηματικό συγκείμενο και να γίνονται εισηγήσεις για τον τρόπο χρήσης αυτών.

ΛΗΞΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ – ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Στις 13 Νοεμβρίου 2005, τα πρωινά εργαστήρια συνεχίστηκαν και μετά το γεύμα ακολούθησε το κλείσιμο της συνεδρίας της ολομέλειας στο ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας. Πρόεδρος της ολομέλειας ήταν η κ. **Τατιάνα Μίνκινα-Μίλκο, Διευθύντρια, Τμήματος Ιστορικής Εκπαίδευσης, στο Συμβούλιο της Ευρώπης**. Σε αυτήν συμμετείχαν όλοι οι εκπαιδευτές και οι γενικοί πρακτικογράφοι. Οι γενικοί πρακτικογράφοι, **ο Δρ. Αχμέτ Τζιαβίτ και ο κ. Μάριος Επαμεινώνδας** παρουσίασαν μια γενική θεώρηση των τεσσάρων εργαστηρίων. Το κύριο αίτημα των συμμετεχόντων, όπως καταγράφηκε, ήταν να δοθούν ευκαιρίες, ούτως ώστε τα μεθοδολογικά εργαλεία που διδάχτηκαν στα εργαστήρια να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία τοπικών θεμάτων.

Η κ. Χαρά Μακρυγιάννη, Πρόεδρος του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, παρουσίασε κάποια, προκαταρκτικά, αποτελέσματα από την ανάλυση των ερωτηματολογίων που συμπλήρωσαν οι συμμετέχοντες πριν τα εργαστήρια. **Ο Δρ. Χάρης Ψάλτης, Υπεύθυνος Έρευνας του Ομίλου**, προετοίμασε μια πρώτη ανάλυση των ερωτηματολογίων, ούτως ώστε να συζητηθούν ορισμένα θέματα στην ολομέλεια – θέματα που προέκυψαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Αυτά τα προκαταρκτικά αποτελέσματα, ωστόσο, θα πρέπει να μελετηθούν με προσοχή και δεν μπορούν αναγκαστικά να εφαρμοστούν σε ευρύτερο κοινό δασκάλων ιστορίας στην Κύπρο. Τα ερωτηματολόγια χωρίστηκαν σε τρία μέρη:

1. εργαλεία και μέθοδοι για τη διδασκαλία της ιστορίας,
2. περίοδοι που θα πρέπει να συμπεριληφθούν στη διδακτέα ύλη για την ιστορία,
3. στόχοι της διδασκαλίας της ιστορίας.

Αναφορικά με τα εργαλεία και τις μεθόδους για τη διδασκαλία της ιστορίας, οι συμμετέχοντες έδωσαν εξαιρετική σημασία στη χρήση πρωτογενών πηγών. Τόνισαν, επίσης, τη σημασία των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων για τη διδασκαλία. Λιγότερη σημασία δόθηκε στη διδακτέα ύλη και τα σχολικά εγχειρίδια.

Όταν ρωτήθηκαν να αξιολογήσουν τη σημασία συμπερίληψης συγκεκριμένων περιόδων στη διδακτέα ύλη, οι συμμετέχοντες έδωσαν σημασία στη διδασκαλία της πρόσφατης ιστορίας της Κύπρου και την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Λιγότερη σημασία έδωσαν στην αρχαία και μεσαιωνική εποχή. Τα γεγονότα του 1963, 1967 και 1974 παρεκκλίνουν από το πρότυπο, αποκαλύπτοντας, ίσως, μια αβεβαιότητα ως προς το πώς αυτά τα γεγονότα θα πρέπει να προσεγγιστούν.

Τέλος, όταν τους ζητήθηκε να εκφράσουν τη συμφωνία ή διαφωνία τους με μερικούς από τους στόχους της διδασκαλίας της ιστορίας, οι περισσότεροι συμμετέχοντες έθεσαν ως προτεραιότητα την προετοιμασία δημοκρατικών πολιτών, την προώθηση της κριτικής σκέψης, την αμοιβαία κατανόηση και τη συμπερίληψη περισσότερο περιεκτικών ιστοριών από διαφορετικές εθνικές ομάδες στην Κύπρο. Σχετικά λιγότερο σημαντικές θεωρήθηκαν εναλλακτικές ιστορίες, όπως οι ιστορίες των παιδιών και των γυναικών.

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες υποβίβασαν την προώθηση των ταυτοτήτων (μητέρες πατρίδες, κοινότητα) στο τέλος των προτιμήσεών τους, παρόλο που υπήρξε αξιοσημείωτη μεταβλητότητα αναφορικά με το στάτους της προώθησης των ταυτοτήτων ως στόχων για τη διδασκαλία της ιστορίας.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των προκαταρκτικών αποτελεσμάτων, η κ. Μακρυγιάννη παρουσίασε ορισμένα ερωτήματα των συμμετεχόντων για συζήτηση – ερωτήματα που προέκυψαν από τις απαντήσεις τους στα ερωτηματολόγια και που φαίνονταν πως θα υποβοηθούσαν στην οργάνωση της σκέψης και θα προκαλούσαν ποικιλία απαντήσεων:

1. Μπορεί να υπάρξει αντικειμενική ιστορική γνώση;
2. Θα πρέπει η ιστορία να χρησιμοποιείται για την προώθηση ταυτοτήτων ή όχι;
3. Θα πρέπει να γίνεται συζήτηση για αμφισβητούμενες περιόδους στην ιστορία ή όχι;

Ακολούθως, ο λόγος δόθηκε στους συμμετέχοντες για συζήτηση.

Ένας Ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός συνεχάρη το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας για τη μοναδική εμπειρία και το έργο, το οποίο επιτελέστηκε στη διάρκεια των εργαστηρίων. Προέβη σε ορισμένες εισηγήσεις αναφορικά με τις πηγές: η γλώσσα ήταν εμπόδιο για την προετοιμασία καινούργιου διδακτικού υλικού. Η ιστοσελίδα του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη φύλαξη πηγών και ως φόρουμ επικοινωνίας. Έτσι, θα ήταν μια απίστευτη εμπειρία να δει κανείς τι σκέφτονται άλλοι. Η δεύτερη εισήγησή του αφορούσε στο να έρθει ο καθένας αντιμέτωπος με ένα καυτό ζήτημα και να προσπαθήσει να φτάσει σε κοινό συμφωνημένο τρόπο αντιμετώπισης των πραγμάτων. Ακαδημαϊκοί που εκπροσωπούν αντίθετες απόψεις για ένα θέμα θα μπορούσαν

να βρεθούν μαζί για συζήτηση. Η κ. Μακρυγιάννη, εκ μέρους του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, πληροφόρησε τους συμμετέχοντες ότι υπάρχουν τα σχέδια για ένα φόρουμ στο διαδίκτυο και την οργάνωση ακαδημαϊκών συζητήσεων για την ιστορία.

Ένας Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός αναφέρθηκε στα τρία ερωτήματα που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια και είπε ότι ο κύριος στόχος ήταν να ενημερωθούν τα παιδιά για τα λάθη του παρελθόντος και να διδαχθούν να σκέφτονται κριτικά, κάτι που θα μπορούσε να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα επικοινωνίας ανάμεσα στις κοινότητες. Ένας Ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός εξέφρασε την ικανοποίησή του για το γεγονός ότι περισσότεροι άνθρωποι από προηγούμενες δραστηριότητες συμμετείχαν στα εργαστήρια και δήλωσε ότι για τον ίδιο αυτό ήταν το καλύτερο εκπαιδευτικό γεγονός μέχρι στιγμής. Ένας Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός σχολίασε τα τρία ερωτήματα που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια ως ακολούθως: «Εάν δεν μπορούμε να είμαστε αρκετά αντικειμενικοί, τότε θα μπορούσαν να υπάρξουν προβλήματα στο μέλλον. Είμαι Τούρκος και ο φίλος μου είναι Έλληνας στην καταγωγή και δεν προσπαθούμε να αλλάξουμε την εθνική ταυτότητα ο ένας του άλλου. Ερχόμαστε κοντά ο ένας στον άλλο με τις υπάρχουσες διαφορές μας και όχι με τις εθνικές μας απόψεις. Δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από τις πραγματικότητες ή τα αμφισβητούμενα θέματα. Θα πρέπει να τα 'χωνέψουμε' και να μιλήσουμε γι' αυτά». Στη συνέχεια υπέβαλε ορισμένες εισηγήσεις: «Θα πρέπει να εγκαθιδρύσουμε μια τράπεζα πηγών και να βάλουμε όλες μας τις γνώσεις εκεί. Δε θα πρέπει να μείνουμε στην ίδια γραμμή, αλλά να προχωρήσουμε πιο πέρα. Θα πρέπει να αυξηθεί ο αριθμός των συμμετεχόντων κι από τις δυο πλευρές με τη βοήθεια των Συντεχνιών των Εκπαιδευτικών. Τα σεμινάρια θα μπορούσαν να γίνονται τόσο στο βορρά όσο και στο νότο αντί στην ουδέτερη ζώνη και οι μαθητές να συμμετέχουν σε μελλοντικά σεμινάρια και εργαστήρια».

Ένας Ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός προκάλεσε τους συμμετέχοντες να απαντήσουν, εάν πραγματικά γνωρίζουν την ιστορία του νησιού, την ιστορία των Τουρκοκυπρίων, ιδιαίτερα πριν τα γεγονότα του 1963, όπως επίσης την ιστορία των άλλων κοινοτήτων που ζουν στο νησί. Ένας Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός έδωσε πληροφορίες σχετικά με τα νέα βιβλία ιστορίας των Τουρκοκυπρίων για τη μέση εκπαίδευση, τα οποία δεν μπορούν να αγοραστούν σε βιβλιοπωλεία, αλλά υπάρχουν στο διαδίκτυο. Η ομάδα των Τουρκοκύπριων συγγραφέων έχει συλλέξει πολλές και πλούσιες πληροφορίες και είναι έτοιμη να τις μοιραστεί με τους Ελληνοκύπριους συναδέλφους τους.

Ένας άλλος Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός εξέφρασε τη χαρά του που είδε χαμογελαστά πρόσωπα στη διάρκεια των σεμιναρίων. Πρότεινε όπως εγκαθιδρυθεί μια επιτροπή μετάφρασης διάφορων πηγών από τα τουρκικά στα ελληνικά και αντίθετα. Ένας από τους Ελληνοκύπριους συμμετέχοντες ευχαρίστησε τους διοργανωτές λέγοντας ότι με το κάθε σεμινάριο οι συμμετέχοντες έμαθαν περισσότερα για τη μεθοδολογία στη διδασκαλία της ιστορίας. Επίσης, ισχυρίστηκε ότι είναι η κατάλληλη στιγμή να αρχίσει η

προετοιμασία κοινών συμπληρωματικών υλικών με πηγές στο χέρι, χωρίς να αναμένεται η λύση του κυπριακού προβλήματος. Ένας Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός είπε στους συμμετέχοντες ότι οι Τουρκοκύπριοι συγγραφείς των νέων εγχειριδίων ιστορίας χρησιμοποίησαν ακόμη και υλικό από τα αρχεία του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών και από τη Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ένας Ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός πρότεινε πως θα μπορούσε το διδακτικό υλικό για ένα συγκεκριμένο γεγονός να γραφεί από ομάδα με μέλη από όλες τις κοινότητες προσδιορίζοντας ποικίλες πηγές με διαφορετικές απόψεις. Έτσι, είπε, μπορεί κάποιος να δει πώς αυτό το γεγονός προσεγγίστηκε και σχολιάστηκε από διάφορους συγγραφείς.

Η κ. Τατιάνα Μίνκινα-Μίλκο υποστήριξε την ιδέα και εισηγήθηκε στους συμμετέχοντες να συνεχίσουν την επικοινωνία που άρχισε μεταξύ τους και εισηγήθηκε όπως οι παιδαγωγοί ανταλλάξουν ιδέες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Ένας Ελληνοκύπριος εκπαιδευτικός προέβη σε εισήγηση για την επόμενη δραστηριότητα. Εισηγήθηκε να τύχουν επεξεργασίας ιστορικά θέματα για την Κύπρο. Το προϊόν που θα παραχθεί, είπε, μπορούσε στη συνέχεια να χρησιμοποιηθεί στις τάξεις.

Η κ. Τατιάνα Μίνκινα-Μίλκο έδωσε τότε το βήμα στους εκπαιδευτές. Ο Δρ. Μάικλ Ράιλι επεσήμανε ότι έμαθαν πολύ περισσότερα από τους συμμετέχοντες από ό,τι οι ίδιοι ήταν ικανοί να δώσουν σε αντάλλαγμα. Παρατήρησε ότι υπήρξαν κοινές προσεγγίσεις σε μεγάλο βαθμό και ότι η διδακτέα ύλη στην ιστορία δεν καθορίστηκε επακριβώς. Του φάνηκε ότι ένα υπερβολικά μεγάλο ιστορικό περιεχόμενο πρέπει να καλυφθεί σε πολύ μικρό διάστημα. Εντούτοις, συνέχισε, υπάρχουν τρόποι για να προχωρήσει κανείς «με το να εργαζόμαστε από κοινού σε ένα συγκεκριμένο θέμα, με το να επικεντρωνόμαστε σε μια συγκεκριμένη άποψη της ιστορίας και με το να χρησιμοποιούμε την πολυπρισματικότητα». Προειδοποίησε ότι θα μπορούσε να είναι «επικίνδυνο» να καταπιαστεί κανείς με πρόσφατα διαφιλονικούμενα ζητήματα, υποδεικνύοντας ότι ακόμη και ζητήματα από το μακρινότερο παρελθόν θα μπορούσαν να είναι ακόμη «επικίνδυνα», αμφιλεγόμενα (π.χ. η διδασκαλία των σταυροφοριών).

Ο κ. Τζέιμι Μπάιρομ αποκάλυψε ότι βρήκε τα εργαστήρια συναρπαστικά. Στο εργαστήριό του προέκυψε μια τεράστια ποσότητα πηγών και ιδεών. Έτσι, εισηγήθηκε ότι είναι πιο κατάλληλο να χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη η κοινωνική ιστορία παρά η πολιτική. Αυτός ήταν και ο λόγος που χρησιμοποίησε την αφήγηση της επίσκεψης του Σερ Σάμιουελ Μπαίκερ στην Κύπρο. Τέλος, τόνισε ότι ένιωσε ότι έμαθε πολλά από την αλληλεπίδραση με τους συμμετέχοντες.

Ο Δρ. Αλοΐς Έκκερ είπε, επίσης, ότι έμαθε πολλά από τους συμμετέχοντες στο εργαστήριο. Κατά την άποψή του, οι διαφορές πρέπει να συζητηθούν και οι εκπαιδευτικοί να ανταλλάξουν πηγές. Πρότεινε όπως, εάν γίνει ανταλλαγή

πηγών μέσω διαδικτύου, αυτή η διαδικασία πρέπει να παρακολουθείται. Εάν δεν υπάρχει παρακολούθηση, σύντομα τα κίνητρα θα μειωθούν.

Η κ. Λουίσα Ντε Μπιβάρ Μπλακ είπε ότι κι αυτή απόλαυσε τα εργαστήρια πάρα πολύ και βρήκε πολλές ομοιότητες με τη δική της χώρα, την Πορτογαλία. Για εκείνη, οτιδήποτε τη βοηθά να λύσει ένα πρόβλημα είναι μια πηγή. Εξέφρασε την άποψη ότι η αφομοίωση των εργαστηρίων θα πάρει ένα μήνα περίπου.

Η κ. Μακρυγιάννη συνοψίζοντας τόνισε ότι ο Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας θεωρεί εξαιρετικής σημασίας τη συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης. Πρόσθεσε ότι ο Όμιλος προτίθεται να συνεχίσει να συμβάλλει στην ανάπτυξη της έρευνας, του διαλόγου και της ιστορικής κατανόησης στην Κύπρο και αλλού, μέσω της οργάνωσης συνεδρίων, σεμιναρίων, συζητήσεων, συναντήσεων στρογγυλής τραπέζης, εργαστηρίων και άλλων εκδηλώσεων. Τέτοιες εκπαιδευτικές εκδηλώσεις για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας είναι το αποτέλεσμα κοινών προσπαθειών και αιτημάτων για την προώθηση της επαγγελματικής επιμόρφωσης των δασκάλων, όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στην εισήγηση του Συμβουλίου της Ευρώπης (2001) 15 για τη διδασκαλία της ιστορίας στον 21^ο αιώνα στην Ευρώπη. Υπάρχει ελπίδα ότι αυτοί οι στόχοι θα επιτευχθούν με τη συνεργασία και υποστήριξη του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά και των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εκπαιδευτικών και από τις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής.

Η κ. Μακρυγιάννη συνέχισε υποδεικνύοντας ότι όλες οι ιδέες που παρουσιάστηκαν στα εργαστήρια και την ολομέλεια θα αξιολογηθούν, ώστε να σχεδιαστούν μελλοντικά βήματα και συγκεκριμένες προτάσεις. Επίσης, σημείωσε ότι η παραγωγή συμπληρωματικού υλικού δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως το τέλος της προσπάθειας, αλλά κυρίως ότι θα πρέπει να θεωρείται μια δημιουργική διαδικασία συνεργασίας, ανταλλαγής ιδεών και επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη των διάφορων κοινοτήτων της Κύπρου. «Δεν μπορούμε να παραμένουμε στην μονολιθική αίσθηση του παρελθόντος», υπέδειξε, «πρέπει να εναγκαλιστούμε την πολυπρισματικότητα, τη διαπολιτισμικότητα και τη ποικιλομορφία».

Η κ. Μακρυγιάννη επίσης παρότρυνε τους συμμετέχοντες να μοιραστούν όλες τις νέες ιδέες και προτάσεις με συνάδελφους τους στα σχολεία, εκπαιδευτικές ομάδες και Συντεχνίες Εκπαιδευτικών και στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής. Επίσης, τους κάλεσε να μοιραστούν υλικό για την τάξη, σκέψεις και εισηγήσεις με τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, ούτως ώστε να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων κι ένα φόρουμ επικοινωνίας, και ανταλλαγής ιδεών για τους εκπαιδευτικούς ιστορίας και στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής.

Τέλος, ευχαρίστησε τους συμμετέχοντες για την παρουσία και τη συμβολή τους, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας για τον επαγγελματισμό τους στην οργάνωση των εργαστηρίων, τους πρακτικογράφους,

όλες τις συντεχνίες των εκπαιδευτικών από όλη την Κύπρο, τους εκπαιδευτές και το Συμβούλιο της Ευρώπης για την υποστήριξη και το υπέροχο έργο του.

Η κ. Τατιάνα Μίνκινα-Μίλκο έκλεισε το συνέδριο τονίζοντας ότι τα εργαστήρια ήταν πολύ επιτυχημένα και ότι οι στόχοι και οι σκοποί είχαν επιτευχθεί. Καθησύχασε οποιοσδήποτε ανησυχίες για προετοιμασία συμπληρωματικού παιδαγωγικού υλικού επιλέγοντας ένα γνωμικό από τον Κομφούκιο: «Αυτό που έρχεται γρήγορα φεύγει γρήγορα!». Υποστήριξε ότι όλοι πρέπει να είμαστε υπομονετικοί, να εργαζόμαστε σταδιακά και σταθερά. Η κ. Μίνκινα-Μίλκο επιβεβαίωσε ότι μια από τις πολιτικές προτεραιότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον ερχόμενο χρόνο είναι η Κύπρος και ευχαρίστησε όλους όσους πήραν μέρος για τη συμβολή τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Μια πολυσύνθετη εικόνα αναφορικά με τη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιστορίας στην Κύπρο προέκυψε τόσο από τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων όσο από τα σχόλια και τις ερωτήσεις κατά τη διάρκεια της συζήτησης στην ολομέλεια αλλά και στη διάρκεια των εργαστηρίων ανάμεσα στους συμμετέχοντες, τους εκπαιδευτές, τους πρακτικογράφους και τους οργανωτές. Εντούτοις, όλοι κατέληξαν σε μια γενική συμφωνία, η οποία αφορούσε στα εξής:

- Εκπαιδευτικά σεμινάρια, όπως αυτά που διοργανώθηκαν από κοινού από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας προσελκύουν το ενδιαφέρον των δασκάλων και ικανοποιούν τις πρακτικές τους ανάγκες. Η επίσημη παρουσία των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων των Εκπαιδευτικών και από τις δυο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής είναι ενθαρρυντικό σημάδι για παραγωγικά, μελλοντικά βήματα. Μια επικοινωνιακή συνεργασία με την εμπλοκή όλων των μη κυβερνητικών οργανώσεων στον τομέα της διδασκαλίας και της εκμάθησης της ιστορίας στο νησί θα πρέπει να επιδιωχθεί, ούτως ώστε περισσότεροι εκπαιδευτικοί να εμπλακούν και να ωφεληθούν από τις δραστηριότητες.
- Θα πρέπει να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων το συντομότερο δυνατό για την ανάπτυξη ιστορικού υλικού, για τη δημιουργία αρχείου πηγών, προφορικών/προσωπικών ιστοριών, φωτογραφιών και άλλου υλικού από την οποία οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να αντλούν πληροφορίες για να τις χρησιμοποιούν στην τάξη.
- Η προσπάθεια παραγωγής συμπληρωματικού διδακτικού υλικού που να ικανοποιεί τις ανάγκες των Κυπρίων δασκάλων και στις δυο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής θα πρέπει να τύχει υποστήριξης.

- Θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα εποπτευμένο ουσιαστικό φόρουμ συζήτησης. Η ιστοσελίδα του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου κι Έρευνας, αλλά και των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων θα μπορούσε να φιλοξενήσει ένα τέτοιο φόρουμ.
- Θα πρέπει να διοργανωθούν περισσότερα σεμινάρια, εργαστήρια και συζητήσεις, τα οποία θα μπορούν να φέρουν μαζί Κυπρίους και από τις δυο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής και άλλους Ευρωπαίους και διεθνείς εκπαιδευτές για να συζητήσουν ζητήματα σχετικά με τη διδασκαλία της ιστορίας.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ : ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Εργαστήρια με θέμα

“Η χρήση πηγών για τη διδασκαλία και εκμάθηση της ιστορίας”

Λήδρα Πάλας,
Ινστιτούτο Goethe και JW Fulbright Centre, Λευκωσία

Σάββατο 12 Νοεμβρίου - Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2005

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Σάββατο 12 Νοεμβρίου 2005

08.30 – 09.00 Εγγραφή των συμμετεχόντων

09.00 – 10.30 Έναρξη Εργασιών Ολομέλειας στο Λήδρα Πάλας

Προεδρία: κ. Τατιάνα MINKINA-MIΛKO, Συμβούλιο της Ευρώπης

Κα Τατιάνα MINKINA-MIΛKO, Διευθύντρια, Τομέας Εκπαίδευσης στην Ιστορία, Συμβούλιο της Ευρώπης

Κος Ουλούς IPKANT, Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας

Κα Νίκη MATΘAIOY, Πρόεδρος της Οργάνωσης Λειτουργών Τεχνικής Εκπαίδευσης Κύπρου, ΟΛΤΕΚ

Κος Δημήτρης MIKEΛΛIΔHΣ, Πρόεδρος Παγκύπριας Οργάνωσης Ελλήνων Δασκάλων, ΠΟΕΔ

Κος Ταχίρ ΓΚIΟΚΤΣEΠEΛ, Γενικός Γραμματέας Συντεχνίας Τουρκοκύπριων Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ΚΤΟΕÖS

Κος Κενάν TOYNTZAÏ, Γραμματέας Εκπαίδευσης της Συντεχνίας Τουρκοκύπριων Δασκάλων, ΚΤÖS

Κος Γιάννος ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Εκπρόσωπος Οργάνωσης Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου, ΟΕΛΜΕΚ

10.30 – 11.00 Διάλειμμα

11.00 – 12.30 Συνεδρία Ολομέλειας στο Λήδρα Πάλας

Εισαγωγική παρουσίαση με θέμα «Η χρήση ιστορικών πηγών για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από την Αυστρία» από τον Δρα Αλοΐς ΈΚΚΕΡ, Πανεπιστήμιο της Βιέννης, Αυστρία.

Εισαγωγική παρουσίαση με θέμα «Η χρήση ιστορικών πηγών για τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία – προκλήσεις και διαφορετικές αντιλήψεις: παραδείγματα από την Πορτογαλία» από την κ. Λουΐσα ΝΤΕ ΜΠΙΒΑΡ ΜΠΛΑΚ, Πορτογαλία.

Συζήτηση με όλους τους συμμετέχοντες

12.30 – 13.30

Γεύμα

13.30 – 15.30

Τέσσερα παράλληλα εργαστήρια

Ένα Τουρκοκύπριος κι ένας Ελληνοκύπριος πρακτικογράφος θα είναι παρόντες σε κάθε εργαστήριο.

Μέρος I

Εργαστήριο 1 με θέμα «Χρησιμοποιώντας γραπτές πηγές (ιστορικά έγγραφα, απομνημονεύματα, εντυπώσεις ταξιδιωτών κ.ά.) κατά τη διδασκαλία της ιστορίας»

Εκπαιδευτής: κ. Τζέμι ΜΠΑΙΡΟΜ, Ηνωμένο Βασίλειο

Εργαστήριο 2 με θέμα “Χρησιμοποιώντας οπτικές πηγές (εικόνες, φωτογραφίες, διαδίκτυο κ.ά.) κατά τη διδασκαλία της ιστορίας»

Εκπαιδευτής: κ. Λουίσα ΝΤΕ ΜΠΙΒΑΡ ΜΠΛΑΚ, Πορτογαλία

Εργαστήριο 3 με θέμα “Πώς γίνεται η επιλογή διαφορετικών ιστορικών πηγών και πώς επιτυγχάνεται η αποτελεσματική εκμάθησης της ιστορίας»

Εμψυχωτής: Δρ. Μάικλ ΡΑΪΛΙ, Ηνωμένο Βασίλειο

Εργαστήριο 4 με θέμα «Πώς να χρησιμοποιήσεις πηγές σε μια διαδικαστική προσέγγιση της διδασκαλίας της ιστορίας»

Εμψυχωτής: Δρ. Αλοΐς ΈΚΚΕΡ, Αυστρία

15.30 – 16.00

Διάλειμμα

16.00 – 18.00

Συνέχεια των εργαστηρίων

Μέρος II

Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2005

09.00 – 11.00 **Συνέχεια των εργαστηρίων**

Μέρος III

11.00 – 11.30 Διάλειμμα

11.30 – 13.30 **Συνέχεια των εργαστηρίων**

Μέρος IV

13.30 – 15.00 Γεύμα

15.00 – 16.30 **Συνεδρία Ολομέλειας**

Προεδρία: κ. Τατιάνα MINKINA-ΜΙΑΚΟ, Διευθύντρια,
Τομέας Εκπαίδευσης στην Ιστορία, Συμβούλιο της
Ευρώπης

Συζήτηση με όλους τους συμμετέχοντες για τα εργαστήρια

Σύνοψη των αποτελεσμάτων των εργαστηρίων από τους
πρακτικογράφους

Λήξη εργαστηρίων

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Προπαρασκευαστική εργασία – απαιτήσεις

Οι συμμετέχοντες καλούνται να φέρουν μαζί τους διάφορα παραδείγματα πηγών που χρησιμοποιούν στην καθημερινή πρακτική στα σχολεία.

Γραπτές ιστορικές πηγές (ιστορικά έγγραφα, απομνημονεύματα, εντυπώσεις ταξιδιωτών κ. ά.) για:

- την Κύπρο και το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο
- την παιδική ηλικία (από τα τέλη του 19^{ου} – 20^{ου} αιώνα)
- την Κύπρο μέσα από τα μάτια των ‘Ξένων’ (από το 16^ο – 19^ο αιώνα)

Οπτικές ιστορικές πηγές (φωτογραφίες, εικόνες, ζωγραφιές, ταινίες κ.ά.) για:

- την Κύπρο και το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο
- την παιδική ηλικία (από τα τέλη του 19^{ου} – 20^{ου} αιώνα)
- την Κύπρο μέσα από τα μάτια των ‘Ξένων’ (από το 16^ο – 19^ο αιώνα)

Εργαστήριο 1 με θέμα «Η χρήση γραπτών ιστορικών πηγών (ιστορικά έγγραφα, απομνημονεύματα, εντυπώσεις ταξιδιωτών κ.ά.) κατά τη διδασκαλία της ιστορίας»

1. Τι είδους γραπτές πηγές μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κατά τη διδασκαλία της ιστορίας;
2. Τι είδους ιστορικά ζητήματα και ερωτήματα μπορούμε να υποβάλουμε, όταν χρησιμοποιούμε γραπτές πηγές;
3. Πως μπορούμε να υποστηρίξουμε τους μαθητές για να τους βοηθήσουμε να επωφεληθούν όσο το δυνατόν περισσότερο από τις ιστορικές πηγές;

Εργαστήριο 2 με θέμα «Η χρήση οπτικών ιστορικών πηγών (εικόνες, φωτογραφίες, διαδίκτυο κ. ά.) κατά τη διδασκαλία της ιστορίας»

1. Γιατί χρειαζόμαστε εικόνες στο μάθημα της ιστορίας;
2. Πόσο αξιόπιστες είναι οι εικόνες ως πηγές;
3. Τι ικανότητες χρειάζονται οι μαθητές για να αναλύσουν τις φωτογραφίες;
4. Με ποιο τρόπο μπορούν αυτές οι ικανότητες να είναι χρήσιμες κατά τη διαδικασία της μάθησης;

Εργαστήριο 3 με θέμα «Πώς γίνεται η επιλογή διαφορετικών ιστορικών πηγών και πώς επιτυγχάνεται η αποτελεσματική εκμάθηση της ιστορίας»

1. Ποιες μεγάλες ερωτήσεις μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να εστιάσουν την προσοχή τους στην εκμάθηση της ιστορίας;
2. Πως μπορούμε να δομήσουμε τις δραστηριότητες εκμάθησης για να αξιοποιηθούν όσο το δυνατό περισσότερο οι ιστορικές πηγές;
3. Τι μπορούμε να κάνουμε για να βοηθήσουμε τους μαθητευόμενους να έχουν πρόσβαση σε ιστορικές πηγές;

Εργαστήριο 4 με θέμα «Πώς να χρησιμοποιηθούν οι πηγές κατά τη διαδικαστική αντίληψη της διδασκαλίας της ιστορίας»

1. Η επιλογή πηγών: ποιες πηγές υπηρετούν ποιους στόχους στη διδασκαλία της ιστορίας;
2. Η ανάλυση των πηγών: ποιες ερωτήσεις για ποιες πηγές μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει;
3. Η επικοινωνιακή προσέγγιση στις πηγές: πώς να χειριστούμε μυθιστορηματικές προσεγγίσεις στην ιστορική αφήγηση;
4. Αντανακλαστικές διαδικασίες, ανατροφοδότηση και αξιολόγηση: πώς να αξιολογήσουμε και να αναθεωρήσουμε τα αποτελέσματα κατά τη διαδικασία της μάθησης;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ

με θέμα

«Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ»

Λήδρα Πάλας, JW Fulbright Centre και Ινστιτούτο Goethe, Λευκωσία,
Σάββατο 12-Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2005

Ανάλυση και αναφορά
από τη
Δρα Σταυρούλα ΦΙΛΙΠΠΟΥ
Υπεύθυνη Διεθνών Σχέσεων
Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας

Στο τέλος κάθε εργαστηρίου, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνταν πριν να προχωρήσουν στο επόμενο εργαστήριο. Έτσι, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ίδιο ερωτηματολόγιο αξιολόγηση για κάθε ένα από τα τέσσερα εργαστήρια. Συνολικά 174 ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν για τα τέσσερα εργαστήρια που οργανώθηκαν από τον κ. Τζέιμι Μπάιρομ, την κ. Λουίσα Ντε Μπιβάρ Μπλακ, το Δρα Μάικλ Ράιλι και το Δρα Αλοΐς Έκκερ. Οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια στην ελληνική, τουρκική και αγγλική γλώσσα⁴.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Όπως δείχνει ο πιο κάτω Πίνακας αρ. 1, η πλειοψηφία των ερωτηματολογίων αποκάλυψε μια ευρύτερη ικανοποίηση εκ μέρους των συμμετεχόντων από τα εργαστήρια. Τα ερωτηματολόγια έδειξαν, επίσης, ότι οι συμμετέχοντες θα ήθελαν πάρα πολύ να συμμετάσχουν σε εκδηλώσεις που θα αποτελούσαν συνέχεια των εργαστηρίων και ότι θα συνιστούσαν την οργάνωση παρόμοιων εκδηλώσεων από τον Όμιλο Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας.

---

⁴ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συγκρίσεις ανάμεσα στα ερωτηματολόγια στην αγγλική, τουρκική και ελληνική γλώσσα πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή λόγω της διαδικασίας της μετάφρασης που μεσολάβησε.

Πίνακας 1: Περιγραφικά στατιστικά της αξιολόγησης των εργαστηρίων – γενικά σχόλια

	Αρ.	Ελάχιστο	Μέγιστο	SD	Μέσος όρος
1. Πρόταση για παρόμοιες εκδηλώσεις από τον ΟΙΔΕ προς τους συναδέλφους	174	3	5 ⁵	0.461	4.72
2. Χρήσιμο να παρακολουθήσει κάποιος εκδηλώσεις που θα αποτελέσουν συνέχεια των εργαστηρίων	174	1	5	0.627	4.68
3. Ικανοποίηση από τα εργαστήρια	174	3	5	0.634	4.50
4. Έγκυρος Αριθμός (στη βάση καταλόγου)	174				

Πόσο ευχαριστημένοι είστε με τα εργαστήρια;

Συνολικά οι συμμετέχοντες ήταν αρκετά ικανοποιημένοι και με τα τέσσερα εργαστήρια: Ένα 57.5% των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων (N=100) σημείωσαν ότι οι συμμετέχοντες ήταν πολύ ικανοποιημένοι με τα εργαστήρια, 35.1% (N=61) αρκετά ικανοποιημένοι και 7.5% (N=13) απλά ικανοποιημένοι.

Θα συνιστούσες στους συναδέλφους σου παρόμοια γεγονότα οργανωμένα από τον Όμιλο;

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια (73%, N=129) έγραψαν ότι θα συνιστούσαν μελλοντικές εκδηλώσεις στους συναδέλφους τους σε μέγιστο βαθμό, 26.4% (N=46) σε αρκετά μεγάλο βαθμό και 0.6% (N = 1) σε μεγάλο βαθμό. Ο υψηλός μέσος όρος που προέκυψε για αυτό ενδεχομένως να δείχνει την εκτίμηση των συμμετεχόντων προς το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ομίλου Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας, και την ποιότητα εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών που προσφέρουν.

Θα ήταν ωφέλιμη η συμμετοχή σε εκδηλώσεις-συνέχεια των εργαστηρίων;

Συνολικά, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων που συμπλήρωσαν και επέστρεψαν τα ερωτηματολόγια (74.1%, N=129) εισηγήθηκε ότι θα ήταν πολύ χρήσιμο για αυτούς εάν συμμετείχαν σε εκδηλώσεις που θα αποτελούσαν συνέχεια των εργαστηρίων, 21.3% (N = 37) των συμμετεχόντων σημείωσαν ότι θα ήταν αρκετά χρήσιμο, 3.4% (N = 6) ότι θα ήταν απλώς χρήσιμα, 0.6 (N= 1) ότι θα ήταν λίγο χρήσιμο και 0.6% (N = 1) ότι δε θα ήταν καθόλου χρήσιμο.

⁵ Η αξιολόγηση βασίστηκε στην κλίμακα Likert 1-5, όπου το 5 ήταν ο υψηλότερος δυνατός βαθμός και το ένα ο μικρότερος.

Η ανάλυση της ANOVA έδειξε ότι δεν υπήρχαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους συμμετέχοντες που ολοκλήρωσαν τα ερωτηματολόγια στην αγγλική, τουρκική ή ελληνική γλώσσα αναφορικά με τα γενικά σχόλια στα εργαστήρια που προσφέρθηκαν.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΟΛΙΑ

Όπως δείχνει ο Πίνακας 2, συνολικά οι συμμετέχοντες, οι οποίοι συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια αξιολόγησης, ήταν ικανοποιημένοι σε μέτριο βαθμό με τα εργαστήρια, με το μέσο όρο να κυμαίνεται γύρω στο 4 στη κλίμακα Likert (1-5), όπου το 5 είναι το πιο ψηλό και το 1 το χαμηλότερο.

Πίνακας 2: Περιγραφική στατιστική αξιολόγηση των εργαστηρίων – ειδικά σχόλια

Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένοι με:	Αρ.	Ελάχιστο	Μέγιστο.	SD	Μέσος όρος
1. τον τρόπο οργάνωσης των εργαστηρίων	174	2	5	0.710	4.47
2. τη χρήση διδακτικού υλικού	174	2	5	0.759	4.46
3. τη διδακτική προσέγγιση των εκπαιδευτών	174	2	5	0.756	4.44
4. το περιεχόμενο των εργαστηρίων	174	2	5	0.748	4.42
5. την αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων στην τάξη	174	2	5	0.793	4.42
6. τις πρακτικές ιδέες που παρασχέθηκαν	174	1	5	0.866	4.40
7. τη σαφήνεια των στόχων των εργαστηρίων	174	1	5	0.801	4.38
8. τη δομή του περιεχομένου που παρουσιάστηκε	174	2	5	0.791	4.36
9. Έγκυρος αριθμός	174				

Ο τρόπος με τον οποίο τα εργαστήρια οργανώθηκαν έλαβε τον πιο ψηλό βαθμό: 58.6% (N=102) των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων έδειξαν μεγάλη ικανοποίηση, 29.9% (N=52) ικανοποίηση, 10.9% (N=19) μερική ικανοποίηση και 0.6% (N=1) λίγη ικανοποίηση. Οι συμμετέχοντες έδειξαν να τους άρεσε το γεγονός ότι είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε όλα τα εργαστήρια.

Η δομή του περιεχομένου των εργαστηρίων έλαβε τη λιγότερο θετική αξιολόγηση: 53.4% (N=93) των ερωτηματολογίων έδειξαν μεγάλη

ικανοποίηση, 31.6% (N=55) ικανοποίηση, 12.6% (N=22) μερική ικανοποίηση και 2.3% (N=4) λίγη ικανοποίηση.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Η σύγκριση ανάμεσα στους γενικούς μέσους όρους⁶ για το κάθε εργαστήριο αποκάλυψε ότι οι συμμετέχοντες ήταν ικανοποιημένοι περισσότερο από το εργαστήριο που πραγματοποίησε ο Δρ. Μάικλ Ράιλι. Δεύτερος στις προτιμήσεις ήρθε ο κ. Τζέιμι Μπάιρομ, Τρίτη η κ. Λουίσα Ντε Μπιβάρ και τέταρτος ο Δρ. Αλοΐς Έκκερ. Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει λεπτομέρειες αυτής της σύγκρισης.

Πίνακας 3: Γενική αξιολόγηση του σεμιναρίου και γενικά της όλης δραστηριότητας

	Αρ.	SD	Μέσος όρος
Εργαστήριο 3: Δρ Μάικλ Ράιλι	49	0.34	4.75
Εργαστήριο 1: κ. Τζέιμι Μπάιρομ	43	0.40	4.66
Εργαστήριο 2: κ. Λουίσα ντε Μπιβάρ Μπλακ	44	0.50	4.44
Εργαστήριο 4: Δρ Αλοΐς Έκκερ	38	0.53	3.93
Γενικός Μέσος Όρος για τα Εργαστήρια	174	0.54	4.47

Τα εργαστήρια Νοεμβρίου 2005 συνολικά έλαβαν μέσο όρο $M = 4.47$, το οποίο δείχνει ότι το γεγονός αξιολογήθηκε με υψηλό βαθμό.

Μόνο 37 ερωτηματολόγια επιστράφηκαν με συμπληρωμένο το μέρος για τα σχόλια (ανοικτού τύπου). Τα σχόλια που γράφτηκαν σε αυτό το μέρος ήταν για συγκεκριμένα εργαστήρια γενικά θετικά και αφορούσαν στη μορφή διδασκαλίας και αλληλεπίδρασης του εκπαιδευτή με τους συμμετέχοντες, εισηγήσεις υπέρ της οργάνωσης παρόμοιων εργαστηρίων για θέματα σχετικά με την ιστορία της Κύπρου, εισηγήσεις όπως δοθεί περισσότερη έμφαση στην πρακτική εφαρμογή παρά σε θεωρητικές παρουσιάσεις σε μελλοντικές δραστηριότητες, εισηγήσεις όπως δίνεται περισσότερος χρόνος παραγωγής υλικού και ανεύρεσης πηγών σχετικών με την κυπριακή διδακτέα ύλη στη διάρκεια των εργαστηρίων, εισηγήσεις για περισσότερο χρόνο για κοινωνική επαφή ανάμεσα στους εκπροσώπους διαφόρων κοινοτήτων, εισηγήσεις για συνέχιση ορισμένων εργαστηρίων, συναισθήματα απογοήτευσης για τα τοπικά ιστορικά βιβλία και την έλλειψη πηγών και συναισθήματα ενθουσιασμού σχετικά με τις πρακτικές ιδέες και την έμπνευση που προκάλεσαν τα εργαστήρια.

⁶ Προέκυψε ένας γενικός μέσος όρος από όλα τα στοιχεία .

Tarih öğretim ve öğreniminde kaynakların kullanılması

Avrupa Konseyi'nin Kıbrıs'taki aktiviteleri

Bölüm 1

**“Tarih öğretim ve öğreniminde kaynakların kullanılması”
konulu Çalıştay Raporları ve Çalıştay Malzemesi**

**Lefkoşa, Kıbrıs
12-13 Kasım 2005**

Bu çalıřmada dile getirilen görüřler, yazarlarına aittir ve Avrupa Konseyi'nin resmi görüřleri ve politikasını mutlaka yansıtmaz.

İÇİNDEKİLER

Bay Gabriele MAZZA'dan önsöz, Eğitim ve Dil Yöneticisi, Avrupa Konseyi	135
Bayan Tatiana MINKINA-MILKO tarafından giriş konuşması, proje yöneticisi, tarih eğitimi bölümü, Avrupa Konseyi	139
Teşekkürler.....	145
“Tarih öğretim ve öğreniminde kaynakların kullanılması” konulu Çalıştaylar, 12-13 Kasım 2005	147
I. KISIM: SUNUMLAR	149
Giriş.....	151
Toplu Oturumun Özeti	151
Başlangıç için Sunumlar	154
Dr Michael Riley ve Bay Jamie Byrom, Birleşik Krallık “Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı bakış açıları: Birleşik Krallık’tan örnekler”	
Dr Alois Ecker, Avusturya “Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı bakış açıları: Avusturya’dan örnekler”	
Bayan Luisa De Bivar Black, Portekiz “Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı bakış açıları: Portekiz’den örnekler”	
Katılımcılarla yapılan açık tartışmanın özeti	159

II. KISIM: ÇALIŞTAYLAR.....	161
Dört çalıştayın kısa tanımlanması.....	163
1. Çalıştay’ın konusu: “Tarih öğretirken metin şeklindeki tarihsel kaynakların kullanılması (tarihsel belgeler, anılar, seyyahların izlenimleri vd)”	
Canlandırıcı: Bay Jamie Byrom, Birleşik Krallık	
2. Çalıştay’ın konusu “Görsel kaynakların kullanılması (illustrasyonlar, fotoğraflar, internet vd)”	
Canlandırıcı: Bayan Luisa De Bivar Black, Portekiz	
3. Çalıştay’ın konusu: “Farklı tarihsel kaynaklar nasıl seçilmeli ve tarihte etkin öğrenme nasıl sağlanmalı?”	
Canlandırıcı: Dr Michael Riley, Birleşik Krallık	
4. Çalıştay’ın konusu: “Sürece ilişkin tarih öğretimi kavramında kaynaklar nasıl kullanılmalı?”	
Canlandırıcı: Dr Alois Ecker, Avusturya	
Kapanıştaki Toplu Oturum.....	175
Sonuçlar ve öneriler	180
III. KISIM: EKLER	181
Çalıştayların programı.....	183
Çalıştayların değerlendirilmesi	191

Önsöz

“Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Kaynakların Kullanımı” Avrupa Konseyi’nin 2005 ve 2006 yıllarında Kıbrıs’ta çok-toplumlu bir sivil toplum kuruluşu olan Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği ile sıkı işbirliği içinde ve Kıbrısın bütün kesimlerinden Öğretmen Sendikalarının desteğiyle gerçekleştirdiği etkinliklerin bir sonucudur (OLTEK, POED, KTOEÖS, KTÖS, OELMEK).

Bu yayın, üç dilde yayınlanacak olan serinin ikincisidir: “Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Çokperspektiflilik” 2005 yılında İngilizce, Yunanca ve Türkçe olarak yayınlandı. Bu yayın neredeyse Kıbrıs’taki tüm okullara ulaştırıldı ve çalışan öğretmenlerden çok olumlu eleştiriler aldı.

Avrupa Konseyi’nin Kıbrısla iki-taraflı işbirliği programı kapsamında hazırlanan her iki yayının da amacı yenilikçi öğretim yaklaşımlarından örnekleme ve yerel eğitimciler ve diğer Avrupa ülkelerindeki meslektaşları ile deneyimlerini paylaşma yoluyla halihazırda okullarda görev yapan öğretmenlerin en acil metodolojik ihtiyaçlarına yanıt vermek idi.

Avrupa Konseyinin bu yayınlara yol açan Kıbrıs’taki çalışmalarının bir geçmişi vardır. İlk program 2004 yılında Genel Sekreterin öncülüğünde başlamış ve seminer, atölye çalışmaları ve uzman toplantılarından oluşan toplam altı etkinlikten oluşmuştu. Bu etkinlikler dizisi sonucunda farklı toplumlardan 600 katılımcı birarada çalışma fırsatı bularak Kıbrısın uzun tarihi boyunca süregelen bir çokkültürlülük ortamı olduğu gerçeğini yansıtmışlardır.

Her etkinlik bir güven atmosferi yaratmaya yönelik olarak Kıbrısın çok-kültürlü eğitim topluluğunu bir bütün olarak ilgilendiren ortak bir temel üzerine inşa edilmiş fakat kendi içinde ayrı bir konu vurgulamıştır. Bu şüphesiz şans eseri ortaya çıkan bir yaklaşım değildir: Her ne kadar Avrupa Konseyi Avrupa’da tanınmış bir hükümetler arası kurum olsa da, her zaman sivil toplum ile olan ilişkilerine büyük önem vermiş ve bütün vatandaşların, özellikle sosyal uyumun sağlanmasını ve barış içinde bir işbirliği sürecinin teşvik edilmesi konularında katkılarına çok değerli addedmiştir.

Bizim farklı ülkelerde gerçekleştirdiğimiz çalışmalar açıkça göstermektedir ki bugün öğretmenlerin toplum içerisinde çok önemli bir konum vardır, şöyle ki onların çabaları ve mesleki kapasiteleri sonucunda genç kuşaklar açık fikirlilik, eleştirel düşünce, hoşgörü ve karşılıklı saygıya dayanan diyalog yoluyla iletişim kurabilme gibi önemli beceri ve tutumlar edinebilmektedirler. Ve bunu yapabilmek eşit derecede önemli iki bileşen ile mümkündür: kendini ifade edebilme ve diğerlerini dinleme isteği ve yeteneği.

Son yıllarda, Avrupa Konseyi programları aralarında eğitim ve tarih öğretiminin de bulunduğu alanlarda kültürler-arası diyaloga özel önem vermişlerdir. Kurumumuz, farklılık ve kültürler-arası diyalogun Avrupa'da karşılıklı anlayış ve güven inşa etmede temel anahtarlar olduğu bakış açısını her zaman desteklemiştir. Bu duruş, Avrupa Konseyinin bütün üye devletleri tarafından da kabul edilen *Rec (2001) 15* sayılı *Yirmibirinci Yüzyılda Avrupa'da Tarih Öğretimi* isimli Tavsiye Kararına da yansımıştır. Tavsiye Kararının metni ayrıca, 21. yy da tarih eğitiminin insanları işbirliği yapmaya ve dolayısıyla kalıcı bir barışa yönelik uygun koşulların yaratılması için katkıda bulunmaları konusunda teşvik etmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

2005 de Varşovada gerçekleşen Üçüncü Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi kültürler-arası diyalogu hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasinin desteklenmesi ile birlikte en önemli misyonlarından birisi olarak belirlemiştir. Kültürler-arası diyalogu oluşturan fikirler, Avrupa tarihinin temellerini oluşturan ve küreselleşme ile daha da geliştirilen kültürel çeşitlilik ile doğrudan bağlantılıdır. Bugünün farklılıklarla dolu dünyasında, kaçınılmaz olarak bütün dünyayı kapsayan yeni iletişim teknolojileri ve artan mobilite (ki bu özellikle öğrenci değişim programlarını önemli ölçüde etkilemiştir) gibi bazı olgulara tanıklık etmekteyiz. Bütün bu olgular insanların merakını harekete geçirmekte ve diğer kültürler ve gelenekler konusunda daha fazla bilgi edinmeleri yönünde ilham kaynağı olmaktadır. Fakat aynı zamanda, artan göç gibi bazı etmenler belli korkular yaratmakta ve sonuç olarak da sosyal gerginliği artırmaktadırlar.

Bunun sonucunda, Avrupa Konseyi kısa bir süre önce Avrupalı toplumlar içinde yoğunlaştırılmış bir diyalog için ihtiyaç duyulan yöntem ve yolları gösteren, Avrupa ve komşuları arasında yapılandırılmış bir diyalog için üye devletlerin tecrübelerini özetleyen bir döküman oluşturma görevini üstlenmiştir. Bu döküman, Kültürlerarası Diyalog için *Beyaz Belge* “Eşitler olarak Onur içinde Beraber Yaşamak”, tüm üyelerce kabul edilip Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunca 7 Mayıs 2008’de yürürlüğe konmuştur.

Beyaz Belgenin en önemli amaçlarından biri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki politika belirleyicilerine ve sivil toplum kurumlarına, kültürler-arası diyalogun geliştirilmesi ve uygulanması için ilkeler ve başarılı uygulama için olmazsa olmaz analitik ve metodolojik yöntem ve standartlar sağlamaktır.

Bu ana yönelişe cevap olarak son öğretim faaliyetleri, kültürler-arası diyalogu öğretim sürecine entegre etmenin yollarına odaklandı. Böylece çeşitlilik ve kültürler-arası etkileşime ilişkin öğretim fikirleri, Bulgaristan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye ve Ukrayna’dan yazarların oluşturduğu ekipler tarafından Karadeniz’in tarihi üzerine hazırlanan ilk öğretim paketinin ve bununla birlikte Avrupa Kültürel Konvansiyonu’na taraf 49 ülkenin

tümünden eğitimcileri kapsayan “Tarih Öğretiminde Ötekinin İmajı” adlı üç yıllık yeni bir hükümetler arası projenin temelini oluşturdu.

Son yıllarda Kıbrıs'ta yürütülen faaliyetler, bu kollektif çalışmaya önemli bir katkı koymaktadır. Sekreteriamız, hızla değişen dünyanın büyük zorluklarına karşılık vermenin etkin yollarını arayan ve öğrencilerine bu dünyada hakettikleri yeri bulmalarına yardımcı olan Kıbrıslı öğretmenler için bu yayının ek destek sağlayacağına inanmaktadır. Aynı zamanda, tüm Kıbrıs'tan eğitimcilerin düzenli olarak görüşüp deneyim ve kaygılarını paylaşmalarını sağlayan Avrupa Konseyi'nin, Kıbrıs'ın farklı toplumlarından gelen temsilciler arasındaki karşılıklı anlayış, inanç ve güvenin güçlenmesine kolaylaştırdığına inanıyoruz. Kuşkusuz, Avrupa Konseyi'nin bu deneyiminin gelecekte de işbirliği programları hazırlamada büyük yardımı olacaktır.

Bu yayına temel oluşturan faaliyetlerin başarısının büyük bir nedeni, Tarihi Diyalog ve Araştırma Derneği ve tüm Kıbrıs öğretmen sendikalarının (OLTEK, POED, KTOEÖS, KTÖS, OELMEK) desteği ile yürüttüğü kritik ve kapsamlı hazırlıktır. Bu vesileyle onların sürekli yardımı ve çalışmalarımıza olan bağlılıkları için tümüne teşekkür etmek istiyorum.

Gabriele MAZZA
Eğitim ve Dil Yöneticisi
Avrupa Konseyi

Giriş

İşbirliğin Kısa Geçmişi

“Avrupa Konseyi ve Tarih Öğretimi” üzerine yapılan ilk seminer, Kıbrıs JW Fulbright Komisyonu’nun işbirliği ile Tarihi Diyalog ve Araştırma Derneği tarafından organize edildi. Haziran 2004’te yapılan seminer, Kıbrıs’ta tarih öğretimi ile ilgili Avrupa Konseyi’nin bir dizi faaliyetlerinin başlangıcı oldu.

Seminer, Kıbrıslı tarih öğretmenlerinin Avrupa Konseyi’nin deneyimine güçlü ilgisini açıkça gösterdi. Farklı toplumlardan gelen ve aralarında öğretmenler, sivil toplum örgütleri temsilcilerinin, başlangıç eğitimi uzmanlarının ve tarih öğretmenlerinin olduğu 100 katılımcıyı bir araya getiren seminer, 21nci yüzyılda tarih öğretiminin yeni yaklaşımları konusunda geniş bir tartışma forumu yarattı.

Farklı toplumların uzmanlarının karşı karşıya gelerek tarih öğretiminde kilit konuları görüşmeleri için ilk fırsat olan bu seminer, özellikle Kıbrıslı öğretmenler tarafından çok olumlu karşılandı. Uzmanlar, tarih öğretirken çoklu perspektif kullanılarak bölgesel işbirliğin nasıl geliştirileceği, farklı kaynaklar kullanılarak uzlaşma için nasıl tarih öğretilmesi, öğrencilere nasıl kritik düşünme ve açık fikirlilik öğretilmesi ve onların bilgileri, kavramaları ve becerilerinin nasıl değerlendirileceği konularında Avrupa Konseyi’nin uzmanlığına özel ilgi gösterdiler.

Yapılan tartışmalar, Kıbrıslı tarih öğretmenlerinin bakış açısıyla Avrupa Konseyi ile işbirliğinin en etkili olabileceği ana alanların belirlenmesini sağladı. Katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından belirlenen iki alan daha sonraki etkinlikler için odak noktası oldu:

- Hoşgörü, karşılıklı anlayış ve uzlaşma temelinde tarih öğretirken tüm toplumlar tarafından kullanılacak ek öğretim materyallerinin eksikliği;
- Yeni etkileşimli metotlar üzerine metodolojik bilgi eksikliği.

Bu noktadan ileriye şu yaklaşımın bir kural haline geldiğini belirtmekte yarar var: her faaliyet için konuların ve tartışma sorularının seçimi, Kıbrıslı öğretmenler tarafından yapılan önerilere dayanmaktadır ve onların sınıftaki tecrübeleri ile yakından ilgilidir.

“Tarih Öğretiminde ve Öğreniminde Çoklu Perspektif” üzerine Kasım 2004’te Lefkoşa’da yapılan ve yeni öğretim materyallerinin hazırlanması ile öğretmenlerin eğitimi konularına yoğunlaşan bir sonraki seminer ve atölye çalışmalarını tecrübeye dayalı odak noktası belirledi. Günümüzde Avrupa’da

eğitimin en önemli zorluklarından birinin farklılıkların öğretimi ile ilgili olduğu dikkate alındığında öncelikli hedef, katılımcıları tarih öğretiminde çoklu perspektif gibi pratik yaklaşımlar konusunda bilgilendirmektir. Bu yaklaşım, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 31 Ekim 2001 tarihinde kabul edilen *Rec (2001) 15* sayılı *Yirmi Birinci Yüzyıl Avrupasında Tarih Öğretimi Üzerine Tavsiye Kararı*'nda yansıtılmıştır.

Seminer sırasında katılımcılar bir kez daha Kıbrıs'taki farklı topluluklar tarafından kullanılacak tamamlayıcı öğretim materyallerine acil ihtiyaç olduğunu altını çizdiler. Katılımcılar ayrıca, Avrupa Konseyi'nin, bölgesel bağlamlarda tarih öğretimi konusunda kayda değer bir deneyim birikimine sahip olan ve komşu ülkelerde karşılıklı saygı temeline dayalı tarih öğretiminde (Karadeniz Öğretim Paketi'nde de yansıtıldığı gibi) yeni yaklaşımlar geliştiren benzersiz bir uluslararası kurum olduğunu ifade ettiler. Kıbrıslı öğretmenler, Kıbrıs okullarında da buna benzer öğretim materyallerinin olmasının çok yararlı olacağını vurguladılar ve Avrupa Konseyi'nin himayelerinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve günlük tarihsel konularında Kıbrıs'ın geçmişini bütün olarak yansıtan pedagojik materyaller seti hazırlamayı önerdiler. Katılımcıların kanısına göre, bunun gibi ek öğretim araçları uzlaşma sürecini güçlendirmeye yardımcı olacak ve gençlerini günümüz çok-kültürlü ortamında yaşam boyu yeni niteliklerle donatacaktır.

Haziran 2005'te bu talebin ardından, pedagojik bir paket hazırlama konusunun görüşüldüğü uzmanlar toplantısı Lefkoşa'da yapıldı. Toplantıda aşağıdaki kararlar alındı:

- gelecekteki yayın, öğretmenlere ek kaynaklar ve bu kaynakların günlük çalışmalarda nasıl kullanılacağını anlatan metodolojik kılavuz sağlamayı hedefleyen tamamlayıcı pedagojik araç olmalıdır;
- pedagojik setin içerdiği kaynaklar, ulusal tarih ders kitaplarındaki bilgileri tekrarlamamalıdır;
- paket, Kıbrıs'ın kültürel, sosyal, ekonomik ve günlük tarihine odaklanmalı ve şehirle köy yaşamı, aile, yemek, iskan, moda, gelenekler ve seyahate gelen yabancıların Kıbrıs hakkındaki izlenimleri gibi konuları içermelidir. Materyaller Kıbrıs'ı çok-kültürlü bir ortam olarak göstermelidir.

Yapılan tartışmaların sonuçlarından biri, *Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Çoklu Perspektif* kitapçığının 2005 yılında yayınlanması oldu. İçeriği, öğretmenlerin günlük olarak sınıfta kullanabilecekleri uygulamalı metodolojik bilgilerden oluşmakta olan kitap, Avrupa Konseyi'nin himayelerinde İngilizce, Yunanca ve Türkçe olarak yayınlandı ve tüm Kıbrıs'taki okullara dağıtıldı.

2005 ve 2006 yıllarında Avrupa Konseyi'nin Kıbrıs'taki tarih öğretim faaliyetleri, öncelikli olarak tarih eğitimi aracılığıyla kültürler-arası diyalogu teşvik etmeyi amaçlayan başlıca uygulamalı metodolojik konulara yoğunlaştı. Bu dönemde Lefkoşa'da biz dizi öğretmen eğitimi etkinlikleri yaptık: “*Tarih Öğretimi Ve Öğreniminde Kaynakların Kullanımı*” atölye çalışmaları (Kasım 2005), “*Kıbrıs'ın Kültürel ve Sosyal Tarihinin Öğretiminde Tarihsel Kaynakların Kullanımı*” atölye çalışmaları (Haziran 2006), ve “*Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Kültürler-arası Diyalogun Teşvik Edilmesi İçin Etkileşimli Metotlar*” konusunda seminer ve atölye çalışmaları (Aralık 2006).

Okullarda tarih öğretirken farklı tarihsel kaynaklar nasıl kullanılabilir, etkileşimli metotlar nasıl uygulanmalı, öğrencilere hoşgörü, açık fikirlilik, diğerlerine saygı gibi tutumlar nasıl öğretilmeli ve öğrenciler tarafından zenginlik katan unsur olarak anlaşılabilmesi için kültürel çeşitliliği nasıl yansıtmalı konularında yaptıkları oturumlarda Avusturya, Almanya, Portekiz, Sırbistan ve İngiltere'den gelen tarih eğitmenleri, Kıbrıslı eğitimcilerle deneyimlerini paylaştılar.

Bu faaliyetler, Üçüncü Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde (Varşova, Mayıs 2005) kabul edilen ve “*Avrupa Konseyi'nin demokratik yurttaşlık, insan hakları, tarih ve kültürler-arası eğitim alanlarında eğitimcilerin eğitimi için tüm fırsatları artıracakını*” beyan eden Aksiyon Planı'nda yer alan fikirlere uygun olarak geliştirilmiştir.

İşbirliğin Temel Özellikleri ve Varılan Sonuçlar

2004 yılından başlayarak Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği, Avrupa Konseyi'nin ana partneri oldu. Bununla birlikte, tüm Kıbrıs öğretmen sendikaları (OLTEK, POED, KTOEÖS, KTÖS, OELMEK) bu faaliyetleri güçlü bir biçimde destekledi ve böylece, faaliyetlerin uygulanması için çok önemli olan, çalışan öğretmenlerle bağları sağlamlaştırdı. Bu kuruluşların üst düzey temsilcileri sürekli olarak seminer ve atölye çalışmalarının hazırlanmasında görev aldı.

Her etkinlikte dağıtılan anket, seminerler sırasındaki çalışmaların değerlendirilmesine imkan verdi ve günlük çalışmalarından öğrendiklerini nasıl uyguladıkları konusunda öğretmenlerin geri bildirimlerine çerçeve oluşturdu. Etkinliklerin başarısının bir göstergesi, bu etkinliklerin Kıbrıslı tarih öğretmenleri arasında artan popülerliği idi. Anketlerin analizi, katılımcıların % 87'sinin faaliyetlerin kendilerine günlük çalışmalarında kullanabilecekleri değerli bilgiler sağladığını gösterdi. Aralık 2006'daki seminerin organizatörlerinin, tüm toplumların temsilcilerinden katılmak istedikleri yönünde 500 başvuru almaları da önemli bir olgudur.

2005 ve 2006 yıllarında yapılan oturumların odak noktası, okullarda tarih öğretirken farklı tarihsel kaynakların kullanımını konusuydu: farklı kaynaklar kullanarak etkileşimli metodlar nasıl uygulanmalı, tarih dersleri için kaynaklar ve öğretim materyalleri nasıl seçilmeli ve öğretmene kendi kaynak araştırmalarını yapmaları konusunda nasıl yardım edilmeli, öğrenciler için soru ve ödevler nasıl hazırlanmalı ve tarih derslerinde istenen bilgi ve beceriler nasıl değerlendirilmelidir.

Kıbrıslı tarih öğretmenleri, bir toplumdaki öğretmenlerin erişebileceği tarihsel kaynakların diğer toplumdaki meslektaşları tarafından bilinmediğinin çok sık rastlanan bir olgu olduğuna dikkat çektiler. Bunun için, ortak menfaat konularının seçilerek katılımcılardan, derslerde olası kullanıma yönelik bir araya getirilebilmeleri amacıyla bir sonraki atölye çalışmalar dizisine materyallerini getirmeleri önerildi.

Ayrıca, maksimum fayda sağlanabilmesi için atölye çalışmalarının, Avrupa Konseyi tarafından davet edilen Avrupalı öğretmenler ile farklı toplumlardan yerli öğretmenlerden oluşan karma eğitici ekipleri tarafından yürütülmeleri de önerildi. Bu öneriler, Kasım 2006'da Lefkoşa'da düzenlenen "*Kıbrıs'ın Kültürel ve Sosyal Tarihinin Öğretiminde Tarihsel Kaynakların Kullanımı*" konulu atölye çalışmalar programına yansdı.

"Tarih Öğretimi ve Öğreniminde Kültürler-arası Diyalogu Teşvik Etmek İçin Etkileşimli Metotlar" konulu son seminerin (Lefkoşa, Aralık 2006) temel hedefleri, okullarda tarih öğretirken kullanılan etkileşimli metotları tartışmak, okuldaki tarih aracılığıyla kültürel farklılık öğretilirken kültürler-arası öğrenim ve iletişimin nasıl yardımcı olabileceğini incelemek, öğrencilere kritik düşünme, bağımsız sonuçlar çıkarabilme ve kültürel farklılığı zenginlik katan bir faktör olarak anlama kapasitesi gibi becerileri geliştirmelerinde nasıl yardımcı olunacağını analiz etmek, ve farklı kültürlerin temsilcileri ile hoşgörü temelinde iletişim kurmaktır.

Katılımcılar, günümüz eğitiminin genç insanları diyalog temelinde farklı kültürler, dinler ve dil gruplarının temsilcileri ile barışçıl bir biçimde temas kurma yönünde motive ederek çatışmaların önlenmesinde çok önemli bir rol oynadığını dikkate aldılar.

Her faaliyetin sadece işbirliğinde devamlılığı sağlamakla kalmayıp, kendi özel vurgusunun da olması gerektiği bir gelenek haline geldi. Tarih öğretimi üzerine yapılan seminer ve atölye çalışmalarına lise öğrencilerini de katma yönünde daha önceki etkinliklerde yapılan önerilerin devamı olarak, Kıbrıs'ın iki ana toplumundan *Dove Olympic Movement*'i (*Güvercin Olimpik Hareketini*) temsil eden sekiz genç ve iki öğretmenleri atölye çalışmalarına katılarak, tartışmalara farklı bir boyut getirdi.

Tarih öğretimi ve öğreniminde kaynakların kullanımı konusunda olan atölye çalışmalarının materyallerini üç dilde yayınlama fikri, uygulamaya yönelik sonuçların günlük ders çalışmalarında yararlı olabileceği gerekçesiyle Kıbrıslı öğretmenler tarafından ortaya atıldı.

Bu yayının iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, kaynakların kullanımı konusunda 2005 yılında yapılan seminer tartışmalarını kapsamakta ve farklı Avrupa ülkelerinin bu alandaki tecrübelerini de aktararak, sunum metinlerini ve atölye çalışmaları hakkında genel açıklamaları içermektedir. İkinci bölüm ise Kıbrıs'ın sosyal ve kültürel tarihinden örneklere dayanmakta ve sadece tartışmalarda ortaya çıkan sonuçları değil, aynı zamanda ders planları ile öğrenciler için soru ve ödevler ile, bu kaynakların derste nasıl kullanılacağı konusunda pratik önerileri içeren metinleri ve görsel kaynakları da sunmaktadır. Gerçekte bu yayının, gelecekte tamamlayıcı pedagojik materyaller setinin temeli olarak kullanılacak ana felsefe ve yapıyı yansıtmaktadır.

Sekreteryamız, farklı toplumları temsil eden Kıbrıslı öğretmenlerin yakın bir geçmişte yaptığı yaratıcı çalışmanın bu örneğinin, aralarındaki bağları güçlendireceği ve sonuç olarak, öğrencilerinin Kıbrıs'ın çok-kültürlü boyutunu anlamalarına ve bütünüyle takdir etmelerine yardımcı olacağını ümit etmektedir.

Tatiana MINKINA-MILKO
Project Müdürü
Tarih Eğitimi Bölümü, Avrupa Konseyi

Teşekkürler

Avrupa Konseyi Sekreteryası ana ortağı ve özgün bir sivil toplum örgütü olan, Kıbrıs'taki tüm tarih öğretmenlerini bir araya getiren Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'ne, 2005 yılındaki seminer ve çalıştayların düzenlenmesindeki değerli çalışmaları ve bu sayının baskıya hazırlanmasındaki katkılarından dolayı teşekkür eder. Derneğin Yönetim Kurulu üyeleri Dr Chara Makriyianni, Marios Epaminondas, Ulus Irkad, Dr Ahmet Djavit, Kyriakos Pachoulides, Maria Chrysanthou, Eleni Panayi, Dr Stavroula Philippou, Mete Oğuz ve Dr Charis Psaltis, katkıları için hepsi teşekkürü hakediyor.

Ayrıca, Kıbrıs Teknik Eğitim Öğretmenleri Derneği, OLTEK; Kıbrıslı Rum Öğretmenler Kurumu, POED; Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası, KTOEÖS; Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası, KTÖS; Kıbrıs Orta Okul Öğretmenler Kurumu, OELMEK'e compelling/sürekli katkılarından dolayı minnettarız. Özellikle Kıbrıs Teknik Eğitim Öğretmenleri Derneği (OLTEK) Başkanı Niki Matheou, Kıbrıslı Rum Öğretmenler Kurumu (POED) Başkanı Dimitris Mikellides, Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS) Genel Sekreteri Tahir Gökçebel, Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS) Eğitim Sekreteri Kenan Tuncay ve Kıbrıs Orta Okul Öğretmenler Kurumu (OELMEK) Temsilcisi Yiannos Sokratus'a teşekkür ederiz.

Ledra Palace yönetimine, JW Fulbright Merkezi ve Goethe Enstitüsüne de seminer ve çalıştayların düzenlenmesindeki yardım ve desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Bu sayının basılmasına yol açan seminer ve çalıştaylarda yer alan herkese minnetimizi iletiriz. Özellikle de eğitmen- çalıştay canlandırıcıları James Byrom, Michael Riley, Dr Alois Ecker ve Louisa de Bivar Black'a çok teşekkür ederiz.

Seminer ve çalıştayların detaylı raporunu tutan ve böylece bu sayının basılmasına yardım eden Genel Rapörtörler, isimleriyle Marios Epaminondas ve Dr Ahmet Djavit, ayrıca diğer rapörtör ve yardımcıları: Mehves Beyidoglu, Kostas Konstandinou, Dr Dilek Latif, Zaharoula Malas, Mete Oğuz, Dr Yiannis Papadakis, Yurtagül Akcansoy ve Effie Ioannou şükranlarımızı sunarız.

Son olarak, bu sayıyı İngilizce'den Yunanca ve Türkçeye çeviren Effie Ioannou ve Dr Ahmet Djavit'e minnettarlığımızı belirtiriz. Editörlerimiz Fezile Işık, Dr Dilek Latif ve Kyriakos Kiliaris'e Türkçe metindeki çalışmaları, Makis Sepos ve Dr Stavroula Phlippou'ya Yunanca metindeki çalışmaları için, ve ayrıca teknik düzeltmeden sorumlu Dr Hara Makriyianni'ye özel teşekkürlerimizi sunarız.

**“Tarih öğretim ve öğreniminde
kaynakların kullanılması”**

konulu çalıştaylar

Lefkoşa, Kıbrıs

12-13 Kasım 2005

Raporu Hazırlayanlar

Bay Marios EPAMINONDAS, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği Başkan
Yardımcısı ve Dr Ahmet CAVİT, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği

KISIM I: SUNUMLAR

GİRİŞ

Bu rapor, 12 Kasım Cumartesi ve 13 Kasım Pazar 2005 tarihlerinde Lefkoşa’da yapılan “Tarih öğretim ve öğreniminde kaynakların kullanılması” konulu çalıştaylarda yapılan etkinlikleri ve varılan sonuçları anlatmaktadır. Toplu oturum, Ledra Palas’ta yer almış ve katılımcılar daha sonra üç farklı yerde çalışmışlardır: Ledra Palas, JW Fullbright Merkezi ve Goethe Enstitüsü. Bu çalıştay, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği’nin işbirliği ile Avrupa Konseyi tarafından düzenlenmiş olup, Kıbrıs’ın her tarafından gelen 120 katılımcı, tarih öğretmenleri ve öğretmen eğitimleri bir araya getirmiştir.

Çalıştayların hedefleri şunlardır:

- Okullarda tarih öğretirken, farklı tarihsel kaynakların nasıl kullanılabileceğini tartışmak;
- Okullarda tarih öğretmek için yardımcı kaynakların tarih öğretmenleri tarafından nasıl aranıp, hazırlanabileceğine bakmak;
- Öğrencilerin becerilerini geliştirmeleri için soruların ve görevlerin hazırlanması ve onların bilgi ve becerilerini değerlendirme yollarını keşfetmek ve analiz etmek.

Çalıştaylarda kullanılan diller, İngilizce, Yunanca ve Türkçe idi. Eşzamanlı çeviri sağlanmıştır.

TOPLU OTURUMUN ÖZETİ

Başlangıç konuşmaları

Avrupa Konseyi, Tarih Eğitimi Bölümü’nden Bayan Tatiana MINKINAMILKO, açılış oturumu sırasında bütün katılımcıları selamladı ve Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği’ne teşekkür ederek, Kıbrıs’ta Haziran 2004’den beri Avrupa Konseyi tarafından örgütlenmiş olan daha önceki seminer ve çalıştaylara değindi. Tarih öğrenim ve öğretimindeki zorluklara ilişkin olarak, Kıbrıs ile Avrupa Konseyi’nin birlikte çalıştığı diğer ülkeler arasındaki benzerlikleri ortaya koydu ve çeşitli yerlerde eğitimciler tarafından dile getirilmiş olan bir dizi sorunu sıraladı:

- “Tarih öğretimi nasıl daha ilginç kılınabilir?”
- “Öğrencilerin okul yaşamlarında ve daha sonra, tarihe sürekli bir ilgi göstermeleri için hangi çabalarda bulunulabilir?”
- “Günümüz öğrencileri ve gelecekteki yurttaşların gereksinimlerine daha iyi yanıt vermek için hangi öğretim yöntemleri benimsenmelidir?”

Bayan Minkina-Milko, ayrıca, yukarıdaki sorulara yanıt ararken, sıklıkla ortaya çıkan önemli bir konuya da değindi: Tarih derslerinin daha ilginç hale getirilmesi ve öğrencilere, kendi eleştirel becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak için, aynı zamanda, derslerin zaman sınırlamalarını da dikkate alarak, kaynaklar nasıl bulunmalı ve kullanılmalı? Bayan Minkina-Milko, bu zorlukların, ilk önce, “Tarih öğretiminin hedefi nedir?” şeklindeki daha zor bir soruya yanıt bulmadan aşılamayacağını söyledi.

Bayan Minkina-Milko, Avrupa Konseyi çalışmalarının temelini oluşturan ana ilkelere işaret ederek sözlerine devam etti. Avrupa Kültür Sözleşmesi’ni imzalamış olan 49 ülkenin, tarih öğretiminde ortak bir yaklaşımın oluşturulması için, duyarlı, tartışmalı ve tartışmasız konular üzerinde karşılıklı konuşmayı kolaylaştırmak için, çeşitli ülkelerden uzmanlar bir araya getirme kararı aldığını anlattı. Bu toplantılarda ortaya çıkan esas konu, tarihin, 21.yüzyılda, bir önceki yüzyıldaki aynı yöntemleri kullanarak öğretilip öğrenilebileceğinin olası olup olmadığı idi. Varılan esas sonuç, günümüzün küreselleşmiş dünyasında, bölücü çizgileri ortadan kaldırarak halkları birleştirme yollarını bulmamız gerektiğidir. Her ne kadar halklar, kendi ulusal kimlikleri yoluyla hâlâ daha birbirleriyle bağlantılı olabilirlerse de, öteki halklarla birlikte yaşamının nasıl olabildiğini de öğrenmelidirler. Tarih dersi, hoşgörü ve karşılıklı anlayışı öğretmede bir araç olabilir.

Bayan Minkina-Milko, kendi deneyimlerini katılımcılar ile paylaşmak üzere Kıbrıs’a gelmiş ve Avrupa Konseyi ile çalışmakta olan uzmanları tanıttıktan sonra, sözü Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği Başkanı Bayan Hara Makriyanni’ye verdi. O da, Öğretmen Sendikaları ile Derneğin temsilcilerini, selamlama konuşmalarını yapmak üzere kürsüye çağırdı.

Katılımcıları selamlamak üzere söz alan ilk konuşmacı, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği’nin temsilcisi olan Bay Ulus IRKAD idi. Bay Irkad, geçen iki yüzyılda, tarih yazımı konusunda kullanılan yaklaşımların kısa bir özetini verdi. Şimdiki sosyal bağlamda, milliyetçi önyargılar olmadan birlikte yaşama kültürünün yaratılmasına katkı koyabilecek bir tarih öğretiminin gerekli olduğunu vurguladı. Bu etkinliği destekleyen Avrupa Konseyi’ne, bölücü çizginin iki yanındaki Öğretmen Sendikalarına, Derneğin teşekkürlerini ifade ederek, ayrıca çalıştayların hazırlanmasına yardım eden kişi ve gruplara ve katılımcıların da gelmiş olmalarına teşekkür etti.

Bir sonraki konuşmacı, **Kıbrıs Teknik Eğitim Öğretmenleri Derneği (OLTEK) Başkanı Bayan Niki Matheu** idi. Bayan Matheu, bu özel konuyu seçtikleri için toplantıyı örgütleyenleri kutladı. Tarihin, öğrencilerin tarihi anlamalarına yardımcı olmada başarılı olamayan bir yaklaşım olan milliyetçi yaklaşımdan acı çektiğine işaret etti. Tarihin, savaşlar ve şiddet üzerinde

yoğunlaşmasına değil, bunun yerine, yaşamın takdir edilerek güzelliğini artırması gerektiği şeklindeki görüşünü dile getirdi. Öğretmenlerin bu açıdan önemli bir rol oynayabileceklerini söyledi.

Kıbrıs Rum Öğretmenler Örgütü (POED)'nün Başkanı Bay Dimitris Mikellidis, üçüncü konuşmacıydı. Avrupa Konseyi ile Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'ni bu girişimleri için kutladıktan sonra, tarihin geçmiş ile günümüz arasında sürekli bir diyalog olduğu düşüncesini savundu. Bay Mikellidis, geçmişe tek bir açıdan yaklaşılması gerektiğini ileri sürerek, eleştirel düşünmenin kaynaklarla etkileşim içine girilerek ilerletilmesi gerektiğini vurguladı. Özellikle Kıbrıs söz konusu olduğunda, eleştirel düşüncenin, geçmişteki hatalarımızdan ders çıkarmamızda çok önemli bir araç oluşturduğunu söyledi.

Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS) Başkanı Bay Tahir Gökçebel, kürsüye gelen bir sonraki konuşmacıydı. Bütün katılımcılara hoş geldiniz diyerek, adanın birleşmesi için çalışmakta olan KTOEÖS'in, bu tür etkinliklere her zaman çok önem verdiklerini söyledi. Tarihe, Kıbrıs'taki bütün toplumlar arasındaki ilişkileri geliştirecek bir şekilde yaklaşmamız gerektiğini vurguladı. Bay Gökçebel, ayrıca, kendi sendikasının, gelecekte bu tür etkinlikleri örgütlemeye daha da yakından meşgul olmaya hazır olduklarını ifade etti.

Bir sonraki konuşmacı olan **Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS) Eğitim Sekreteri Bay Kenan Tuncay**, tarih ile ilgili bu tür çalıştayların önemini vurguladı. Bay Tuncay'a göre, eğitimciler, Kıbrıs'taki iki toplum arasında düşmanlık yaratmada belli bir rol oynamış olup, şimdi de barışma sürecinin başlatıcıları ve aracıları olarak yeni rollerini üstlenmeleri gerekir. Eğitimcilerin bir başka sorumluluğunun da, yeni ders kitaplarının hazırlanması olduğunu söyleyen Bay Tuncay, bu tür toplantıların daha düzenli olarak örgütlenmesi gerektiğine ilişkin isteğini dile getirerek, konuşmasına son verdi.

Kıbrıs Ortaokul Öğretmenleri Örgütü (OELMEK)'nün temsilcisi Bay Yannos Sokratus, etkinliği hazırladıkları için örgütleyicilere teşekkür ederek, tarih öğretiminde çok yönlülüğün kullanılmasının, öğrencilere tarihsel bilinç ve eleştirel düşünme kazandırmada ve onları, aktif Kıbrıslı ve Avrupalı yurttaşlar olarak hazırlamada, en kapsamlı bir yöntem olduğunu vurguladı. Ne var ki, bu yaklaşımın yaygın olarak kullanılmadığını, çünkü var olan sistemin eğitimci ve öğrencilerin dikkatini sınavlar üzerine odaklandığını ve bu yüzden, tarih öğretimini geliştirmek için değişiklikler yapma gereksinimi olduğunu belirtti.

Bayan Tatiana Minkina-Milko ve Bayan Hara Makriyanni, bütün Öğretmen Sendikalarının etkinliği destekleyerek, burada hitapta bulunmalarından memnun olduklarını dile getirdiler. Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği adına konuşan

Bayan Makriyanni, Derneğin, eğitim, araştırma ve diyalog yoluyla tarih öğretim ve öğrenimini teşvik etmekte olan, çok toplumlu ve hükümet dışı bir örgüt olduğu konusunda katılımcılara güvence vererek, herhangi bir ortak çabayı koordine etmeye hazır olduklarını ve Avrupa Konseyi'nin desteği ile bölücü çizginin her iki yanındaki bütün öğretmen sendikaları ile işbirliklerini daha da ilerletmek istediklerini söyledi. Devamla, bu ve benzeri eğitim konulu etkinliklerin, eğitimcilerin bir araya gelerek, tarih öğretiminin çeşitli konularını tartışmak için bulunmaz olanaklar olduğunu ve böylece, bu etkinliklere katılan öğretmen sayısı ne kadar fazla olursa, ortak hedeflerimizin başarılı bir şekilde yerine getirilmesinde daha verimli ve yararlı olunacaktır dedi. Bayan Minkina-Milko, buna ek olarak, daha iyi eğitilmiş öğretmenlerin, öğretim malzemesinde eksiklik olsa bile, öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini kazandırmada yardımcı olabileceklerini söyledi.

Selamlama konuşmalarından sonra, Avrupa Konseyi'nin dört uzman ve eğitimci kendi sunumlarını yaptılar.

Başlangıç Sunumları

İlk sunumun başlığı **“Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması: Birleşik Krallık'tan örnekler”** olup, **Birleşik Krallık'tan Dr Michael RILEY ve Bay Jamie BYROM** tarafından sunulmuştur. Sunumlarının amacı, tarihsel kaynakların, 30 yıldan beridir, tarih öğretiminin önemli bir kısmını oluşturduğu Birleşik Krallık'ta yapılmış olan çalışmaları katılımcıların öğrenmesine yardımcı olmaktır. Dr Riley ile Bay Byrom, önce katılımcılara ekrana yansıttıkları dört kaynağı gösterdiler ve bunların ilgili oldukları alanla bağlantılı olarak ne yapabileceklerini sordular. Kaynaklarda dört görüntü vardı: Bir manzara, bir taşın yapılmış nacak, Roma döneminden bir av sahnesi ve bir ilan. Katılımcılar, eğitimcilerle birlikte karşılıklı etkileşim içine girdiler. Daha sonra, eğitimciler, kendi çalışmalarının temelini oluşturan Birleşik Krallık'ın Ulusal Müfredatı'ndan bazı bölümleri sundular. Bunlar arasında, tarih okumanın genç insanların bilgi, anlayış, beceriler ve değerleri açısından ne sağlayabileceğine ilişkin kısa bir açıklama da vardı. Alıntının da gösterdiği gibi, kaynakların eleştirel kullanımı ve tarihin farklı yorumlarının değerlendirilmesi, Birleşik Krallık'taki tarih eğitiminin bütün esas unsurlarıdır.

Dr Riley ve Bay Byrom, ayrıca, ders kitaplarının tamamıyla serbest piyasa ilkelerine göre yayımlandığı Birleşik Krallık'taki tarih dersi kitaplarının genel durumu hakkında katılımcıları bilgilendirdiler. Yayıncıların her yıl çok çeşitli ve yeni tarih dersi kitapları yayımladıklarını ve öğretmenlerin kendi tercih ettikleri herhangi bir kitabı satın almakta özgür olduklarını anlattılar. Dr Riley ve Bay Byrom yanında, Bayan Christine Counsell'in de, öğretmenlerin öğrencilere öğrenmelerine yardımcı olacak şekilde dikkatlice yapılandıkları tarih dersi kitaplarını yazmış kişiler olduklarından söz ettiler. Bu ders kitapları,

öğrencilerin, bilgilerini artırmayı, fikirler oluşturmalarını ve insanların geçmişle ilgili olarak, farklı bakış açılarını ciddiye alan ve geçmiş hakkındaki farklı görüşleri benimseyen tarihi algılama becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktaydılar.

Eğitmenler daha sonra, 1966 ve 1976 yılları arasında birçok İngiliz okulunda kullanılmış olan bir ders kitabından bazı sayfalar gösterdiler. Bunlar, orta çağdaki köylülerin yaşamı hakkında olup, yazarın anlatısı egemen durumdaydı. Bu sayfalar, daha sonra, yazarın anlatısının çok kısa olduğu ve hesap defterleri, mahkeme kayıtları ve şiirlerden birçok kısa alıntılar ve bölümlerin aktarıldığı, tarihsel kaynaklarla dolu, yakın geçmişe ait bir kitaptan alınmış bir sayfa ile kıyaslandı. Bay Byrom, kendilerinin hazırladıkları bir dizi ders kitaplarının, tarih dersi kitaplarına olan “eski” ve “yeni” yaklaşımlardan en iyilerini almaya çalışan ilk kitaplar olduğunu anlattılar. Kendi ders kitaplarında, öğrencilere iyi bir tarihsel soru ile şekillendirilmiş olan tarihe ilişkin meydan okumalar veya araştırmalar vermeye çalışmaktadırlar. Daha sonra, tarihsel araştırmalar planlanırken sorulması gereken bir dizi soru şöyle sunuldu:

- İçeriğin şu alanı **önemli** midir?
- İçeriğin bu alanını canlı ve motive edici bir **araştırma sorusu** haline nasıl getirebiliriz?
- Araştırmayı **tek tek insanlar** üzerinde odaklandırabilir miyiz?
- Öğrenciler, anlayışlarını, uğraşla elde ettikleri bir **sonuç ürün** ile nasıl iletebileceklerdir?
- Soruşturmanın başında öğrencileri nasıl **oltaya geçireceğiz**?
- Azami motivasyon için öğrenme **aşamalarını nasıl sıralayacağız**?
- Bilgiyi **seçme ve kullanmada** öğrencilere nasıl yardım edebiliriz?
- **Farklı zekâ düzeylerine** hitap eden öğrenme etkinliklerini nasıl yaratabiliriz?
- Öğrenen kişilere özel görevler vererek **‘küçük oltalar’**ı nasıl yaratabiliriz?
- Metinlerden belirgin olmayan alıntılar alma yerine, **zengin kaynakları** nasıl yaratabiliriz?

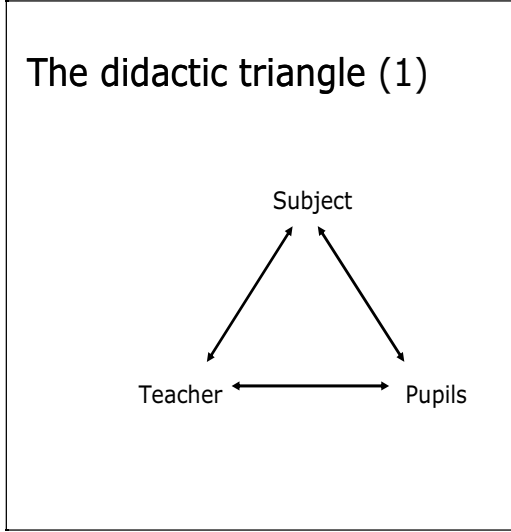
Bir araştırma örneğinde, belli bir konu hakkında kendilerini bilgilendirebilmek için tam olarak hangi farklı tiplerdeki tarihsel kaynakların işlenmesi gerektiği öğrencilere sorulabilir. Yazarların ders kitaplarında, daima öğrenim yolculuğu, güçlü bir “olta” ile başlamaktadır. Bu, öğrencilerin dikkatini çekecek bir öykü veya resim olabilir ve sonunda öğrenciler yazılı kaynaklar kullanabilirler. Bay Byrom ve kitabı birlikte hazırladığı yazar arkadaşları, öğrencilere orijinal, yazılı belgelerin nasıl göründüklerini gösterdiler ve onlara üzerinde çalışacakları bir alıntı verdiler. Sordukları sorular da şöyle idi: “Bu yazılı kaynaklar, konumuzla ilgili olarak bize tam olarak ne anlatmaktadırlar?”, “Bu, eski eşyalar ve görsel kaynaklarla nasıl kıyaslanabilir?”. İlke olarak bir araştırmanın inşası, bir

“büyük” sorudan gelişir ve belirgin bir yön olarak, yavaş atılan adımlarla öğrencilerin fikirlerini bir araya getiren nihai bir etkinliğe gider.

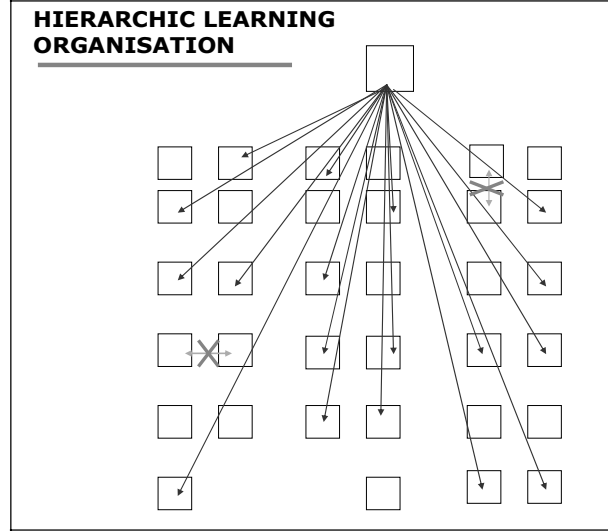
Bunu izleyen sunum, **“Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı yönler: Avusturya’dan örnekler”** konusunda olup, **Avusturya, Viyana Üniversitesi’nden Dr Alois Ecker** tarafından yapıldı. Dr Ecker son on yılda, dünyada ve özellikle Avrupa’da meydana gelmiş olan sosyal, ekonomik ve siyasal değişikliklerin, eğitim kurumlarındaki statükosuna meydan okuma oluşturduğunu anlattı. Şimdi öğrencileri, günlük yaşamda kullanmak üzere bilgi ve sosyal becerilerle donatabilecek yeni, karmaşık ve dinamik yöntemlerin bulunmasına gereksinim duyulmaktadır. Dr Ecker ayrıca, Avusturya’da kendisi ve meslektaşları tarafından yapılmakta olan ve öğrencilere, -sırf tarihsel olguların da ötesinde-, onların seçme, analiz etme, yorumlama ve kaynakları başka durumlarla da ilişkilendirmede yardımcı olabilecek önemli becerilerin öğrenilmesine yardımcı olduğunu gösteren çalışmalarının teorik arka planını tanımladı. Devamla, otantik belgeler arşivi, belgesel ve kurgusal filmler, bilgi teknolojisi, müzeler ve sözlü tarih de dahil, çok geniş bir çeşitlilikteki kaynakların kullanılması gerektiğini belirtti.

Dr Ecker, öğretici bir üçgenin yapısını sundu (Şekil 1) ve daha sonra öğrenmenin örgütlenmesindeki üç ana şekli tanımladı: Hiyerarşik model, takımdan kaynaklanan model ve süreçten kaynaklanan model. Bunlar aşağıdaki Şekil 2, 3 ve 4’de gösterilmektedir:

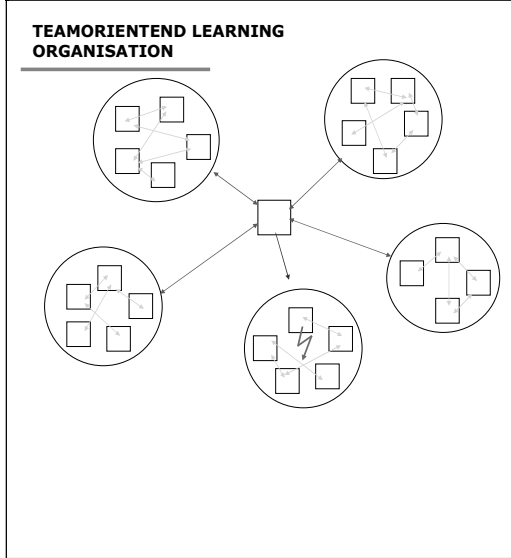
Şekil 1

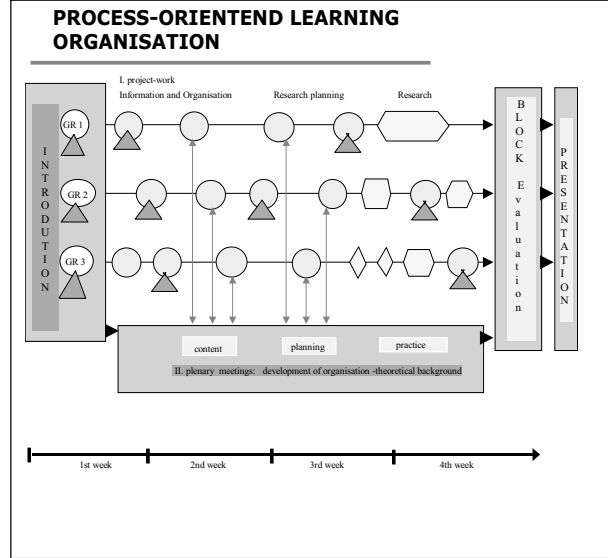
Şekil 2

Şekil 3

Şekil 4

Hiyerarşik öğretim modelinin, tarih öğretiminde her zaman uygun olmadığına inanmasına yol açan arka plana değinerek, kendi öğretim deneyimlerinden bazılarını anlattı. Dr Ecker, yaklaşık 20 yıl önce tarih dersi verirken, öğrencilerin, geçmişteki kralların ve hanedanların yaptıklarına pek de ilgi duymadıklarını gördüğünden söz etti. Öğrenciler, kralların hep aynı şekilde görünen bir hayat yaşadıklarını düşünmekteydiler: Kralların hepsi de evleniyor, savaş yapıyor ve ölüyorlardı. Öğrencilerin söylediklerini değerlendiren Dr Ecker, derste birşeylerin “yanlış” olduğunu anlamıştı, çünkü tarihin gerçek anlamını yansıtmıyordu. Bunun üzerine, iletişimin yapısını tamamiyle değiştirdi ve öğrencileri kendi günlük hikayeleri ile bağlantı kurmaya çağırdı. Böylece, öğrencileri başka bir düzeye, bir uzmanın düzeyine getirmeyi başardı. Dr Ecker, sözlerinin sonunda, her bir modelin kullanılabilceğini ve kullanılması gerektiğini vurgulayarak, bu nedenle öğretmenlerin, her üç modeli de doğru

bağlamlarda kullanmak üzere eğitilmeleri gerektiğini vurguladı. Ayrıca, 21. yüzyılda tarih öğretimi ile ilgili olarak Avrupa Konseyi'nin hazırlamış olduğu Tavsiye Kararı'nın önemine değindi. (Yirmi Birinci Yüzyıl Avrupasında Tarih Öğretimi Üstüne Tavsiye Kararı Rec (2001) 15)

Son sunum, Portekiz'den Bayan Luisa DE BIVAR BLACK tarafından yapıldı ve başlığı şöyle idi: **“Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı yönler: Portekiz'den örnekler”**. Bayan De Bivar Black, örneğin matematik gibi fazla şifrelenmiş, katı ve bilimsel olan ‘zor’ konular ile örneğin felsefe gibi fazla subjektif, analitik ve önsezi ile anlaşılabilir ‘yumuşak’ konular arasında bir bölünme olduğunu öne sürdü. Zor konuların kuralları vardır ve **ne** düşünülecek konusuyla ilgilidir ve sorulara yanıtlar vardır. Yumuşak konularda ise, **nasıl** düşünülecek konusuyla ilgilidir ve sorulacak sorular vardır. İnsanların olgularla ilgilendiği zaman tarihin ‘zor’ bir konu olduğunu, ama kişinin yorum yapmak üzere ilerlemesiyle, bunun gittikçe yumuşak bir konuya dönüştüğünü ileri sürdü. Bayan De Bivar Black, tarih öğretiminin ilgilendiği farklı tiplerdeki becerileri anlatarak devam etti: Yorumlama, olgu ve objektiflik, nedenler ve etkiler, değişim ve süreklilik, empati, bakış açısı ve tavır alma. Daha sonra, farklı öğretim yöntemlerini anlattı ve şöyle bağladı: Tarih öğretimi, öğrencilerin aktif katılımı olmadan hedeflerine ve amaçlarına ulaşamaz. Etkileşimli yöntemlerin kullanılması, diğer yöntemlere kıyasla, öğrenmenin ortalama hafızada kalma oranını artırmaktadır.

Bayan De Bivar Black, daha sonra, farklı kaynak tipleri üzerinde durdu ve tarih eğitimindeki çağdaş eğilimlerin, kaynakları yorumlamayı öğrenmenin, yüksek bir eğitim değeri olduğunu gösterdiğini, çünkü bunun yaşam boyu kullanılabilen ve başkalarına da aktarılabilen bir kazanım olduğunu belirtti.

Bayan De Bivar Black devamla, kendisine göre, kaynak kullanımının amaçları yanında, kaynakların da seçimi, değerlendirilmesi ve analizindeki bazı kriter ve yöntemlerin ne olması gerektiğini anlattı. Ona göre, kaynaklar ulaşılabilir ve uygulanabilir, güvenilebilir, temsiliyeti olan ve kullanışlı olmalıdır. Bazı kaynaklar, sınıfta kullanılması ve öğrencilerin anlaması için daha anlaşılabilir şekilde yazılabilir. Bayan De Bivar Black, kendi sunuşunda, görsel kaynaklar kullandı ve kendi görüşlerini ortaya koydu. Örneğin Floris van Dijck tarafından yapılmış olan ve bir peyniri gösteren bir ölü-doğa resmini sundu, sadece resimlere bakarak, Amsterdam'daki burjuva tüccar ailelerinin ne tür yiyecek yedikleri konusunda fikir sahibi olunabildiğini ileri sürdü. Ayrıca, bir baharat kutusunun resmini göstererek, Portekiz tarihinde baharatın önemli bir konuyu oluşturduğunu ve bu konunun, günlük yaşamdaki yöntemlerin kullanılmasıyla öğrencileri kolayca motive edilebileceğini söyledi. Daha sonra, öğrencilerin “eski günlerdeki bu gibi ticari malın önemini daha erken kavrayabileceklerini” vurguladı. Bayan De Bivar Black, bunun sonucunda, ekonominin Akdeniz'den Atlantik'e doğru kaydığını ve Lizbon'un bahar ticaretindeki stratejik yerinin,

öğrenciler için daha belirgin ve mantığa yakın olduğunu anlattı. Ardından, sınıftaki öğretimde film ve belgesellerin kullanılmasına değinerek, ‘doğru’ tanımlama becerisi üzerine vurgu yaptı. Sunumuna son verirken de, öğretmenlerin çağdaş öğretim yöntemlerine alışmaları ile, farklı çeşitteki kaynakları kullanarak, kendi derslerini hazırlarken, yaratıcı bir yaklaşımı geliştirme eğilimine gireceklerini söyledi.

Sunumların ardından, katılımcılarla birlikte açık bir tartışma yer aldı.

Katılımcılarla yapılan açık tartışmanın özeti

Dr Riley, bir Kıbrıslı Rum eğitimcinin, kitabın yazarlarının ders kitabındaki bölümlerden anahtar soruları nasıl seçtiklerine ilişkin sorusunu yanıtlarken, tercihin, yazarların ilerletmek istedikleri kavrama göre şekillendiğini söyledi.

Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, tarih kitaplarından milliyetçiliğin nasıl yok edilebileceğini ve siyasal olarak zorla öğretilen tarih ile yaşanmış olguların nasıl ayırdedilebileceğini sordu. Bayan De Bivar Black, saldırgan milliyetçiliğin yok edilmesinin, bütün derslerde izlenmesi gereken, asil bir dava olduğunu söyledi. Ayrıca, günümüzdeki okullarının farklı etnik kökenden gelen çocuklarla dolu olduğunu ve bunun, onları daha da yakınlaştırmada kullanılması gerektiğini söyledi. Dr Ecker de, toplumlarımızda kök salmış olan (ırkçılık gibi) tavırları değiştirmek için tarih derslerinin yeterli olmadığını öne sürerek, tarih öğretmenlerinin, hoşgörüsüzlük ve ırkçılığın egemen olduğu geçmişte, neler olduğunu anlatarak bu tür davranışları en aza indirmeye yardımcı olabileceklerini söyledi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen yaptığı yorumda, bir gruba atıfta bulunulduğu zaman, bakış açısında yer alan fikrin yanlış yöne yönlendirici olabildiğini, çünkü homojen olduğu sanılan gruplarda farklı bakış açılarının bulunduğunu belirtti.

Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, kendi görüşüne göre, eğitim yoluyla hâlâ daha nefretin geliştirildiğini söyleyerek, endişelerini dile getirdi ve bu sürecin tez zamanda sona erdirilmesi için eğitimciler ve politikacılar tarafından önlemler alınmasını önerdi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, bir öğretmenin nasıl olup da kendisini, yakın geçmişe ait deneyimlerden uzak tutarak, açık fikirlilikle çatışmalı konularla ilgili kaynakları nasıl seçip, değerlendirebileceğine dair hayretini dile getirdi.

Bayan Minkina-Milko, bu tür sorulara ve endişelere verilecek yanıtların kolay olmadığını ve “Tarih öğretirken, hangi değerler ve hangi hedefler güdülmelidir?” gibi daha temel sorulara yol açıldığına işaret etti.

KISIM II: ÇALIŞTAYLAR

DÖRT ÇALIŞTAYIN KISA TANIMLAMASI

Toplu oturumu, canlandırıcıları dört eğitimci ile Avrupa Konseyi'nin uzmanları olan ve birbirine paralel olarak yapılan dört çalıştay izledi. Her çalıştayda bir Kıbrıslı Türk ve bir Kıbrıslı Rum yazman yer almaktaydı.

“1. Çalıştay’ın konusu: Tarih öğretirken metin şeklindeki tarihsel kaynakların kullanılması (tarihsel belgeler, anılar, seyyahların izlenimleri vd)”

Canlandırıcı: Bay Jamie BYROM
Yazmanlar: Bayan Mehveş BEYİDOĞLU
Bay Kostas KONSTANDİNU

Bay Byrom çalıştayına üç soru sorarak başladı:

1. Hangi metin şeklindeki kaynakları kullanabiliriz?
2. Metin şeklindeki kaynakları kullandığımız zaman, hangi tarihsel konuları ve soruları öne çıkartabiliriz?
3. Öğrencilerin tarihsel kaynaklardan en fazla yararlanmaları için onlara yardım ederken, öğrencilere nasıl destek verebiliriz?

Bay Byrom, tarih öğretiminde kullanılacak bazı kaynak türlerini vermeleri için katılımcılara çağrıda bulundu. Malzemeye ilişkin uzun bir liste ortaya çıktı. Daha sonra tartışılan sorun, bu kaynakların nereden bulunabileceği idi.

Bay Byrom, öğrencilere belgenin aslının bir kopyasının gösterilmesinin daima daha iyi olduğunu, çünkü onların dikkatini daha hızlı çektiğini ve aynı zamanda bir dönemin daha iyi bir “resim”i olduğunu söyledi. İnternet’in de görüntüler için iyi bir kaynak bankası olduğunu önerdi. Daha sonra Kıbrıs ile ilgili cazip bir resim gösterdi: Bir İngiliz kaşifi olan Samuel W. Baker’in Afrika’daki yaşamını yansıtan bir portresi. (Bkz. Samuel W. Baker – “Cyprus as I saw it” (Gördüğüm gibi Kıbrıs) Kitabın tamamı şurada bulunabilir: <http://explorion.nets/s.w.baker-cyprus-1879>).

Kaynakların nereden elde edilebileceğine ilişkin bir tartışmadan sonra, eğitimci bir başka soruyu sordu: **“Metin şeklindeki kaynakları kullandığımız zaman hangi tarihsel konuları ve soruları öne çıkartabiliriz?”** Önerilen önemli bir ilke, tarihin gerçek konuları hakkında bilgi edinmek için kaynakların kullanılabilirliğine ilişkindi. Örneğin insanlar nasıl yaşıyordu, tarihsel olguların çeşitliliği ve değişmesi, olayların nedenleri, sonuçları ve önemi.

Bay Byrom’a göre, kaynakları kullanırken öğretmenlere iki önemli husus yol göstericilik yapmalıydı. Bunlar, ilginç ve önemli konular hakkında iyi tarihsel

soruları yanıtlamak için metin (ve diğer kaynakları) kullanmak ve etkinlikleri dikkatlice yapılandırarak, öğrencilerin daha yüksek düzeylerde düşünmelerine yardımcı olmaktadır.

Öğrencilere, kaynakları kullanırken, bir tarihinin üstesinden gelmek durumunda olduğu şu gerçek zorlukları keşfetmede yardımcı olunmalıdır:

- Kaynakları bulma ve seçme;
- Kaynakları anlama;
- Kaynakların kullanılabilirliğini değerlendirme;
- Kaynaklardan fikirler çıkarıp iletme.

Bay Byrom, yukarıda sözü edilen alanlarda öğrencilerin yeteneklerini geliştirebilmek için çeşitli etkinlikleri resmetmek üzere, 1879 tarihli Samuel Baker'in "Gördüğüm gibi Kıbrıs" kitabından alıntılar kullandı. Alıntının içeriğini tartıştıktan sonra, bu fırsatı kullanarak, öğretmenin kendi kendisine şu soruyu sorması gerektiğine işaret etti: Yanlış yönlendirici veya taraf tutan bilgi, olumlu bir şekilde nasıl kullanılabilir? Açıklamasını da şöyle yaptı: Böylesi kaynaklar, aslında neyi tasvir ettiklerini anlamamıza yardımcı olduklarından değil, ama bunu yazanların fikir yapısının ne olduğunu anlamaya yardımcı olabildiklerinden önemlidirler.

Daha sonra katılımcılar, olayları "başkasının" bakış açısından sunmaları gereken kaynakları en iyi şekilde nasıl kullanabileceklerini gruplar halinde tartıştılar. Öğretmenlerin, tartışmalı kaynakları da kullanabilecekleri sonucuna vardılar. Bununla beraber, bu kaynaklar, herhangi bir tartışmayı önleyecek kadar hayret uyandırıcı, yani "dikkati başka bir yöne çeken" bir şekilde olmamalıdır. Bay Byrom, devamla, öğrencilerin tarihsel kaynaklarla çalışırken onlara yardımcı olabilecek çok ilginç etkinliklerin yapılmasını önerdi.

Bu etkinlikler dört alana ayrılabilir:

1. Kaynakları bulma/seçme:

- Bir kaynak sağlama, ama öğrencilerden ötekilerle bağ kurmalarını isteme. Bir belgeyi, örneğin bir gazeteyi (bir sütununu) dikkatlice seçiniz ve bakmaları için öğrencilere veriniz. Tarihçiler bunu yapıyor ve öğrenciler için de aynısı yapılabilir.
- Kaynaklardan oluşan bir liste veriniz ve öğrencilerin hangilerinin bulunmaya değer olduğunu ve nedenini söylemelerini isteyiniz.
- Bir oyun oynayınız: Gruplara 5-6 tane farklı kaynak veriniz ve bir araştırmacı gibi imişsiniz gibi davranınız. ("Bana şu konu hakkında bilgi

verecek bir kaynak istiyorum” deyiniz ve öğrencilere “Roma döneminde yaşamış olan genç bir köleyi tasvir eden bir görüntü arıyorum. Lütfen bana yardım edebilir misiniz?” diye sorup, istenen resmi bulduktan sonra, onlara başka bir görev veriniz ve aynı süreci tekrarlayınız.)

- Bulunabilen çok çeşitli kaynakları öğrencilere göstermek için bir duvar sergisi yapınız (öğrenciler için ilginç olabileceğini düşündüğünüz etiketler, resimler vb)

2. Kaynakları anlama:

- Kaynağın herhangi ayrıntılı bir analizini yapmadan önce, öğrencilerin kaynağın ne olduğunu hissetmelerine yardım ediniz.
- Kaynakları yüksek sesle okuyunuz. Kaynağın tonu nasıldır? Olumsuz, ciddi, tartışma yaratıcı, inandırıcı, alaycı, iğneleyici, şakacı, boşverici, olumlu, eleştirel, öfkeli, duygusal, mantıki, dengeli, saygılı, sıradan.
- Siz kaynağı içinden okurken, öğrencilerin eylemleri taklit etmelerini sağlayınız.
- Ana mesajın ayrıntıda nasıl saklı olduğunu göstererek, bir kaynaktaki ayrıntıları oklarla dışarıya alınız.
- Öğrencilerin başka bir kaynaktan ayrıntıları oklarla dışarıya almalarını sağlayınız.
- Öğrencilerin kaynaktan anlamlar çıkarmasını sağlayınız.
- Bir kaynağın tonunu belirlemek için “sözcük bankası”nı kullanınız.
- İki sütun kullanarak, öğrencilerin, kaynağın ne dediğini ve neyi öne sürdüğünü ortaya çıkarmalarına yardımcı olunuz.
- Kesinlik derecesine göre satırları olan çizelgeler kullanınız.
- Öğrenciler bir kaynağı kullanarak şu soruları araştırabilir: Ne diyor? Hangi yargıya varıyor? Neyi demiyor? Ve son olarak, insan hangi soruları sormak istiyor?
- Öğrenciler, varılan yargıları satırlar arasına yazar veya altını çizer.
- Kaynaklar ile daha geniş bilgiler arasında bağ kurunuz. Büyük bir kağıtın ortasına kaynağı koyunuz ve çevresine zamanla ilgili olguları

yerleřtiriniz. Öğrenciler, kaynaktaki açıklamalar ile olgular arasına çizgi çizerler ve ondan sonra bu kaynağın önceki bilgi ile nasıl bir ilişkisi olduğunu görebilirler.

3. Kaynakların kullanılabilirliğini değerlendirme:

- Öğrencileri “işe yarar” sorular sormaları için eğitiniz: Bu kaynak nedir? Ne zaman yazılmıştır? Kim yazmıştır? Neden yazılmıştır? Bunu yazan kişi bu bilgiyi nasıl elde etmiştir?
- Bazı öğrencilere zarf içinde, o kaynağı yazan kişi hakkında bilgi veren bir kaynak veriniz. Yazarın ne söyleyebileceğini tahmin edebilirler mi? Kaynağı başka öğrencilere de veriniz, ama kimin yazdığı hakkında bilgi vermeyiniz. Yazarın kim olduğunu tahmin edebilecekler mi?
- Öğrencilere açıklamalar içeren bir liste veriniz ve hangi açıklamanın kaynak tarafından desteklendiğini ve bunun nasıl olduğunu sorunuz, kararlarını versinler.
- Bir çöp tenekesi gösteriniz ve öğrencilere sorunuz: Tek yanlı veya yanlış bilgi verdiği için bir kaynak çöpe atılmalı mıdır?

4. Kaynaklardan fikirler çıkarıp iletme:

- Yanıtları vermeden önce, kaynaklardan fikirler yakalamak için bir “Kutu” kullanınız.
- Farklı kaynaklardan fikirler toplamak için bir çeşit çetele kullanınız. Örneğin konular veya anlaşma noktalarını göstermek için veya bir tartışmanın farklı yönlerini “tartmak” için.
- Öğrencilere çok basit olan önceden hazırlanmış bir yanıt veriniz ve onun üzerinde konuyu geliřtirmelerini isteyiniz.
- Büyük bir kağıdın ortasına bir sonuç açıklaması yerleřtiriniz ve etrafına kaynakları koyunuz. Öğrenciler, kaynaklardan özet sonuca doğru oklar çizmeli.
- Bir kesin ifadeler listesi yapınız. Öğrenciler verilen bazı fikirler hakkında onu destekleyen / ona karşı olan kanıtları bulsunlar. İfadelerinde iyi bir dil kullanmalarını sağlayınız.

- Öğrenciler vardıkları sonuçları “süreklilik” arzeden bir çizgi halinde yazsınlar.
- Öğrenciler bir çalışma yaparak, bir tarihçinin üslubunu taklit etsinler.

2. Çalıştay’ın konusu: “Görsel Kaynakların kullanılması (illustasyonlar, fotoğraflar, internet, vd)”

Canlandırıcı: Bayan Luisa DE BIVAR BLACK

Yazmanlar: Dr Dilek LATİF

Bayan Zaharula MALAS

Bayan De Bivar Black, çalıştayına görsel tarihsel kaynaklarla ilgili şu soruları sorarak başladı: “Neden resimlere ihtiyaç vardır? Resimler, kaynak olarak ne kadar güvenilebilir? Öğrencilerin hangi becerileri olması gerekir? Resimler becerileri hangi yolla geliştirebilir? Bayan De Bivar Black, geçmişle ilgili bilgi edinmemizi sağlayan güçlü araçlar olduğuna ve resimlerin bilgi kaynağı olarak görüşmeleri gerektiğine dikkat çekti. Öğrenciler, bir hayal dünyasında yaşadıklarından, resimler onların ilgisini uyarmaktadır. Bayan De Bivar Black, 1940’larda yayımlanmış olan bir Amerikan dergisinden bir illustasyon gösterdi ve katılımcıların bunu analiz etmelerini istedi. Katılımcılar aynı resme bakmalarına karşın, alınan yanıtlar çok çeşitliydi. Daha sonra katılımcılara başka bir şeye bakmalarını istedi: “Kadın ve erkeklerin yüzlerindeki farklı ifadeler nasıldır? Resimdeki insanların duyguları hakkında bir şey söyleyebilir miyiz?” Ardından, katılımcıların, resmin amacını ve kullanılabilirliğini sorarak, resmin ne kadar bilgi sağladığını ve bu bilginin hangi bağlamda olduğunu sordu. Bayan De Bivar Black, ayrıca katılımcılara, birçok resim arasından bir tanesini alarak onunla çalışmalarını rica etti. Resimler şu olayları tasvir etmekteydi: İkinci Dünya Savaşı’nın galiplerinin Yalta’daki toplantısı; iki adam tarafından korunan ve okula gitmekte olan bir küçük zenci kız; 1969 yılında Charlie denetim noktası ve Berlin kenti. Katılımcılar bir resmi seçtikten sonra, onlara şu soruları yöneltti:

- Bu durumlara yol açan ne idi?
- Ondan sonra ne oldu?
- Bu olay neden meydana geldi?
- Aynı olayla ilgili olarak hangi farklı bakış açılarına sahip olabiliriz?

Daha sonra, resmin tasvir edilmesi için şunları sordu:

- Resimde yer alan kişiler kimlerdir?
- Bu bir manzara mıdır?
- Resimde boşluklar, şekiller ve çizgiler, renk ve ışık etkileri, hareketler var mıdır?

- Resme bakanın konumu nedir?
- Resim ne zaman çekilmiştir?
- Resmi kim ve neden çekmiştir?
- Semboller, işaretler, ifadeler, hareketler var mıdır?
- Metin ile resim arasında bir ilişki var mıdır?
- İlk elden veya ikinci elden bilgi/mesaj veriyor mu?
- Resim taraf tutma, ideoloji, stereotip gibi şeyleri aktarıyor mu?

Canlandırıcı, resimlerin bir anı, tek bir yönden tasvir edemediği için, yeterli kaynaklar olmadıklarını vurguladı. Bu, bazen sosyal tarihte yeterli bir kanıt olabilir, ama genel olarak, aynı konu üzerine çeşitli kaynakların kullanılması daha iyidir. İnsan propaganda ve gerçek arasında, resimler aracılığıyla daha iyi bir ayırım yapabilir. Bayan De Bivar Black, Sovyetler Birliği'ndeki Stalin döneminden çeşitli propaganda resimleri gösterdi. Bulgaristan'dan da iki resim gösterildi ve katılımcıların, bunlar arasındaki benzerlik ve farkları bulmaları istendi.

Bayan De Bivar Black, tartışmalı resimlerin tarih öğretiminde çok iyi araçlar olabileceğini öne sürdü. Öğrenciler, çelişkili öykülerden çok şey öğrenebilirler ve çelişkili anlatılar veya resimler onlara eleştirel düşünceyi geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bununla beraber, sınıfta en iyi kaynağın öğretmen olduğunun unutulmaması gerektiğini söyledi. Öğrenciler sürekli olarak bir öğretmenden yardım alırlarsa, kaynakların kullanımından en iyi şekilde yararlanamazlar. Katılımcılar, Kıbrıs'ta çekilmiş resimlerden örnekler verdiler ve farklı toplum üyelerinin bu resimlerde nasıl farklı anlamlar "görebileceklerini" tartıştılar. Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, öğrencilerin yönlendirilmeyip veya öğretmenler tarafından daha ayrıntılı bilgi verilmedikleri durumlarda, resimlerin yardımcı olup olamayacaklarını sordu. Dile getirilen bir başka fikir, öğrencilerin daha "içten" oldukları ve siyasal eğilimlerinin olması olasılığı düşük olduğu için, resimleri daha iyi yorumlayabilecekleri şeklinde idi.

3. Çalıştay'ın konusu: "Farklı tarihsel kaynaklar nasıl seçilmeli ve tarihte etkin öğrenme nasıl sağlanmalı?"

Canlandırıcı: Dr Michael RILEY

Yazmanlar: Bay Mete OĞUZ

Dr Yiannis PAPADAKIS

Dr Riley, "Amerika'da İngiliz Sömürgeciliğinin Başlangıcı"nı kullanarak, katılımcıların dikkatini cezbetmeyi denedi ve Walter Raleigh'nin renkli portresini dağıtarak, şu soruyu sordu: "Kraliçe I. Elizabet bu portreden neden etkilenmiş olabilir?" Dr Riley, katılımcılara Raleigh'nin portresine yakından bakmalarını ve onun özelliklerini sıralamalarını istedi. Katılımcılar, onun kulaklarındaki incilere ve elbiselerine (zenginliğini anlatıyor), güzel ve

manikürlü ellerine ve beyaz yanmamış tenine (aristokratik köklerini anlatıyor), kılıcına (iktidarını anlatıyor) dikkati çektiler. Bu çalışma, İngiltere'nin 1585 yılında Kuzey Amerika'daki ilk sömürgesini oluşturmak için, Raleigh'nin yaptığı başarısız deneme ile ilgili öğrenme süreci için "ilk vuruş" noktası idi. Öğretmenin dediğine göre, bu başlangıç etkinliği, meşhur Britanyalı futbol oyuncusu David Beckham'ın bir resmi ile, analiz ve düşünme sürecini başlatabilir ve ondan sonra Raleigh'nin portresine geçilebilirdi. Dr Riley'e göre, derslerin ardısıra başlamasıyla birlikte, öğrencilerin dikkati çekilerek, meraklarının uyarılması, başarılı tarih öğretiminin önemli bileşenlerindedir. Geçmişle ilgili merak uyandıran görüntüler, hayrete düşüren öyküler, olaylar ve diğer benzeri araçların hepsi de, öğrencilerin tarih dersinin oltasına takılmasını sağlamada kullanılabilir. Başarılı tarih öğretmenleri, bir dizi uyarıcı "olta"ların kullanılmasını planlarlar. Dr Riley daha sonra, Walter Raleigh hakkında bazı bilgiler verdi: Çok zengin biriydi. Denizlerde seyahat etmeyi severdi ve Amerika'yı sömürgeleştirerek Kraliçeyi bir imparatoriçe yapmakta kararlıydı. Dr Riley, katılımcılara, Raleigh'nin Amerika'daki ilk sömürgesinin başarısızlıkla sonuçlanma nedenlerini düşünmelerini istedi. Bu soruşturma için katılımcılara, Arthur Marlowe'un 1585'de kaleme aldığı "Vircinya'ya İlk Seyahat" adlı yazısını verdi. Bu anlatıdan fikirler ve bilgi toplamalarını ve neyin yanlış gittiğini açıklamalarını istedi. Soruşturmanın sonunda, Britanyalı öğrenciler kendi notlarını kullanarak, BBC'nin tarih dergisi için, "İngiltere'nin ilk sömürgesinde yanlış giden neydi?" sorusuna yanıt bulmak üzere, bir makale yazacaklardı. Öğretmen, öğrenciler açısından dersin daha çekici olması için, "Yazar neleri görmüştü?" gibi soruları yanıtlamak üzere, farklı renkli kalemlerle altını çizecekleri bazı kelimeleri işaretlemelerini isteyecekti. Araştırma-soruşturmaya yönlendiren sorular, Kuzey Amerika'daki ilk İngiliz sömürgecileri ile doğu kıyısındaki yerli halk arasında yer alan karşılaşmaların ayrıntılı ve büyüleyici keşif yönünü sağlamaktaydı.

Dr Riley, öğrencilerin nedene yönelik bir açıklama oluşturmalarında onlara sistemik olarak yardımcı olacak bir dizi meşgul edici öğrenme etkinliğini anlattı. Dr Riley, anlatıdaki her aşamada, öğrencilerden, neyin yanlış gittiğini düşünüp, bir yargıya varmalarını istedi. Öğrenciler, aşağıdaki sorulara yanıtlar bulmaya çabalarırken, sömürge için yapılan hazırlıklar hakkında bir karar verme alıştırmasında yer alabilmekteydi:

- Raleigh sömürge için nasıl bir ödeme yapacaktı?
- İnsanların oraya gitmesi için onları nasıl ikna edecekti?
- Sömürgeyi kim yönetmeliydi?
- Sömürge başlangıç için hangi gıda ve malzemelere ihtiyaç duyacaktı?
- Yerli Amerikalılara karşı nasıl davranmalıydık?

Öğrenciler, farklı tarihsel karakterleri canlandırmak üzere rol alabilir ve bunları oynayarak, metni ve resimleri analiz edip, sömürgecilerin yerli halkla ilk

karşılaşmalarında neyin yanlış gittiğini açıklayabilirdi. Katılımcıların, ilk sömürgeye yapılan seyahati, aşağıdaki sorulara yanıt bulmak üzere, rol üstlenip, bunu oynamaları, ilginç bir öğrenme etkinliği idi:

- Seyahat sırasında ne oldu?
- Şansları biraz kötü mü gitti?
- Şansları biraz daha mı iyi idi?
- Bazı kötü kararlar mı aldılar?

Daha sonra katılımcılardan, John White tarafından yapılmış ve Roanoke çevresindeki yerli Amerikalı köylülerini gösteren sulu boya resimlerini analiz etmeleri istendi. Ressamın, yerli Amerikalılara karşı olan ilgisi ve duyarlılığının da analiz edilmesi istendi. Ardından, bu durumun, yolculuğun komutanı Richard Grenville'in savaşçı tavrı ile olan zıtlığı değerlendirildi. Çalıştayın sonunda, Dr Riley, Birleşik Krallık'taki öğretmenlerin, tarih derslerindeki etkin öğrenme için kalıp şekillerden çok, karmaşık süreçlerin keşfedilmesi için çaba gösterdiklerini vurguladı.

4. Çalıştay'ın konusu: "Sürece ilişkin tarih öğretimi kavramındaki kaynaklar nasıl kullanılmalı?"

Canlandırıcı: Dr Alois ECKER

Yazmanlar: Bayan Yurdağül AKÇANSOY

Bayan Effi YUANNU

Dr Ecker, kendisi ve meslektaşlarının Avusturya'da tarih öğretimi ile ilgili olarak uygulamakta oldukları çalışma hakkında kısa bir özet vererek konuşmasına başladı. Daha sonra, kendi takımının daha iyi sonuçlar almasına yardımcı olduğuna inandığı iki temel ilkeyi sundu:

- Tarihçiler, tarih öğretmenleri ve profesyonel eğitimcilerden oluşan karışık bir grup birlikte çalışmaktadır;
- Okullar ve Üniversiteler arasında kurulmuş bir işbirliği vardır.

Nasıl çalışmakta olduklarına dair ayrıntılı bilgiler vererek, akademisyen ve öğretmenlerin, bir kursu hazırlamak için eşit temelde birlikte çalıştıklarını anlattı. Bu kurslar, Avusturya'da 25 model okulda uygulanmaktadır. Bu şekilde önerilmiş herhangi bir kurs, denetlenmiş olmakta ve uygulamadan gelen geri-beslemelerle değiştirilmektedir. Dr Ecker'in grubu, üniversite ve okul yönetiminin katılımının çok önemli olduğunu düşünmektedir. Bu şekilde, atılan her adımda, ilgili organlar bilgilendirilmektedir. Bu çalışmanın önemini belirleyen fikre göre, tarih öğretim teorisi, dinamiktir ve her zaman üzerinde ayrıntıları ile çalışılmalıdır.

Dr Ecker, aşağıdaki soruları tartışmak üzere katılımcıların gruplar halinde çalışmalarını istedi:

1. Mesleki durumları nedir?
2. Üç öğrenme modeli hakkında şimdiye kadarki kişisel deneyimleriniz nasıldır:
  - Hiyerarşik öğrenmenin örgütlenmesi;
  - Takıma yönelik öğrenmenin örgütlenmesi;
  - Sürece yönelik öğrenmenin örgütlenmesi.
3. Kaynaklarla ilgili olarak, özellikle bu üç modelle ilgili hangi sorular öne çıkmaktadır?

Katılımcılar, üç soruyu tartışmak üzere gruplara ayrıldılar. Her bir grup, bir temsilci belirledi ve o kişi, tartışmada ortaya çıkan ana noktaları kaydetti. Dr Ecker, daha sonra her bir temsilciye, kendi grubunda yapılan tartışmaların kısa bir özetini öteki gruplara anlatmasını istedi. İlk sorudan sonra, katılımcılar birbirlerini daha iyi tanıma olanağını buldular.

İkinci soruya gelindiğinde, her iki taraftaki tarih öğretmenlerinin, hiyerarşik öğrenmenin örgütlenmesi hakkında daha fazla deneyim sahibi oldukları şeklinde genel bir uzlaşma vardı. Tarih öğretmenleri, takım ve sürece yönelik öğrenmenin örgütlenmesinin önemini bilmelerine karşın, kendi sınıflarında hiyerarşik öğrenmenin yaygın olarak kullanılmasına yönelik bir dizi nedene işaret ettiler:

- Sınıflardaki öğrenci sayısı fazladır;
- Özellikle liselerde, sınıfın önceden derse hazırlanması için yeterli zaman yoktur;
- Malzeme ve tarih laboratuvarının eksikliği;
- Özellikle liselerde, öğrencilerin takım ve sürece yönelik öğrenmedeki deneyim eksikliği;
- Takım ve sürece yönelik öğretimde beceri eksikliği;
- Müfredatın muazzam ve olgulara yönelik bir içerikte olması;
- Resmi anlatı tarafından belirlenen kaynakların ve müfredatın içeriğinin seçici bir şekilde kullanımı;
- Özellikle ilk okullarda dil ve matematik gibi diğer konulara büyük önem verilmesi ve bunun sonucunda tarih derslerinin öğretildiği zamandan “ödünç alınması”;

- Kıbrıs Rum okullarındaki tarih öğretmenleri, eski ve çağdaş dil öğretimi konularıyla aşırı derecede ilgilenmektedirler:
- Okullardaki tutucu ve bazen de milliyetçi tavırlar, yenilikçi yöntemlerin kullanılması için yer bırakmamaktadır.

Özellikle Kıbrıslı Türk öğretmenler, kendi okullarında okutulmaya başlanan yeni ders kitaplarının hazırlanması sırasında, grup çalışmasının uygulandığına dikkat çektiler. Bir grup tarihçi, tarih öğretmeni ve akademisyen, tarih kitaplarının yapısı ve içeriği hakkında kararlar aldılar.

Objektiflik kavramı ve siyaset ile tarih arasındaki ilişki üzerine gruplar arasında fazla miktarda tartışma oldu. Bir Kıbrıslı Türk katılımcı, kaynakların seçiminin, dönemin siyasetçilerinin görüşlerini yansıtacağından objektifliğin mümkün olamayacağını vurguladı ve şöyle dedi: “Kaynakları siyasetçiler seçer, müfredatı siyasetçiler şekillendirir ve müfredatın nasıl okutulacağını yine siyasetçiler kararlaştırır.” Bazı katılımcılar, tarih öğretimi ve öğreniminde, okuldaki ortamın da etkili olduğunu vurguladılar. Bir Kıbrıslı Türk katılımcı, bir örnek verdi: Bazı durumlarda, örneğin ulusal kutlamalarda, Kıbrıslı Türk çocuklar alınıp “sınırlar” a veya ulusal müzelere götürülmekte ve orada kendilerine çok kötü öyküler anlatılarak, korkutucu resimler gösterilmektedir. Bu, çocuklar üzerinde kötü etkiler yapmıştır. Daha sonra, bir Kıbrıslı Rum katılımcı, çocukların algılamaları üzerinde sosyal etkilerde bulunan bir örnek verdi. Oğlu, Britanya’da yetişmiş ve çok kültürlü bir okulda okumuş. Aslında oğlunun en iyi arkadaşları da iki Türk oğlan imiş. Bütün aile, geri Kıbrıs’a dönüp buraya yerleşince, oğlunun algılamaları değişmiş ve Türk halkının “kötü” olduğunu düşünmeye başlamış. Kıbrıslı Rum katılımcılar, din ve kilisenin eğitim konuları üzerindeki etkisini de vurguladılar. Dini liderlerin etkisi, resmi olarak yasallaşmamıştır, ama hemen hemen gayri resmi danışmanlar olarak davranmaktadırlar.

Dr Ecker, gruplar tarafından tanımlanan bu olguların, yani öğretmenlerin öğretim modeli olarak hiyerarşik modeli kullanmayı “tercih etmeleri” ve tarihin öğretilme şeklinde siyasal ve başka etkilerin var olması, sadece Kıbrıs’ta değil, Avusturya ve diğer Avrupa ülkelerinde de görülmektedir.

Üçüncü konuyla ilgili olarak, yani üç modelle ilgili kaynakların kullanılmasından doğan sorularda, katılımcıların çoğu, yanıt bulmada zorluk çektiler. Tarih öğretmenlerinin büyük bir kısmı, ilgili kaynakların bulunmasının çok zaman ve çaba gerektirdiğini söylediler. Çünkü Kıbrıs’ta bu alanda fazla çalışma yapılmamıştır. Bir katılımcı, kaynakların aranmasının zorluğu bir yana, onları değerlendirmenin de zor olduğunu söyledi. Bir öğretmen şuna dikkati çekti: “Kaynakların seçimi ve değerlendirmesi, zaman kaybına yol açmaktadır.

O nedenle, tarih öğretmenleri, sürece ve takıma yönelik yaklaşımı her zaman kullanamaz.”

Bunun sonucunda, Tarih öğretmenleri, hiyerarşik ve takıma yönelik öğretimin bir karmasını kullanmaktadırlar. Kıbrıslı Rum tarih öğretmenleri, bu karma öğretim şeklinin ilkokullarda daha çok mümkün olduğunu söylediler. Öğrenciler, orta eğitimde, takım çalışmasına alışık değiller ve öğretmen bu yöntemi sunduğu zaman, sadece “öğretmenle dalga geçerler.” Dahası, öğrenciler yaşları ilerledikçe, hem kendileri, hem de öğretmenleri, “bilgi” elde ederek, sınavları geçmekle daha fazla ilgilenmektedirler ve becerilerini geliştirmek için “zaman harcama”ya istekli değillerdir.

Ortaya çıkan genel yorum, hiyerarşik yönelimli öğretimin, kaynaklar üzerinde durmadığı şeklindedir. Öğretmenler, belli kaynakları içeren bir temel ders kitabını kullanırlar. O nedenle, hiyerarşik öğretim ve öğrenme, ulusal anlatıyı kucaklamayı daha kolay teşvik edebilir. Kıbrıs Rum liselerinde daha belirgin olduğu görülen bir sorun, tarih öğretmenlerinin çoğu kez tarih eğitiminde uzmanlaşmış olmamaları, ama aynı anda, edebiyat, psikoloji, eski Yunanca ve Latince dersleri de vermeleridir.

Tartışma daha sonra ders kitaplarına kaydı. Bir Kıbrıslı Rum, kitapların anlatı-merkezli olduğunu, kaynakların uzun ve tek yönlü olduğunu söyledi. Bazı resimler olmakla beraber, bunlara ilişkin herhangi bir etkinliğin olmadığı yorumunu yaptı. “Bunlar, öğretmene hitap eden kitaplardır” dedi. Katılımcılar, Avusturya’da, ders kitaplarının nasıl seçildiğini öğrenme konusuna ilgi gösterdiler.

Dr Ecker, Avusturya’da müfredatın oldukça genel olduğunu ve geniş bir etkinlik alanı verdiğini söyledi. Avusturya Eğitim Bakanlığı, kullanılabilecek bazı ders kitaplarını onaylar ve daha sonra, her okuldaki öğretmenler, kendi ihtiyaçlarına daha iyi uyan ders kitaplarını seçerler.

Dr Ecker, tartışmadan sonra, sürece yönelik örgütlenme için temelde gerekenleri şöyle işaret etti:

- zaman;
- kaynakların niteliği;
- kaynakların derlenmesi;
- ek malzeme, öğretim yöntemleri için destek bulma;
- sürece yönelik derslerin örgütlenmesi;
- ulusal tarihe ilişkin karşılaştırmalı yaklaşımları bütünleştirme.

Dr Ecker, zaman azlığının daima üstesinden gelinmesi gereken bir konu olduğunu kabul etti. Daha sonra, daha etkin öğretim yöntemleri ile ilgili talepler

konusunda Avrupa'daki durumu anlatarak, sosyal sistemlerin yeni fikirleri sindirmede o kadar hızlı olmadıklarını söyledi. Halihazırda Avrupa'da, becerileri ve yetenekleri teşvik eden, ama içeriğe daha az vurgu yapan yöntemlere daha fazla önem verilerek müfredatta reforma gitme eğilimi bulunduğunu söyledi. Ayrıca, bunun yine de, tarihsel olgularla ilgilenmenin önemli olmadığı anlamına gelmediğini belirtti. Aynı zamanda, günümüzün önemli bir niteliği de, kaynakların şimdi internet üzerinden elde edilebilmesidir. 21. yüzyılda bilgi ve kaynaklara ulaşma, artık bir sorun değildir; ama gerçek sorun, kişinin alabileceği bilginin niteliğidir.

Dr Ecker, kaynakların derlenmesiyle ilgili olarak bazı özel önerilerde bulundu. Tarih biliminin, kaynakların üstesinden gelmesinde gerekli araçları sağladığını söyledi. Siyasal kararlara bağımlı olan kaynakların ötesine gitmeye çabalarken, daha geniş kaynaklardan oluşmuş bir bilgi temeline sahip olabilen tarihçi ve akademisyenlerle işbirliğini aramak ve kurmak gerekmektedir. Bu, fazladan malzeme bulmanın bir yolu olabilmektedir.

Sürece yönelik yaklaşımı örgütlemeye ilgili olarak da, öteki meslektaşların ve okul müdürünün, ya da ailelerin onayının alınmasının çok önemli olduğunu söyledi. Öğretmenler, bir sözlü tarih projesi ile ilgili olarak çocuklara verilecek herhangi bir bilginin gizli kalacağına dair velileri aydınlatmalıdır. Sürece yönelik öğretim, daha karmaşık bir "aktörler" grubunun katılımını gerektirmektedir. Bir öğretmen, aynı sınıfta ders verirken, kendisinin öteki öğretmenle olan ilişkisinin, öğrencilerin öteki öğretmenlerle olan ilişkisinin; öğretmen ile okul müdürü arasındaki ilişkinin ne olacağını değerlendirmeye zorlanabilir. Dr Ecker, ardından, sürece yönelik yöntemi kullanmaya bir örnek olarak, ev yönetimi ve bir evde rollerin tarihsel evrimi ile ilgili sözlü tarih projesini verdi.

Dr Ecker, karşılaştırmalı kaynakların bütünleştirilmesi konusunda da, internette bulunabilecek olan (www.geschichte-online.at) bir Avusturya projesinden söz etti. Burada öğretmenlerin kullanabileceği içeriklerin bir havuzu bulunmaktadır. Diğer yazılı kaynaklar arasında, her öğretmenin erişebileceği filmler vardır ve bu filmler internet üzerinden indirilebilir. Seçilen konular şunlardı:

- İşçi sınıfının 1 Mayıs günü etkinlikleri;
- Ulusal gün kutlamaları.

Derlenen malzemedan, bu konulara yaklaşımın nasıl olduğu görülebilir. Avusturya'daki öğretmenler, zaman içinde alışkanlıkların nasıl değiştiğini, daha da önemlisi, faşist veya otoriter rejimlerin nasıl kötüye kullanılmış olduklarını gösterebilirler.

Dr Ecker, daha sonra, kendi takımı tarafından hazırlanmış olan ve halen Avusturya'da kullanılmakta olan iki ders kitabını gösterdi. Birinci kitap,

“Çalışan Kadın” başlıklı olup, ikincisi “Ailenin Sosyal Tarihi” adını taşımaktaydı. 1986’da yayımlanan ikinci kitap, Avusturya Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış olduğu halde, içinde ailenin tasvir edilme şekli yüzünden, Roma Katolik Kilisesi Derneği tarafından eleştiri konusu yapılmış bulunmaktadır. Dr Ecker, kitabı eleştirenlerle yaptığı tartışmalardan sonra, 1960’lı ve 1970’li yıllarda yer almış olan aile yaşamındaki büyük değişiklikleri, yani evlilik sayısının azalmaya başlaması ve bunu izleyen ayrılma ve boşanmaların artışını anlatan kitabın, kendi yazar takımının hedef ve niyetlerinden farklı olarak algılandığını görmüştür. Kitap, halkı boşanma doğrultusunda teşvik eden siyasal bir çaba olarak algılanmıştır. Dr Ecker, buna değinerek, kaynaklardan alınan bilgiler yeniden yazılırken, bunların doğru bağlamda konulmasının sağlanması ve kaynakların nasıl kullanması gerektiğine ilişkin önerilerde bulundu.

KAPANIŞTAKİ TOPLU OTURUM

Çalıştay oturumları, 13 Kasım 2005 günü sabahleyin devam etti ve öğle yemeğinden sonra, kapanış toplu oturumu, Ledra Palace’ta yapıldı. Oturumun başkanlığını Avrupa Konseyi, Tarih Eğitimi Bölümü Yöneticilerinden Bayan Tatiana Minkina-Milko yaptı ve oturuma bütün öğretmenler, çalıştay katılımcıları, yazmanlar ve genel yazmanlar katıldı.

Genel yazmanlar, Dr Ahmet Cavit ve Bay Marios Epaminondas, dört çalıştayla ilgili genel bir özet sundular. Yazmanlara göre, katılımcıların ana talebi, çalıştaylarda öğrenilen yöntemsel araçların, yerli konuların öğretilmesinde kullanılması için olanakların verilmesi şeklindeydi.

Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği Başkanı Bayan Hara Makriyanni, çalıştaylar başlamadan önce katılımcılar tarafından doldurulan anket formlarının analizi ile elde edilen ilk sonuçları sundu. Derneğin Araştırma Müdürü Dr Haris Psaltis, formların doldurulduğu ilk gün yaptığı ilk analizde, Pazar günü yapılacak toplu oturumda tartışmak üzere bazı konuları belirledi. Bunlar, katılımcıların kendileri tarafından ortaya konan konulardı. Ne var ki, bu ilk sonuçlar, dikkatle okunmalı ve Kıbrıs’ta sayıları daha fazla olan tarih öğretmenleri için zorunlu olarak uygulanamazdı. Soru formları üç kısma ayrılmıştı:

1. Tarih öğretimi için araçlar ve yöntemler;
2. Tarih müfredatı içine dahil edilmesi gereken dönemler;
3. Tarih öğretiminin amaçları.

Katılımcılar, tarih öğretimi için araçlar ve yöntemlerle ilgili olarak, birincil kaynakların kullanılmasına çok büyük önem attılar. Ayrıca arkeolojik yerler

ve müzelerin, öğretimlerindeki önemini vurguladılar. Müfredat ve okul ders kitaplarına daha az önem verildi.

Katılımcılar, müfredata belirli dönemlerin dahil edilmesinin önemini değerlendirmeleri istendiği zaman, yakın tarihin ve Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğine daha fazla, eski ve orta çağlara ise daha az önem atfettiler. 1963, 1967 ve 1974'deki olaylar, belki de, bu olaylara nasıl yaklaşılması gerektiği konusundaki bir belirsizliği ortaya çıkararak, bu modelden bir miktar sapma gösterdi.

Son olarak, tarih öğretiminin bazı amaçları ile uyuşup uyuşmadıklarını belirtmeleri istendiği zaman, katılımcıların çoğu, öncelik olarak şu konuları sıraladılar: Demokratik yurttaşların hazırlanması, eleştirel düşünce ve karşılıklı anlayışın teşviki, Kıbrıs'taki farklı etnik grupların tarihinin daha fazla anlatılmasının teşviki. Çocukların veya kadınların tarihi gibi alternatif tarihlere nisbeten daha az önem atfedildi.

Katılımcıların çoğu, tarih öğretiminin amaçları olarak kimliklerin teşvik edilmesi durumuyla ilgili olarak önemli ölçüde değişkenlik olmasına karşın, bazı kimliklerin (anavatan, toplum) teşvikini tercihlerinin en altına ittiler.

İlk sonuçların sunulmasında son olarak, Bayan Makriyanni, tartışmaları için katılımcılara üç konu verdi. Bu sorular, anket formlarındaki sorulara verilen yanıtlardan ortaya çıkmış ve onların düşüncesini örgütleyecek ve yanıtlarda bir çeşitlilik yaratacak gibiydi:

1. Objektif tarih bilgisi olabilir mi?
2. Tarih, kimliklerin teşvik edilmesinde kullanılmalı mı, yoksa kullanılmamalı mı?
3. Tarihteki çekişmeli dönemlerle ilgili bir tartışma yapılmalı mı, yoksa yapılmamalı mı?

Daha sonra tartışma bölümüne geçildi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, çalıştaylar sırasında yer alan eşsiz deneyimler ve çalışma için Avrupa Konseyi ile Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'ni kutladı. Kaynaklara ilişkin olarak da bazı önerilerde bulundu: Yeni öğretim malzemesi hazırlanmasında dil bir engel oluşturmaktadır. Derneğin internet sayfası, kaynakları depolamada kullanılabilir ve ayrıca iletişim için bir kürsü olarak da kullanılabilir. Böylece, ötekilerin ne düşündüğünü görmek için inanılmaz bir deneyim olabilir. İkinci önerisi, tartışmalı bir konuda birbiriyle yüzleşilmesi ve konulara ortak anlaşılmuş bir tarzda bakacak şekilde bir noktaya varmaya çalışılması idi. Konuyla ilgili karşıt görüşleri olan akademisyenler de, tartışmalar için bir araya gelebilmeliydi.

Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği adına konuşan Bayan Makriyanni, katılımcılara, bir internet kürsüsü ve tarih üzerine akademik bir tartışmanın örgütlenmesi için planların olduğu bilgisini verdi.

Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, anket formlarından elde edilen üç soruya değindi ve ana amacın çocukların, geçmişteki yanlışların farkına varmaları ve onlara, toplumlararası iletişim ortamını yaratacak olan eleştirel düşünmenin öğretilmesi olduğunu söyledi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, daha önceki etkinliklerdekenden daha fazla insanın çalıştaylara katılmasını görmekten duyduğu memnuniyeti dile getirdi ve bunun kendisi için şimdiye kadar en iyi eğitim etkinliği olduğunu belirtti.

Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, ortaya çıkan üç soru ile ilgili olarak şu yorumda bulundu: “Yeterince objektif olamazsak, gelecekte sorunlar olabilir. Ben köken olarak bir Türküm ve arkadaşım da Rum ve birbirimizin ulusal kimliğini değiştirmeye çalışmıyoruz. Ulusal görüşlerimizle değil, var olan farklılıklarımızla bir araya geliyoruz. Gerçeklerden veya çekişmeli konulardan kurtulamayız.” Aynı öğretmen daha sonra şu önerileri yaptı: “Bir kaynak bankası oluşturmalı ve bütün bilgilerimizi oraya koymalıyız. Aynı çizgide kalmamalıyız, daha da ileri gitmeliyiz. Her iki taraftan gelen katılımcıların sayısını, öğretmen sendikalarının yardımıyla artırmalıyız. Seminerler ara bölge yerine, hem kuzeyde, hem de güneyde yapılmalı ve öğrenciler de gelecekte yapılacak seminer ve çalıştaylara katılmalıdır.”

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, diğer katılımcıların yanıtlamasını talep ederek, aslında adanın tarihini, Kıbrıslı Türklerin tarihini ve özellikle de 1963’te olanları ve ayrıca ada üzerinde yaşamakta olan diğer toplumların tarihini bilip bilmediklerini sordu.

Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, kitapçılardan satın alınamayan, ama internet üzerinden okunabilen ve Kıbrıslı Türklerin ortaokullarındaki yeni tarih kitapları hakkında bilgi verdi. Kıbrıslı Türk yazarlardan oluşan bir takımın, birçok zengin kaynağı toplamış bulunduğunu ve bunları Kıbrıslı Rum meslektaşlarıyla paylaşmaya hazır olduklarını belirtti.

Bir başka Kıbrıslı Türk öğretmen, katıldığı seminerde gülen yüzler görmekten ne kadar mutlu olduğunu söyledi. Çeşitli kaynakların Türkçe ve Rumca dillerine çevrilmesi için bir komisyon oluşturulmasını önerdi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, çalıştayı örgütleyenlere teşekkür ederek, katılımcıların her seminerde, tarih öğretiminin metodolojisi hakkında daha fazla bilgilendiklerini söyledi. Ayrıca, Kıbrıs sorununun çözümlenmesini beklemeden,

eldeki kaynaklarla ortak kullanılacak yardımcı öğretim malzemelerinin hazırlanmasına başlamanın tam da zamanı olduğunu öne sürdü.

Bir Kıbrıslı Türk öğretmen, katılımcılara, yeni tarih dersi kitaplarını yazan yazarların, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kamu Bilgilendirme Dairesi ve Temsilciler Meclisi'nin arşivlerinden alınan malzemeyi de kullandıklarını söyledi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, belli bir olay hakkındaki bir öğretim malzemesinin, farklı görüş noktaları ile birlikte çeşitli kaynaklarını da bir araya getirerek, bütün toplumlardan gelen üyelerden oluşan bir takım tarafından yazılabileceğine ilişkin bir öneri yaptı. Ondan sonra bu olaya farklı yazarlar tarafından nasıl yaklaşılacağı ve bunun nasıl yorumlanacağı görülebilecektir.

Bayan Tatiana Minkina-Milko, bu fikri destekledi ve katılımcıların, halihazırda kurulmuş olan iletişimi sürdürmelerini ve eğitimcilerin e-posta yoluyla fikir değiş-tokuşu yapmalarını önerdi.

Bir Kıbrıslı Rum öğretmen, bir sonraki etkinlikte, Kıbrıs ile ilgili tarihsel konuların ele alınmasını önerdi. Üretilecek malzemenin, daha sonra sınıflarda kullanılabileceğini söyledi.

Bayan Tatiana Minkina-Milko, daha sonra sözü Dr Michael Riley'e verdi. O da, kendilerinin katılımcılara verebildiklerinden fazlasını, onlardan öğrendiklerine dikkat çekti. Dr Riley'e göre, büyük miktarda ortak yaklaşımlar bulunmaktadır ve tarih dersinin müfredatı, dar olarak tanımlanmıştır. Çok fazla miktarda tarihsel içerik, kısa bir sürede kapsanmak durumundadır. Yine de, tarihin belli bir yönü üzerinde odaklanarak ve çok yönlü bakış açılarını kullanıp, belli bir konu üzerinde birlikte çalışarak, ileriye doğru gitmenin yolları vardır.

Dr Riley, çok yakın geçmişteki tartışmalı konuları işlemenin "tehlikeli" olabileceği uyarısında bulundu ve aynı şekilde geçmişte de hâlâ daha "tehlikeli" ve tartışmalı konuların da olabileceğine (örneğin Haçlı Seferlerini öğretirken) dikkat çekti.

Bay Jamie Byrom, çalıştayları çok etkileyici bulduğunu söyledi. Kendi çalıştayında, muazzam miktarda kaynak ve fikir ortaya çıkmış ve bu nedenle, sınıfta, siyasal tarih yerine, sosyal tarihin kullanılmasının daha uygun olacağını önerdi. Sir Samuel Baker'in Kıbrıs'a yaptığı ziyaret ile ilgili yazıyı seçmesinin nedeni de buydu. Son olarak da, katılımcılarla girdiği etkileşimden çok şeyler öğrenmiş olduğunu hissettiğini vurguladı.

Dr Alois Ecker, kendisinin de çalıştayındaki katılımcılardan çok şeyler öğrendiğini söyledi. Ona göre, farklılıklar tartışılmalı ve kaynaklar, öğretmenler arasında değiş-tokuş edilmeliydi. Kaynakların internet üzerinden değiş-tokuş

edilmesi halinde, bu süreç izlenebilecekti. Eğer izleme olmazsa, motivasyon hızla kaybolabilirdi.

Bayan Luisa De Bivar Black, kendisinin de çalıştaylarda bulunmaktan çok zevk aldığını ve kendi ülkesi olan Portekiz ile çok benzerlikler bulunduğunu söyledi. Ona göre, bir sorunu çözmeye yarayan herhangi bir şey, bir kaynaktır. Bayan Luisa De Bivar Black, çalıştayların bir bütün olarak sindirilmesi için, bir aylık bir süreye gerek duyulduğu görüşünde olduğunu belirtti.

Bayan Makriyanni, kapanıştaki toplu oturumdaki tartışmaları özetledi ve Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin Avrupa Konseyi ile işbirliğine çok değer verdiğini vurguladı. Derneğin, adından da anlaşılacağı gibi, Kıbrıs'ta ve başka yerlerde, konferanslar, seminerler, tartışmalar, yuvarlak masa toplantıları, çalıştaylar vd örgütleyerek, araştırma, diyalog ve tarihsel anlayış alanlarında ilerlemeye katkıda bulunmayı sürdürme niyetinde olduğunu sözlerine ekledi. Tarihin öğretilmesi ve öğrenilmesi ile ilgili bu tür eğitim etkinlikleri, 21. yüzyılda Avrupa'da tarih öğretimi ile ilgili Rec 2001 15 sayılı Avrupa Konseyi'nin Tavsiye Kararı'nda da yansıtıldığı gibi, öğretmenlerin mesleki eğitiminde ilerleme için ortak çabaların ve taleplerin sonucudur. Bu amaçların, Avrupa Konseyi ve ayırıcı çizginin her iki yanındaki öğretmen sendikalarının işbirliği ve desteği ile kazanılacağı ümidi vardır.

Bayan Makriyanni, devamla, çalıştaylarda ve toplu oturumda sunulan bütün fikirlerin, gelecekteki adımlar ve somut önerilerin oluşturulması için değerlendirilmeye tabi tutulacağına işaret etti. Ayrıca, sadece yardımcı malzeme üretilmesi olarak değil, daha da önemlisi, bunun, Kıbrıs'taki farklı toplumlardan gelen üyeler arasında işbirliği, fikirlerin alış-verişi ve temastan oluşan yaratıcı bir süreç olarak görülmesi gerektiğinin altını çizdi. Geçmişin monolitik anlamına takılı kalınmamasına ve çok yönlülük, çok kültürlülük ve çeşitliliği kucaklamamız gerektiğine işaret etti.

Bayan Makriyanni ayrıca, katılımcıların bütün yeni fikirlerini ve önerilerini, ayırıcı çizginin her iki yanındaki okullardaki meslektaşları, eğitim grupları ve öğretmen sendikaları ile paylaşmalarını istedi. Bunun yanında, katılımcıların, ayırıcı çizginin her iki yanındaki tarih öğretmenleri için iletişim ve fikir değiş-tokuşu amaçlı bir veri tabanı ve kürsü oluşturmak için Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği ile sınıf malzemelerini, düşüncelerini ve önerilerini paylaşmalarını talep etti.

Bayan Makriyanni son olarak, katılımcılara geldikleri ve katkıda buldukları için, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin Yönetim Kurulu'na bu etkinliği birlikte düzenlemede gösterdikleri profesyonellik için, yazmanlara, ayırıcı çizginin her iki yanındaki bütün öğretmen sendikalarına, eğitimlere ve Avrupa Konseyi'ne, destekleri ve mükemmel çalışmaları için teşekkür etti.

Bayan Tatiana Minkina-Milko, oturumu kapatırken, çalıştayların çok başarılı geçtiğine ve amaç ve hedeflere varıldığına işaret etti. Yardımcı pedagojik malzemenin hazırlanması ile ilgili endişeleri gidermek için de, Konfiçyus'un "Hızlı gelen, hızlı gider!" deyişini anımsattı ve herkesin sabırlı olmasını, yavaş yavaş ve sebatlı bir şekilde çalışılacağını belirtti. Bayan Tatiana Minkina-Milko, Avrupa Konseyi'nin gelecek yıllardaki siyasal önceliklerinden birinin Kıbrıs olacağını doğrulayarak, katkıları için herkese teşekkürlerini ilettiler.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Anket formunun ilk bulgularından, Kıbrıs'ta tarih öğretimi ve öğrenimi ile ilgili olarak karmaşık bir resim çıktığı gibi, katılımcılar, eğitmenler, yazmanlar ve örgütleyiciler arasındaki tartışmalar ve çalıştaylar sırasında da bazı yorumlar ve sorular ortaya çıkmıştır. Yine de, aşağıdaki konularla ilgili olarak bir uzlaşma sağlanmıştır:

- Eğitim konulu etkinlikler, Avrupa Konseyi ve Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği tarafından ortaklaşa örgütlenen diğer etkinliklerde olduğu gibi, öğretmenlerin ilgisini çekmekte ve pratik ihtiyaçlara yanıt vermektedir. Ayırıcı çizginin her iki yanındaki bütün öğretmen sendikalarının resmi düzeydeki temsiliyeti, gelecekteki üretici adımlar için çok cesaretlendiricidir. Adadaki tarih öğretimi ve öğrenimi alanındaki bütün hükümet dışı oyuncuların katılımı ile sağlanan verimli işbirliği, daha fazla öğretmenin katılabilmesi ve etkinliklerden yararlanabilmesi için sürdürülmelidir.
- Kaynaklar, sözlü/kişisel tarihler, fotoğraflar ve diğer malzemedan oluşan arşivlerin bir araya getirilerek, tarihsel malzemelerin en erken bir zamanda geliştirilmesi için bir veri tabanı oluşturulmalı ve öğretmenler sınıfta bunlardan yararlanmalıdır.
- Ayırıcı çizginin her iki yanındaki Kıbrıslı öğretmenlerin ihtiyaçlarına hitap eden yardımcı öğretim malzemesini üretmek amacıyla bir çaba gösterilmelidir.
- İzlenmesi sağlanan bir sanal tartışma kürsüsü oluşturulmalıdır. Derneğin web sayfası, böylesi bir kürsüye konuk olarak yer verebilir.
- Tarih öğretimi ile ilgili konuları tartışmak üzere, ayırıcı çizginin her iki yanından Kıbrıslıları ve diğer Avrupalı ve uluslararası eğitimcileri bir araya getirecek olan daha başka seminerler, çalıştaylar ve tartışmalar örgütlenmelidir.

KISIM III: EKLER

EK I

“Tarih öğretim ve öğreniminde kaynakların kullanılması” konulu çalıştaylar

Ledra Palace,
Goethe Enstitüsü ve JW Fulbright Merkezi, Lefkoşa

Cumartesi 12-Pazar 13 Kasım 2005

PROGRAM

Cumartesi 12 Kasım 2005

08.30 – 09.00

Katılımcıların kayıt yaptırması

09.00 – 10.30

Ledra Palace’ta Toplu Oturum

Başkan: Bayan Tatiana MINKINA-MILKO, Avrupa Konseyi

Bayan Tatiana MINKINA-MILKO, Yönetici, Tarih Eğitimi Bölümü, Avrupa Konseyi;

Bay Ulus IRKAD, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği;

Bayan Niki MATHEU, Kıbrıs Teknik Eğitim Öğretmenleri Derneği (OLTEK) Başkanı;

Bay Dimitris MİKELLİDİS, Kıbrıs Rum Öğretmenlerinin Örgütü (POED) Başkanı;

Bay Tahir GÖKÇEBEL, Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS) Genel Sekreteri;

Bay Kenan TUNCAY, Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS) Eğitim Sekreteri;

Bay Yannis SOKRATUS, Kıbrıs Ortaokul Öğretmenleri Örgütü (OELMEK) Temsilcisi.

Birleşik Krallık’tan Dr Michael RILEY ve Bay Jamie BYROM tarafından sunulan “Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı bakış açıları: Birleşik Krallık’tan örnekler” konulu başlangıç sunumları.

10.30 – 11.00

Ara

11.00 – 12.30

Ledra Palace’ta toplu oturum

Avusturya, Viyana Üniversitesi’nden Dr Alois ECKER tarafından sunulan “Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı bakış açıları: Avusturya’dan örnekler” konulu başlangıç sunumu

Portekiz’den Bayan Luisa DE BIVAR BLACK tarafından sunulan “Okullarda tarih öğretirken tarihsel kaynakların kullanılması – zorluklar ve farklı bakış açıları: Portekiz’den örnekler” konulu başlangıç sunumu

Bütün katılımcılarla birlikte tartışma

12.30 – 13.30

Öğle yemeği

13.30 – 15.30

Dört tane paralel çalıştayın oturumları

Bir Kıbrıslı Türk ve bir Kıbrıslı Rum yazman, her bir çalıştayda yer alacaktır.

I. Oturum

1. Çalıştayın konusu: “Tarih öğretirken metin şeklindeki tarihsel kaynakların kullanılması (tarihsel belgeler, anılar, seyyahların izlenimleri vd)”

Canlandırıcı: Bay Jamie BYROM, Birleşik Krallık

2. Çalıştayın konusu: “Görsel kaynakların kullanılması (illustasyonlar, fotoğraflar, internet vd

Canlandırıcı: Bayan Luisa DE BIVAR BLACK, Portekiz

3. Çalıştayın konusu “Farklı tarihsel kaynaklar nasıl seçilmeli ve tarihte etkin öğrenme nasıl sağlanmalı?”

Canlandırıcı: Dr Michael RILEY, Birleşik Krallık

4. Çalıştayın konusu “Sürece ilişkin tarih öğretimi kavramında kaynaklar nasıl kullanılmalı”

Canlandırıcı: Dr Alois ECKER, Avusturya

15.30 – 16.00

Kahve arası

16.00 – 18.00

Çalıştay oturumunun devamı

II. Oturum

Pazar 13 Kasım 2005

09.00 – 11.00 **Çalıştay oturumunun devamı**

III. Oturum

11.00 – 11.30 Ara

11.30 – 13.30 **Çalıştay oturumunun devamı**

IV. Oturum

13.30 – 15.00 Öğle yemeği

15.00 – 16.30 **Toplu Oturum**

Başkan: Bayan Tatiana MINKINA-MILKO, Yönetici, Tarih Eğitimi Bölümü, Avrupa Konseyi

Çalıştay oturumları üzerine bütün katılımcılarla birlikte tartışma

Yazmanlar tarafından çalıştay tartışmalarının sonuçlarının özetlenmesi.

Çalıştayların kapanması.

ÇALIŞMA GRUPLARINDA TARTIŞMAK İÇİN SORULAR

Hazırlık çalışması – istenenler

Katılımcıların, günlük okul uygulamalarında kullandıkları farklı kaynak malzemelerinden örnekleri beraberlerinde getirmeleri istendi.

Aşağıdaki konularla ilgili metin şeklindeki tarihsel kaynaklar (tarihsel belgeler, anılar, seyyahların izlenimleri vd):

- Kıbrıs ve II. Dünya savaşı
- Çocukluk (19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyıl arası)
- ‘Yabancılar’ın gözü ile Kıbrıs (16. yüzyıl ile 19. yüzyıl arası)

Aşağıdaki konularla ilgili görsel tarihsel kaynaklar (fotoğraflar, resimler, tablolar, filimler, vd):

- Kıbrıs ve II. Dünya savaşı
- Çocukluk (19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyıl arası)
- ‘Yabancılar’ın gözü ile Kıbrıs (16. yüzyıl ile 19. yüzyıl arası)

“Tarih öğretirken metin şeklindeki tarihsel kaynakların (tarihsel belgeler, anılar, seyyahların izlenimleri vd) kullanılması” konulu 1. Çalıştay:

1. Tarih öğretirken metin şeklindeki hangi kaynakları kullanabiliriz?
2. Metinsel kaynakları kullanırken, hangi tarihsel konuları ve soruları öne çıkarabiliriz?
3. Tarihsel kaynaklardan en fazla yararlanabilmelerine yardımcı olmak için öğrencileri nasıl destekleyebiliriz?

“Görsel kaynakların (illustrasyonlar, fotoğraflar, internet vd) kullanılması konulu 2. Çalıştay”:

1. Tarih derslerinde neden resimlere ihtiyacımız vardır?
2. Kaynak olarak resimlere ne kadar güvenilir?
3. Resimleri analiz etmeleri için, öğrencilerin hangi becerilere ihtiyacı vardır?
4. Bu beceriler tarih öğrenirken ne şekilde yararlı olabilirler?

“Farklı tarihsel kaynaklar nasıl seçilmeli ve tarihte etkin öğrenme nasıl sağlanmalı?” konulu 3. Çalıştay:

1. Tarihte öğrencinin öğrenmesini bir noktaya odaklayabilmesi için hangi büyük soruları kullanabiliriz?
2. Tarihsel kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmak için öğrenme etkinliklerini nasıl yapılandırabiliriz?
3. Öğrenen kişilerin tarihsel kaynaklara erişmesine yardımcı olmak için ne yapabiliriz?

“Sürece ilişkin tarih öğretimi kavramında kaynaklar nasıl kullanılmalı?” konulu 4. Çalıştay:

1. Kaynakların seçimi: Hangi kaynaklar, tarih öğretiminde hangi amaca hizmet ederler?
2. Kaynakların analizi: Hangi sorular, hangi çeşit kaynaklar için kullanılabilir?
3. Kaynaklara iletişimsel yaklaşım: Tarihsel anlatılardaki kurgusal yönlerle nasıl baş edilmelidir?
4. Yansımali süreçler, geri-besleme ve değerlendirme: Öğrenme sürecinin sonuçları nasıl gözden geçirilmeli, nasıl değerlendirilmelidir?

EK II

“TARİH ÖĞRETİMİ VE ÖĞRENİMİNDE KAYNAKLARIN KULLANILMASI” KONULU ÇALIŞTAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ledra Palace, JW Fulbright Merkezi ve Goethe Enstitüsü, Lefkoşa,
Cumartesi 12-Pazar 13 Kasım 2005

Analiz edip raporu yazan:
Dr Stavrou Filippu
Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin
Uluslararası İlişkiler Yöneticisi

Her çalıştayın sonunda, bir sonraki çalıştay grubuna gitmeden önce, katılımcıların yaptıkları eğitim etkinliklerini değerlendirmeleri istenmiş ve böylece katılımcılar, dört çalıştayın her birinde aynı anket formunu doldurmuşlardır. Canlandırıcı olarak Bay Jamie Byrom, Bayan Luisa De Bivar Black, Dr Michael Riley ve Dr Alois Ecker'in yer aldığı dört çalıştay grubu için, toplam 174 tane anket formu doldurulmuştur. Katılımcılar anket formlarını Rumca, Türkçe veya İngilizce olarak doldurabilmişlerdi⁷.

GENEL YORUMLAR

Aşağıdaki Tablo 1'de görüldüğü gibi, anket formlarının çoğunda, katılımcıların çalıştaylardan genel bir memnuniyet belirttikleri ortaya çıkmıştır. Anket formlarının gösterdiği bir başka nokta, katılımcıların bundan sonraki çalıştaylara katılmayı çok istedikleridir ve *Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği*'nin düzenleyeceği benzeri etkinlikleri meslektaşlarına tavsiye edeceklerdir.

---

⁷ Çeviri sırasında meydana gelen farklılıklar nedeniyle, İngilizce, Rumca ve Türkçe dillerindeki anket formları arasında karşılaştırmaların yapıldığı ibaresinin, dikkatle okunması gerektiğinin altı çizilmelidir.

Tablo 1: Çalıştayların değerlendirmesinin tanımlayıcı istatistikleri – genel yorumlar

	Sayı	En az	En çok	Standart Sapma	Ortalama
1. TDAD'nin benzeri etkinliklerini meslektaşlarına önerecekler	174	3	5 ⁸	0.461	4.72
2. Bundan sonraki çalıştaylara katılmak yararlı	174	1	5	0.627	4.68
3. Çalıştaydan memnun	174	3	5	0.634	4.50
4. Geçerli Sayı (liste olarak)	174				

Çalıştaylardan ne kadar memnunsunuz?

Genelde, katılımcılar dört çalıştaydan da oldukça memnundular: Anket formunu dolduranların (Sayı=N=100) %57.5'i, katılımcıların çalıştaylardan çok memnun, %35.1'i (N=61) orta derecede memnun ve %7.5'i de (N=13) sadece memnun olduklarını belirttiler.

Dernek tarafından örgütlenecek benzeri etkinlikleri meslektaşlarınıza tavsiye eder miydiniz?

Anket formunu dolduran katılımcıların çoğunluğu (%73, N=129), gelecekteki etkinlikleri meslektaşlarına büyük ölçüde önereceklerini yazdılar. %26.4'ü (N=46), oldukça büyük ölçüde önereceklerini ve %0.6'sı da orta derecede önereceklerini yazdılar. Bu konu için birikmiş olan yüksek derecedeki ortalama, belki de, Avrupa Konseyi ve Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin yürüttüğü çalışmaya ve sağladıkları öğretmen eğitiminin niteliğine yönelik takdirlerini göstermektedir.

Bundan sonra yapılacak çalıştaylara katılmak yararlı olur mu?

Genel olarak, değerlendirme formunu doldurup geri veren katılımcıların çoğunluğu (%74.1, N=129), bu çalıştayları izleyecek diğerlerine katılmalarının kendileri için çok yararlı olacağını belirttiler. Katılımcıların %21.3'ü (N=37), oldukça yararlı olacağını belirtirken, %3.4 (N=6) katılımcı da, sadece yararlı olacağını belirtti. 0.6 (N=1) katılımcı, çok az yararlı olacak derken, 0.6 (N=1) da hiç de yararlı olmayacak dedi.

Tek yönlü ANOVA analizlerinin gösterdiğine göre, anket formlarını İngilizce, Türkçe veya Rumca olarak doldurmuş olan katılımcılar arasında, yukarıda sunulmuş olan çalıştaylara ilişkin genel yorumlar açısından herhangi bir önemli fark yoktu.

⁸ Değerlendirme, en yüksek olası puanın 5 ve en düşüğünün 1 olduğu, 1-5 Likert ölçeğine göre yapılmıştır.

ÖZEL YORUMLAR

Tablo 2’de görüldüğü gibi, değerlendirme formlarını doldurmuş olan katılımcıların geneli, çalıştaylardan orta derecede memnundular. Ortalama değer, olası en yüksek değer 5 ve en düşük değerin de 1 olduğu, 1-5 Likert ölçeğine göre 4 civarında idi.

Tablo 2: Çalıştayların değerlendirmesinin tanımlayıcı istatistikleri – genel yorumlar

Aşağıdakilerden ne dereceye kadar memnun kaldınız:	Sayı	En az	En çok	SD	Ortalama
1. Çalıştayların örgütlenmesi	174	2	5	0.710	4.47
2. Kullanılan öğretim malzemesi	174	2	5	0.759	4.46
3. Kolaylaştırıcıların öğretime yaklaşımı	174	2	5	0.756	4.44
4. Çalıştayın içeriği	174	2	5	0.748	4.42
5. Sınıftaki katılımcılar arasındaki etkileşim	174	2	5	0.793	4.42
6. Sağlanan pratik fikirler	174	1	5	0.866	4.40
7. Çalıştaylardaki amaçların açıklığı	174	1	5	0.801	4.38
8. Sunulan içeriğin yapısı	174	2	5	0.791	4.36
Geçerli Sayı (liste olarak)	174				

Çalıştayların örgütlenme şekli, en yüksek puanları aldı: Doldurulan formların %58.6’sı (N=102), yüksek memnuniyet gösterirken; %29.9’u (N=52) memnuniyet; %10.9’u (N=19) orta derecede memnuniyet ve % 0.6’sı (N=1) az memnuniyet belirtti. Katılımcıların, dönüşümlü olarak dört çalıştayın her birine, yani hepsine de katılma olanağını elde etmiş olmalarından hoşlandıkları anlaşılmaktadır.

Çalıştayların içerik yapısı, en az olumlu değerlendirmeyi aldı. Formların %53.4’ü (N=93), yüksek memnuniyet belirtirken, formların %31.6’sı (N=55) memnuniyet; %12.6 (N=22) orta derecede memnuniyet ve %2.3 (N=4) az memnuniyet belirtti.

ÇALIŞTAYLAR ARASINDA KIYASLAMA

Her çalıştay için bulunan genel ortalamamın⁹ karşılaştırılmasına göre, katılımcılar memnuniyet açısından en çok Dr Michael Riley tarafından canlandırması yapılanı beğendiler. Bay Jamie Byrom ikinci, Bayan Luisa De Bivar Black üçüncü ve Dr Alois Ecker dördüncü sırayı aldı. Bu karşılaştırmanın ayrıntıları, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.:

Tablo 3: Her çalıştayın ve bütün etkinliğin genel değerlendirmesi

	N	SD	Ortalama
3. Çalıştay: Dr Michael Riley	49	0.34	4.75
1. Çalıştay: Bay Jamie Byrom	43	0.40	4.66
2. Çalıştay: Bayan Luisa de Bivar Black	44	0.50	4.44
4. Çalıştay: Dr Alois Ecker	38	0.53	3.93
Çalıştaylar için Genel Ortalama	174	0.54	4.47

Kasım 2005’de yapılan çalıştaylar, bir bütün olarak, $M=4.47$ ’lik bir ortalama aldı ki bu da etkinliğin çok iyi olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Yorumlar için boş bırakılmış yerin doldurularak geri verildiği değerlendirme formu sayısı, sadece 37 idi. Bu boş yere yazılmış olan yorumlar, genelde belli çalıştaylar için yazılmış olumlu yorumlardı. Bunlar canlandırıcının öğretim tarzı ve katılımcılar arasındaki etkileşim, Kıbrıs tarihi ile ilgili konularda benzeri çalıştayların örgütlenmesine ilişkin öneriler, gelecekteki etkinliklerde teorik sunumlar yerine, uygulamalı çalıştaylara daha çok önem verilmesini isteyen öneriler, çalıştaylar sırasında malzemeler üretme için zaman ayırma ve Kıbrıs müfredatı ile ilgili kaynaklar bulma, çalıştaylar sırasında çeşitli toplumlardan temsilciler arasında sosyal yönden etkileşim için zaman ayırma isteyen öneriler, çalıştayların bazılarının sürdürülmesi için öneriler, yerel tarih ders kitapları ve kaynak yokluğu için hayal kırıklığı ve pratik fikirlerle ilgili heyecan duyguları, çalıştayların akla getirdiği diğer düşünceler id.

⁹ Tek genel ortalama, bütün konulardan elde edilmiştir.